

I Kings

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: mid nanginnilah ngadana, mu mid mapto' ya hiyay ohan Hudyun nipiyuy ad Babylon ta himbut hidi.

Hay Nangitud'anan ten Liblu: nan Hudyu.

Hay Aat ten Liblu: nan Liblu an I Kings ya nan Liblu an II Kings ya na'ohhan libluh din penghana, ya hi Jerome an ohan lala'in nangibalin hi Hapit Apo Dios hinan hapit di iRome di nangilahhin ta nagodwa.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan a'ali.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 597 B.C. hi engganah din 538 B.C.

Hay Teman ten Liblu: hay inat nan a'alid Israel ya nan a'alid Judah an nangunud (unu aggy nangunud) ay Apo Dios.

Hay Outline ten Liblu:

Hay aat nan alin numpapto' hinan NALAM-MUNG AN PUMPAPTO'AN (1:1—11:43) — hiya hi Alin hi Solomon

Hay aat nan a'alin numpumpapto' hinan NAGODWAAN DI PUMPAPTO'ANDA (12:1—22:53)

Hay a'alin nun'alid Judah hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw (12:1—22:50)

Nan Alin hi Rehoboam (12:1-24; 14:21-31)

Nan Alin hi Abijah (15:1-8)

Nan Alin hi Asa (15:9-24)

Nan Alin hi Jehoshaphat (22:1-50)
 Hay a'alín nun'alid Israel hi appit hi iggid hi
 un hagangon di buhu'an di algaw (12:25—
 22:53)
 Nan Alin hi Jeroboam I (12:25—14:20)
 Nan Alin hi Nadab (15:25-32)
 Nan Alin hi Baasha (15:33—16:7)
 Nan Alin hi Elah (16:8-14)
 Nan Alin hi Zimri (16:15-20)
 Nan Alin hi Omri (16:21-28)
 Nan Alin hi Ahab (16:29—22:40)
 Nan Alin hi Ahaziah (22:51-53).

Hay Nala'ayan David

¹ Hi David an ali ya na'alla'ay,* at ta'on un munggogottap di ipiyulohdan hiya ya adi damdama umatung di odolna.

² At inalin han baalnan hiyay, “Mahapul an iyanapan da'ah mangilog hi balahang ta hiyay manalimun an mangipapto' ay he'a, ali, ya ta me'yelo' ya hina'lub da'a, at olom ya umatunga'.”

³ At immuyda lene'od an amin nan babluy nan holag Israel ta anaponda ah ma"aphod hi mangilog an balahang, ya waday inah'upandad Shunam an hay ngadana ya hi Abishag, at inyuydah nan ali.

⁴ Henen balahang ya ma"aphod di tigawna, at hiyay manalimun an mangipapto' hinan ali. Mu nan Alin hi David ya agguyna denendeneh hi nangelo'anan hiya.

Hay Numplanuan Adonijah an Mun'ali

---

* **1:1** Hay tawona ya napitu (II Sam. 5:4) hidin 970 B.C.

⁵ Hi Adonijah an inyimbaluy David ay Haggith ya numpahiya an penhodnan hiyay mun'ali, ya indadaana din kalesan punluganan di mi'gubat, ya kabayu, ya nan nabonglen linala'ih guwalyana ta diday mangipangpangulun hiya ta ipa'inniladay umaliana.

⁶ (Ya hi amana ya mi'id ah ni'haphapitanah nanugunanan hiya. Ya ma'ingit an lala'i, ya hiyay otob ay Absalom.)

⁷ At ni'hapit ay Joab an imbaluy Zeruah, ya ni'hapit goh ay Abiathar an Nabagtun Padi,[†] ya inabulutdan badanganda hiya.

⁸ Mu hi Zadok an padi, ya hi Benaiah an hina' Jehoiada, ya hi Nathan an propeta, ya hi Shimei, ya hi Rei, ya din nun'atulid an guwalyan David ya adida pohdon an unudon hi Adonijah.

⁹ Ya hi Adonijah ya immuy an nun'onong hidih nan alyondan Batun Zoheleth[‡] an ene'nongnay kalnilu, ya baka, ya uyaw hi manilhig an baka an nehegon ad En Rogel. Ya impa'ayagnan amin din udumnan a'aginan linala'in imbabaluy nan Alin hi David ya din u'upihyal nan holag Judah,

¹⁰ mu agguyna ni'pa'ayag hi Nathan an propeta, ya hi Benaiah, ya nan guwalyan di ali, unu hi aginan hi Solomon.

¹¹ Ya inalin Nathan ay Bathsheba an hi inan Solomon di, “Undan agguymu dengngol an hi Adonijah an inyimbaluy David ay Haggith di hiyay numbalin hi ali? Ya agguy inilan nan Alin hi David henen na'at!

[†] **1:7** Bahaom nan footnote di I Sam. 22:23 ta innilaom di haadna.

[‡] **1:9** Hay pohdonan ibaga ya *batun ulog*.

12 At pohdom ay an mabaliwan ta adi'a mapatoy ya adi goh mapatoy han imbaluymun hi Solomon ya umat hituy itugun'un he"a:

13 Punnaudom an umuy hinan Alin hi David, ya inalim ay hiyay, Apu Ali, unmu dan agguy inhapatan ha"in an inalim an han imbaluy'un hi Solomon di mihukat ay he"ah mumpapto' an mun'ali ta hiyay umbun hinan umbunan di ali? Anaad ta hi Adonijah di numbalin hi ali?"

14 Ya intuluy Nathan an inalinay, "Henen gunmu pi'hapitan hinan Alin hi David ya hinungopa' ta degpa' nan hapitom."

15 At immuy hi Bathsheba, ya himmigup hinan kuwaltun olo'an nan ali. (Nan ali ya na'alla'ay, ya wah dih Abishag an iShunem an gun muntamun mangipapto' ay hiya.)

16 Ya inlu'bub Bathsheba an nunhippiah nan hinagang nan ali ta ipattignay pange'gonanan hiya, ya inalin nan Alin hi David di, "Hay ngadan di mahapulmu?"

17 Ya tembal Bathsheba, ya inalinay, "Apu, inhapatam ay ha"in hi ngadan nan Ap'apun Diosmu an hi Solomon an imbaluy'uy mihukat ay he"a ta hiyay alih umbun hinan umbunan di ali!

18 Mu ad ugwan ya hi Adonijah di ali an ta'on unmu agguy inila hanan na'at!

19 Ya hi Adonijah ya do'ol di ene'nongnah baka, ya kalnilu, ya nan nipataban uyaw an baka! Ya inayagana nan udumnan imbabaluyumu, ya inayagana goh da Abiathar an Nabagtun Padi, ya hi Joab an ap'apun nan tindalum, mu agguyna ni'yayag hi Solomon an imbaluyumu!

20 Apu Ali, tun holag Israel ya ten hohoddonday pangibaagam ay didah ngadan nan umbun hinan umbunan di alih mihukat ay he"ah mun'ali!

21 Ya gulat ta adim ipa'innilah ad ugwan at mid mapto' ya udum di algaw hi un'a malpah an matoy at ha"in ya nan imbaluymun hi Solomon ya ibilang da'mih buhul nan mun'ali!"

22 Ya heden gunna pi'haphapitan hinan ali ya nidatong hinan palasyuh Nathan.

23 Ya invalidah nan Alin hi David di, "Tayah Nathan an propeta."

At impa'ayagna, ya immuy hi Nathan hinan ali, ya nunhippih hinagangna.

24 Ya inalih Nathan di, "Apu Ali, unmu dan inalih un hi Adonijah di mihukat ay he"an mun'ali ta hiyay umbun hinan umbunan di ali?"

25 Ya manu ay ibaga' ti ad ugwan an algaw ya immuy ta ene'nongnay do'ol hi baka, ya kalnilu, ya nan nipataban bakan uyaw, ya in-ayaganan amin nan imbabaluymun linala'i, ya nan mumpumpapto' hi tindalu, ya hi Abiathar an Nabagtun Padi. Ya den ihnan gunda mangmangan ya mangin'inum hinan hinagangnan alyon-day, Mid al'ali ta mataguh Adonijah an ali!

26 Mu ha"in an baalmu, ya hi Zadok an padi, ya hi Benaiah an inyimbaluy Jehoiada, ya han imbaluymun hi Solomon ya agguay da'mi impa'ayag.

27 Unmu dan inyabulut, Apu Ali, an ma'at an amin hana ya agguymu pay impa'innilah nan u'upihyal di ngadan nan umbun hinan umbunan di alih mihukat ay he"ah mun'ali?"

Hi Solomon di Mun'ali
(I Chron. 29:21-25)

²⁸ Ya tembal David ya inalinay, “Ayaganyuh Bathsheba ta umalih tun ha"in.” At immuy hi Bathsheba, ya timma'dog hinan hinagang di ali.

²⁹ Ya inalin han alin hiyay, “Ihapata' ay Apo Dios an adi matmattoy an Hiyay gun namaliw ay ha"in hidin nidugah an gun'u nipaligligatan hinan binuhul'u

³⁰ an ad ugwan an algaw ya pa'annungo' di inhapata' ay Apu tu'un Dios tu'un holag Israel an inali' di, Hi Solomon an imbaluymuy mihukat ay ha"in hi mumpapto' ta hiyay umbun hinan umbunan di ali!”

³¹ Ya inlu'bub Bathsheba an nunhippih nan hinagang nan ali ta ipattignay pange'gonana, ya inalinay, “Maphod ni' hi un minaynayun di pi'taguan nan Alin hi David hi enggana!”

³² Ya inalin han Alin hi David di, “Ayaganyu ta umalih tun ha"in da Zadok an Nabagtun Padi,§ ya hi Nathan an propeta, ya hi Benaiah an hina' Jehoiada.” At immuydah nan wadan di ali.

³³ Ya inalin nan alin diday, “Itnudyu nan baal'u, ya nuntakayonyu han imbaluy'un hi Solomon hinan bagi' an mul,* ya initnudyun ibbaan ta umuy ayud Gihon.

³⁴ Ya inaliyun da Zadok an padi ya hi Nathan an propeta ta hidiy pangidawatanyun hiya ta

---

§ **1:32** Agguyna inayagan nan ibbanan Nabagtun Padin hi Abi-athar ti niddum ay Adonijah (verse 7). (Bahaom nan footnote di II Sam. 8:17 ta innilaom di anaad ta duwadan Nabagtun Padi.)

* **1:33** Bahaom nan footnote di I Ki. 10:25 ta innilaom di aat ten animal.

hiyay alin nan holag Israel, ya impagangohyu nan talampet, ya enlotyun mangalih, Mataguh Solomon an ali!

³⁵ Ya inithudyu hiyan ibangngad ta umbun hinan umbunan di ali ta hiyay mihukat ay ha"inti hiya tuwaliy pinili' hi mangipapto' hinan holag Israel ya nan i'ibbadan holag Judah!"

³⁶ Ya tembal Benaiah an hina' Jehoiada nan inalin han ali, ya inalinay, "Ma'at ni' an amin hana, ya maphod ni' un abuluton Apo Dios an Ap'apu!

³⁷ Ya umat ni' hi ninidduman Apo Dios ay he"a, Apu Ali David, di ma'at hi idduman Apo Dios ay Solomon ta iyal'allanay pumhodan di atonan mumpapto' ya un din inatmu!"

³⁸ At da Zadok an padi, ya hi Nathan an propeta, ya hi Benaiah an hina' Jehoiada, ya nan duwan himpampun an mun'adug hinan ali an nan Himpampun an Kereth ya nan Himpampun an Peleth ya nuntakayondah Solomon hidin mul an bagin David, ya inithudda ta immuydad Gihon.

³⁹ Ya unat goh nidatongdah di ya innal Zadok an padi din ha'gud an nittuwan di lanan innalnah nan me'gonan an Tuldan Abung ta hiniitanah Solomon, ya indawatnan Apo Dios.† Ya unat goh nalpah ya impagangohda din talampet, ya an amin din tatagu ya inality, "Melwang hi Solomon ta du"du"oy di pi'taguanan mun'ali!"

⁴⁰ Ya an amin din tatagu ya nitnuddan ni'bangngad ay Solomon, ya gunda manungngali, ya nidugah di amlongdan bumanugaw an

---

† **1:39** Na'at hidin 970 B.C. Hay nun'alian Solomon ya hidin 970-930 B.C.

paddungnay mundimalmog tun lutah atondan humelhel.

⁴¹ Ya wan na'uy an malpah an mangandah din behta ya hi Adonijah ya an amin din tatagunan niddum ay hiya ya waday dengngolda an humelhel hi tatagu. Ya unat goh dengngol Joab nan gangoh di talampet ya inalinay, “Hay dimmalat nin ta do'ol di humelhel hinan babluy?”

⁴² Ya otop di punhaphapitana ya nidatong hi Jonathan an hina' Abiathar an Nabagtun Padi. Ya inalin Adonijah di, “Humgop'a! He" a ya nahamad di aatmun tagu, at olom ya maphod di ulgud hi inyalim!”

⁴³ Ya tembal Jonathan nan inalin Adonijah, ya inalinay, “Adi ahan maphod nan ulgud an inyali! Hay aatna ya hi Apu Alin hi David ya hi Solomon di pento'nah ali!

⁴⁴ At nan ali ya impitnudna hiyan da Zadok an padi, ya hi Nathan an propeta, ya hi Benaiah an hina' Jehoiada, ya nan duwan himpampun an mun'adug hinan ali an nan Himpampun an Kereth ya Himpampun an Peleth ta nuntakayondah nan mul an din bagin nan ali!

⁴⁵ Ya da Zadok ya hi Nathan ya initnudda ta inuydad Gihon, ya indawatdan Apo Dios, ya heden numbangngadandah nan babluy ya ente"adan humelhel an mun'am'amlong, at hiyaat unda do'ol di ahigagangoh hinan babluy! At hiya hanay dengngolyu!

⁴⁶ At hi Solomon ya inumbun hinan umbunan di ali!

⁴⁷ Ya hay oha goh ya an amin din u'upihyal David hinan babluy ya immuydan Apu tu'un

nan Alin hi David ta apngaonda hiyan inaliday, Maphod un nan Diosmu ya pumbalinonah Solomon hi nidugdugah di abalinana ya un din inatmu, ya nahamhamad di atonan mumpapto' ya un din inatmu! At nan Alin hi David ya nunlu'bub hinan kaman olo'ana ta nundayaw.

⁴⁸ Ya inalin goh David an aliy, Madayaw hi Apo Dios an Dios tu'un holag Israel an Hiyay namto' hinan ohan holag'u ta hiyay mihukat ay ha"in hi umbun hinan umbunan di alid ugwan an algaw, at ten hinamad'un tinnig!"

⁴⁹ At an amin din niddum ay Adonijah ya womogwogdah ta'otda, at nun'akakdan wadiyonan immuy hi ayana.

⁵⁰ Ya hi Adonijah ya ita'otnah Solomon, at immuy hinan Tuldan Abung, ya ene'eddonah nan ha'gud di pun'onngan.

⁵¹ Ya waday nangibaag ay Alin hi Solomon an inaliday, "Hi Adonijah ya tuma'ot ay he"a, at ihnan ene'eddonah nan ha'gud di pun'onngan, ya inalinay, Hay mahapul ya mahhun an ihapatan nan Alin hi Solomon ay ha"in an adia' ipapatoy an baalna!"

⁵² Ya inalin han Alin hi Solomon di, "Gulat ta hiya ya ipattignay anahamad di aatnan tagu ya umannung an mi'id ma'at ay hiya, ya ta'on ah ohah buu'na ya mi'id ah magahnian hi magah hitun luta. Mu gulat ta waday ma'ah'upan hi nappuhih atona ya mapatoy."

⁵³ At nunhonag nan Alin hi Solomon ta umuyda awiton hiyah nan way pun'onngan ta imbangn-gaddah Adonijah hinan wadan di ali, at nunhippi ta ipattignay pange'gonanah nan Alin hi Solomon,

ta nalpah ya inalin Solomon ay hiyay, “Umanamut'ah abungmu.”

2

Hay Intugun David ay Solomon (I Chron. 29:26-28)

¹ Ya unat goh wan magadyuh an matoy hi David ya impa'ayagna han imbaluyna an hi Solomon, ya inalinay,

² “Ha”in ya ten magadyuh di ataya', at mahapul an bumi'ah'a, ya ipattigmuy aat di alala'im,

³ ya atom an amin nan pohdon Apo Dios. Ya unudom an amin nan Tugun ya nan immandalnan Uldin an wah nan nitud'an di Uldin Apo Dios an nidat ay, at pumhod an amin nan way atom hinan malgom hi ayam,

⁴ ya ta way aton Apo Dios an mangipa'annung hidin intulagnan ha”in an inalinay, Gulat ta nan holagmu ya ihamadday pangulugdan Ha”in hinan pi'taguanda ta unudondan amin nan Tugun'un paddungnay unda e'nong di odolda ta bagi' at umannung an diday umbun hinan umbunan di ali ta diday mumpapto' ad Israel hi enggana. Anggaynanah inalin Apo Dios ay ha”in.”

⁵ Ya intuluy David an inalinay, “Wada goh di udumnan alyo'. Manomnommu goh din inat Joab an hina' Zeruah ay ha”in. Hiya ya pinatoyna din duwan ap'apun di tindalu tu'un holag Israel an da Abner an hina' Ner* ya hi Amasa an hina' Jether.† Adi ahan maphod hene ti bo'on gutud

---

* 2:5 II Sam. 3:25-32. † 2:5 II Sam. 20:10.

di buhul,‡ at ababain, at hiyaat un ad ugwan ya ha"in di ibalhanah manoltap hinan inatna ti ha"in di ap'apuna.

⁶ At nangamung'ah penhodmuh atom ay hiya, mu ma'ahhapul an adi ahan mala'ay ya un matoy.”

⁷ Ya inalin David goh di, “Mu he"a ya ipattig-muy ama'ma'ullaymuh nan linala'in imbabaluy Barzillai an iGilead ta me"andan He"a. Ya manu ay ti nahamad di inatdan ha"in hidin limmayawa' hi nanayna' ay agim an hi Absalom.”§

⁸ Ya inalina goh di, “Ya nomnomom goh hi Shimei an hina' Gera an nalpuh nan himpangapun Benjamin hidid Bahurim. Hiya ya inidutana' hidin inaya' hi ad Mahanaim,* ya hidin inalianan nanamun ha"in hinan Wangwang an Jordan ya inhapata' ay Apo Dios an inali' di adi' patayon hiya.†

⁹ Mu ta"on hi un'u inhapatay umat hina ya adim ibilang hiyah mi'id baholna. He"a ya nanomnoman'a, at innilaom di mahapul hi atom ay hiya, at mahapul an ipapatoymu.” Hiyah ne inalin David.

Hay Natayan David

¹⁰ At natoy hi David‡ ta nagtud di algawna, ya inlubu'dah nan babluy an nangadnan hi Babluy David.

¹¹ Ya hay uyap di numpapto'an David hinan holag Israel ya napat di tawon (ti ma'innila an nan pituy tawon ya nun'ali hiyad Hebron, ya

---

‡ **2:5** Nan inat Joab ya aggyu niyunnudan hinan Uldin Apo Dios (Deut. 19:1-13; 21:1-19). § **2:7** II Sam. 17:27. * **2:8** II Sam. 16:5-13. † **2:8** II Sam. 19:18-23. ‡ **2:10** Natoy hidin 970 B.C.

nan tulumpulu ta han tuluy tawon ya nun'alid Jerusalem).

¹² At hi Solomon di alin nihukat ay amanan hi David, at hiya ya na'ahhamad di pumpapto'na.

Hay Natayan Adonijah

¹³ Hi Adonijah an hina' Haggith ya immuy ay Bathsheba an hi inan Solomon. Ya inalin Bathsheba ay hiyay, “Olom ni' ya hay maphod di inaliyam hitu?”

Ya tembal Adonijah an inalinay, “Immannung an maphod.”

¹⁴ Ya intuluy Adonijah an himmapit, ya inalinay, “Wada han ohan ibaga' ay he" a, Apu Bathsheba.”

Ya tembalnan inalinay, “Ngadan di ibagam?”

¹⁵ Ya inalin Adonijah di, “Inilam an din hopapna ya ha" in di mun'alih dedennon an amin nan holag Israel hi mangipapto' ay dida. Mu ten agguy nituluy ti nat'on di na'at an un at goh han agi' di numbalin hi ali ti hiyah ne penhod Apo Dios.

¹⁶ At ad ugwan ya wada han ibaga' hi atom, at abulutom ni' ta adim du'gon.”

Ya inalin Bathsheba ay hiyay, “Agam ta hapitom.”

¹⁷ Ya himmapit hi Adonijah an inalinay, “Ibagam ni' hinan Alin hi Solomon ta iyabulutna ni' ta ahawao' hi Abishag an iShunam. § Inila' an abulutonay ibagam.”

¹⁸ Ya inalin Bathsheba di, “Mabalin an hapito' an amin nan inalim hinan ali.”

---

§ **2:17** Hi Abishag di angunuh an ahawan nan Alin hi David (I Ki. 1:1-4).

19 At immuy hi Bathsheba hinan wadan nan Alin hi Solomon ta umuyna ibaga din inalin Adonijah. Ya unat goh nidadong ya timma'dog nan ali ta damuwonah inana, ya nunluung ta apngaona hiya, ta nalpah ya inumbun hinan umbunan di ali. Ya inyuyday umbunan inana, at nedelloh an inumbun hinan appit di agwana.

20 Ya inalin inanay, “Wada han itang an odowo' ta atom, ya adim ni' ngohoyon nan alyo'.”

Ya inalin han alin hiyay, “Aga ta hapitom nan pohdom, ina, ya adi' ngohoyon he" a.”

21 Ya inalinay, “Iyabulutmuh Abishag an iShunam ta ahawaon Adonijah an hi agim.”

22 Ya tembal nan Alin hi Solomon din inalin inana, ya inalinay, “Anaad ta iyal'alu'muh un'u iyabulut ta idat'uh Abishag an iShunam ta ahawaon Adonijah? At odowom goh mah ta hiyay mihukat hi umbun hitun umbunan di ali ti hiyay pangulua'? Ya hay oha goh ya niddum ay hiya da Abiathar an Nabagtun Padi ya hi Joab an hina' Zeruah?”

23 At nan Alin hi Solomon ya inhapatanan Apo Dios an inalinay, “Maphod un ha" in di patayon Apo Dios hi un bo'on hi Adonijah di mapatoy an dumalat nan pohdonan odowon!

24 Immannung an hi Apo Dios an adi matmattoy di namto' ay ha" in ta mihukata' hinan inumbunan aman hi David, ya immannung an impa'annungna din intulagna, at ten indatnan ha" in di pumpapto'a! At ad ugwan ya ihapata' ay Apo Dios an adi matmattoy an ad ugwan an algaw ya mahapul an mapatoy hi Adonijah!”

25 At nan Alin hi Solomon ya hennagnah Benaiah an hina' Jehoiada ta immuy, ya ginayangna ta natoy hi Adonijah.

Hay Napakakan Abiathar ya Hay Natayan Joab

26 Ya inalin nan ali ay Abiathar an Nabag-tun Padiy, “Umanamut'ah nan babluyyuh ad Anathoth! He" a ya mabalin an mapatoy' a goh, mu ta" on ya adi' a ti manu ay ya he" ay nanalimun hinan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios hidin gutud di numpapto' an David an hi ama, ya gun' a ni' ligat ay hiyah an amin hinan inaya' ayana.”

27 At hi Solomon ya inaanah Abiathar hi Nabag-tun Padi ta bo' on hiyay mangitamun Apo Dios, ya ta mipa' annung din inalin Apo Dios hi ad Shiloh hi ma' at hinan pamilyan Eli.*

28 Hi Joab ya binadanganah Adonijah,† mu ag-guyna binadangan hi Absalom.‡ Ya unat goh dengngolna nan na'ulgud hi aat da Adonijah ay Abiathar ya limmayaw ta immuy hinan get-taw di Tuldán Abung hi wadan Apo Dios, ya ene' eddonah din ha'gud di pun' onngan.

29 Ya unat goh imbaagdah nan Alin hi Solomon an hi Joab ya limmayaw an immuy hinan Tuldán Abung an wadan Apo Dios ya immuy nedelloh hinan pun' onngan, at hennagnah Benaiah an hina' Jehoiada, ya inalinay, “Umuy' a ta gayangom hiya ta matoy!”

30 At immuy hi Benaiah hinan gettaw di Tuldán Abung hi wadan Apo Dios, ya inalinan Joab di, “Hay inalin nan ali ya mahapul an lumahun' a!”

---

* 2:27 I Sam. 2:31-35. † 2:28 I Ki. 1:7. ‡ 2:28 II Sam. 18:2.

Mu tembal Joab an inalinay, “Adia! Ta'on un hituy ataya!”

At numbanggad hi Benaiah ta immuyna imbaag hinan ali din inalin Joab.

³¹ Ya inalin han alin hiyay, “Atom nan pohdonah atayan, at gayangom hiya ta matoy, ya inlubu'mu ta bo'on ha'in ya nan pamilya' di mamnoh hinan numbaholan Joab hidin numpamatayanah din tatagun mi'id baholna!

³² Hi Apo Dios di mummoltan hiyan dumalat nan inatna ti agguyna inyal'alín aman hi David, ya pinatoyna nan duwan linala'in nahamad di pangatda ya nanomnomanda ya un hiya an da Abner an hina' Ner an ap'apun nan tindalu tu'un holag Israel ya hi Amasa an hina' Jether an ap'apun nan tindalun i'ibba tu'un holag Judah.

³³ Hi Joab ya nan holagnay minaynayun di punholtapandah nan amoltaandan dumalat nan nappuhin inatna! Mu hi Apo Dios ya gunna ipapto' nan holag David ta diday minaynayun an umbun hinan umbunan di Ali!”

³⁴ At immuy hi Benaiah an hina' Jehoiada, ya ginayangna hiya ta natoy, ya inlubu'da hiyan nedelloh hinan babluydan pamilyah nan mapulun.

³⁵ At han ali ya nunhaadonah Benaiah an hina' Jehoiada ta nihukat hi ap'apun din tindalun impangulun Joab, ya nunhaadon nan alih Zadok an Nabagtun Padi ta hiyay nihukat hi ap'apun din tindalun impangulun Abiathar. §

Hay Natayan Shimei

---

§ 2:35 Bahaom nan footnotes di I Sam. 22:23 ya II Sam. 8:17.

³⁶ Nan ali ya impa'ayagnah Shimei ta immuy, ya inalin han alin hiyay, “Iyammam di abungmuh tud Jerusalem ta hiyay ihihinnam, ya adi'a mak-makkak hitun babluy.

³⁷ Ya gulat ta makak'a ya bimmataan'a ta bad'angom nan ginnaw an Kidron at umannung ahan an mapatoy'a ti he"ay ad bahol hi unmu adi unudon nan intugun'un he"a.”

³⁸ Ya tembal Shimei an inalinay, “Ato' nan in-alim, Apu Ali.” Ya inatnan amin, at nabayag di nihihinnan Shimei ad Jerusalem.

³⁹ Mu heden angunuh di alpahan nan miyatlung tawon ya limmayaw din duwan tagalan Shimei ta immuydan Achish an hina' Maakah an alid Gath. Ya waday nangibaag ay Shimei an inaliday, “Nan tagalam ya wah didah ad Gath.”

⁴⁰ At hi Shimei ya inap'apana din dongki, ya nuntakay ta immuy hi ad Gath hi wadan Achish ta anapona din tagalana. Ya unat goh inah'upana ya imbangngadnan inyanamut hi abungda.

⁴¹ Ya waday nangipa'innilan Solomon an hi Shimei ya nakak ad Jerusalem ta immuy ad Gath ya un mumbanggad.

⁴² At nan ali ya impa'ayagnah Shimei ta immuy ay hiya, ya inalinan Shimei di, “Undan aggyu'u he"a nunhapataon ay Apo Dios an intulag'un he"a ta adi'a ahan makak an bumataan eten babluy ad Jerusalem? Un'u dan aggyu hinunna in-alin he"ay, Gulat ta bumataan'an ten babluy ta umuy'ah nan udum an babluy ya henen algaw an nakakam ya mahapul an mapatoy'a? Ya inalim ay ha"in di, An amin nan inalim ya maphod, at unudo'.

⁴³ Ya anaad ta agguymu impa'annung nan in-hapatam ay Apo Dios, ya agguymu inunud din intugun'un he"a?"

⁴⁴ Ya inalin goh nan alin Shimei di, "He"a ya nomnomom an amin din nun'appuhin inatmun aman hi David, at hi Apo Dios di mangiballoh ta moltaon da'a ta holtapom din nun'appuhin inatmu!

⁴⁵ Mu hi Apo Dios ya wagahana' ta pumhod di pumpapto'a' ta minaynayun din numpapto'an David!"

⁴⁶ At nan ali ya inalinan Benaiah an hina' Jehoiada ta umuyna patayon. At immuy hi Benaiah an hina' Jehoiada ta pinatoynah Shimei.

At pinumhod mahkay nan babluy an pumpapto'an Solomon.

3

Hay Nangiluwaluan Solomon ta Mawaday La'engna

(II Chron. 1:2-13)

¹ Hi Solomon ya maphod di ni'ligwaanah nan alid Egypt* hidin nangahawaanah nan imbaluy di ali, at inawitna ta immuydah nan babluy an nangadnan hi Babluy David, ya nihihinnadah di ta nangamung un nalpah nan palasyu, ya nan Timplun Apo Dios, ya nan nunlene'woh an allup ad Jerusalem.

² Hidin hopapna ya mi'id di niyammah Tim-plun Apo Dios, at nan tatagun holag Israel ya

---

* **3:1** Hay ngadana nin ya nan Alin hi Siamun, unu bo'on ay ya nan Alin hi Psusennes II.

numbino'ob'on di pun'onnganda ti nan udum an tatagu ya hinan nabagtun lugal.

³ Hi Solomon ya nidugah di pamhodnan Apo Dios, ya inunudnan amin din intugun amanan hi David, mu hay inatna goh ya ene'nongna nan animal ya incense hi Onong an Moghob hinan pun'onngan hinan nabagtun lugal.

⁴ Ya immuy hi ad Gibeon an mun'onong ti hidiy wadan di nundongol di amaphodnan pun'onngan.† At hinlibuy ene'nongnah Onong an Moghob hinan pun'onngan.

⁵ Ya heden nahdom hi wadanad Gibeon ya numpa'enap hi Apo Dios ay hiya, ya inalinay, “Ibagam nan malgom an pohdom hi idat'u.”

⁶ Ya tembal Solomon an inalinay, “He”a ya impattigmuy anidugah di ulaymuh din baalmun hi David an hi ama ti un'unnud ay He”a, ya makulug di inatna. Ya ten inaynayunmu nan nidugah an ulaymun hiya ta indatam hi holagnah lala'i ta hiyay nihukat hinan inumbunanah ad ugwan an algaw.

⁷ At ad ugwan, O Apu an Dios'u, He”ay namto' ay ha”in an baalmu ta ha”in di alih mihukat ay aman hi David. Mu ten unna' unga,‡ at mi'id di papuuta' hi ato' an mumpapto'!

⁸ Ha”in an baalmu ya ten nidduma' hitun tatagum an pento'mu an ten nidugah an do'olda tun tatagun umat hi panag an mi'id olog an mangyap.

---

† **3:4** Hidin napa”i nan Tabernacle ad Shiloh ya nitolman ad Gibeon, at hidiy awadan nan gambang an pun'onngan (I Chron. 21:29; II Chron. 1:2-6). ‡ **3:7** Mid mapto' ya nuntawon hi duwampulu.

⁹ At hay pohdo', Apu, ya idatana' ni' hi la'eng ti hiyay mahapul'u, ta way ato' an mangihamad an mumpapto' hinan tatagum, ya ta abalina' an mangimmatun hinan nepto' an pangat ya nan nappuhin pangat. Ti undan way abalinan an mumpapto' hinan umat hitun nidugah an do'ol ahan an tatagum?"

¹⁰ Hi Apo Dios ya na'al'alu' an immamlong hi nangibagan Solomon hinan pohdona.

¹¹ At inalín Apo Dios ay hiyay, "He"a ya bo'on hay adu'du"oy di pi'taguam di imbagam, unu hay umadangyanam, unu hay pangabakam hinan binuhulmu, ta un at goh hay luma'engam di imbagam ta way atom an mangimmatun hinan nepto' unu nan nibahhaw.

¹² At mabalin an ato' nan imbagam ta idat'uy la'engmu ya nan abalinam an mangimmatun hinan nepto' unu nibahhaw. Ya ta mi'id di udumnah nala'la'eng ya un he"a an ta"on hidin hopapna, ya ta"on hi udum di algaw ya mi'id di mehnod hi umat ay he"a.

¹³ Ya idat'u goh nan agguymu imbaga an nan umadangyanan ya a'e'gonam, ta an amin nan udum an a'ali ya mi'id ah mipaddung hinan aatmu eten amatagum.

¹⁴ Ya gulat ta Ha"ín di unudom ya atom an amin nan Uldin'u ya nan intugun'un umat hi inat amam an hi David at du'du"oy di algaw hi pi'taguam."

¹⁵ Ya bimmangon hi Solomon, ya inilana an numpa'enap hi Apo Dios hinan ni'hapitanan Hiya. At immuy hi ad Jerusalem ta timma'dog hinan hinagang di Kahon an Nittuwan di Uldin Apo Dios, ya ene'nongna nan Onong an Moghob

ya Onong di Pi'lenggopan. Ya unat goh nalpah ya indadaana goh ta an amin din u'upihyal ya numbehtada.

Hay Nangipanuhan Solomon hinan Diklamu

¹⁶ Ya hin'alina ya wada han duwan puta, ya im-muydah nan Alin hi Solomon, ya timma'dogdah nan hinagangna.

¹⁷ Ya nan ohan babai ya inalinay, “O Apu Ali, heten babai ya nundugwa amin nunhituh nan ohan abung, ya hiya ya wadah nan abung hidin nuntungawa' hidin imbaluy'un lala'i.

¹⁸ Ya din atlun di algaw hi naluh hi nalpahan di nuntungawa' ya nuntungaw goh heten babai, ya lala'iy intungawna goh. Ya un ami duwan de han abung an mi'id ah udumnah ni'yibbami.

¹⁹ Ya heden nahdom ya natoy di imbaluy ten babai ti un nolo', ya inipitna.

²⁰ Ya unat goh limmabi ya bimmangon, ya in-naalna din imbaluy'un nedelloh ay ha"iin, mu mi'id nale'na' ti ha"iin an baalmu ya na'allo'ana', ya impalo'nah palagpagna, ya inhukatna din natoy an ung'ungnga an impalo'nah palagpag'u.

²¹ Ya unat goh nabiggat hi helhelong ya bimmangona' ta ipa'inuma' din imbaluy'u, ya adi uminum ti un nanattoy, mu la'tot ya ihamhamad'un tigon hidin na'agwa'ah hi helhelong ya inimmatuna' an bo'on din ung'ungngan intungaw'u!”

²² Mu heden ohan babai ya inalinay, “Bo'on! Hiyah te an matagun ung'ungngay imbaluy'u, ya nan natoy di hiyay imbaluymu!”

Ya inalin nan nahhun an babaiy, “He"ay ad imbaluy hinan natoy, ya imbaluy'u nan matagu!” Dida ya immaddi'addianda an gun munhongngel hinan wadan di hinagang nan ali.

²³ Ya inalin han Alin hi Solomon di, “Mi'id di potonah ad imbaluy hinan matagu ti nan oha ya inalinay imbaluy na nan matagun ung'ungnga, ya umat goh hinay pangalin di oha an mi'id ah mangabulut hi ad imbaluy ay da'yun duwah nan natoy.”

²⁴ At inalin han Alin hi Solomon di, “Iyaliyu din hanggap hitu ay ha"in.” At inyuydah nan ali.

²⁵ Ya unat goh innalna din hanggap ya inalinay, “Hay maphod hi ma'at ya un punggodwon nan matagun ung'ungnga ta munduwa ta bagin nan ohay godwa, ya nidat di godwah nan oha.”

²⁶ Mu nan babain ad imbaluy tuwalih din matagu ya nidugah di homo'nah nan ung'ungnga, at inalinah nan Alin hi Solomon di, “Apu Ali, adim ni' patayon! Idatmun hiya kaymu!”

Mu heden ohan babai ya inalinay, “Adim ay idat ay ha"in unu hiya at maphod hi unmu godwon han ung'ungnga!”

²⁷ Ya inalin nan Alin hi Solomon di, “Adi mapatoy nan ung'ungnga, at idatyuh nan nahhun an babai ti hiyay immannung hi ommod nen ung'ungnga ti hiyaat unna adyuan an adina pohdon hi un magodwa.”

²⁸ Ya unat goh dengngol an amin nan holag Israel di inat nan alin nunhumalya ya nidugah di pangita'tandan hiya ti iniladan nan la'eng an wan hiya ya hay indat Apo Dios, at hiyaat un nahamad di panumalyana an adina ipangngel.

4

Hi Solomon ya nan U'upihyalna

¹ Hi Solomon ya hiyay alih mangipapto' an amin hinan holag Israel.

² Ya dida hatuy ngadan nan nun'abagtun u'upihyalna:

an hi Azariah an ap'apun Zadok an Nabagtun Padi,*

³ ya da Elihoreph ay Abijah an hina' Shisha an diday secretary,

ya hi Jehoshaphat an hina' Ahilud an mangitutudo' hinan way ma'ma'at,

⁴ ya hi Benaiah an hina' Jehoiada an hiyay ap'apuh mummandal hinan tindalu,

ya da Zadok ay Abiathar di Nabagtun Padi,†

⁵ ya hi Azariah an hina' Nathan an ap'apun nan gobelnadol,

ya hi Zabud an hina' Nathan an padin bumadang hinan ali,

⁶ ya hi Ahishar an manalimun an mangipapto' hinan palasyu,

ya hi Adoniram an hina' Abda an mangimandal hi tamun di himbut.

⁷ Hi Solomon ya pinilinay himpulu ta duwah u'upihyal hi mangipapto' hinan hinohhan babluy nan holag Israel ta diday mun'amung hinan ma'an an malpuh nan hinohhan babluyda ta midat hi onon nan ali ya an amin nan tatagu an

---

* **4:2** Hi amana ya hi Ahimaaz (II Sam. 15:27, 36; I Chron. 6:8-9). Mid mapto' ya natoy hi Ahimaaz, ya hidin natayan apunan hi Zadok (verse 4) ya hiyay nipallog ay hiyah Nabagtun Padi. † **4:4** Bahaom nan footnote di II Sam. 8:17 ta innilaom di anaad ta duwadan Nabagtun Padi.

muntamuh nan palasyu. An aminda ya umidatdah nan ma'an an mun'olog hi onon hi himbulan hi engganah nan hintawon.

⁸ At hiya hatuy ngadanda:

Hi Ben-Hur an mangipapto' hinan babluy hinan dudunduntug ad Ephraim,

⁹ ya hi Ben-Deker an mangipapto' ad Makaz, ya ad Shaalbim, ya ad Beth Shemesh, ya ad Elon Bethhanan,

¹⁰ ya hi Ben-Hesed an ap'apun mangipapto' hinan babluy ad Arubboth, ya ad Sokoh, ya an amin nan babluy di iHepher,

¹¹ ya hi Ben-Abinadab an nangahawa ay Taphath an babain imbaluy Solomon an ap'apuh nan abablubabluy ad Naphoth Dor,

¹² ya hi Baana an hina' Ahilud an ap'apun mangipapto' hi ad Taanach, ya ad Megiddo, ya an amin ad Beth Shan an neheggon hinan babluy ad Zarethan an niyappit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ad Jezreel, ya nete"a goh ad Beth Shan ta nangamung ad Abel Meholah ta malauh ad Jokmeam.

¹³ Ya hi Ben-Geber an ap'apun mangipapto' hi ad Ramoth Gilead ya iniddumna nan babluy an hinakup di babluy nan holag Jair an hina' Manasseh hidid Gilead, ya iniddumna goh nan babluy ad Argob hi ad Bashan hi wadan nan nanom an o"ongol an babluy an nun'ihamad ya nahamintuy allupda, ya gambang di niyamman amin hinan pantawda.

¹⁴ Ya hi Ahinadab an hina' Iddo di ap'apun mangipapto' hinan hinakup ad Mahanaïm,

¹⁵ ya hi Ahimaaz an nangahawa ay Base-

math an ohan babain imbaluy goh Solomon di ap'apuh nan babluy ad Naphtali,

¹⁶ ya hi Baana an hina' Hushai di ap'apuh nan babluy Asher ya nan babluy ad Aloth,

¹⁷ ya hi Jehoshaphat an hina' Paruah an ap'apuh nan babluy Issachar,

¹⁸ ya hi Shimei an hina' Ela an ap'apuh nan babluy an hinakup nan a'apun Benjamin,

¹⁹ ya hi Geber an hina' Uri an ap'apud Gilead an din numpapto'an da Sihon an alin di holag Amor hidin hopapna ya hi Og an iBashan. Ya hiya ya anggay di ap'apun mangipapto' an amin eden babluy.

Hi Solomon ya Nalakay Pumpapto'ana

²⁰ Nan tatagun holag Israel ya do'olda ahan an umatdah nan panag hinan pingit di baybay, ya unda mangmangan, ya imminu'inum, ya im-malo'amlong.

²¹ Ya hi Solomon di nangipapto' an amin hinan babluy an mete"ah nan Wangwang an Euphrates ta nangamung hinan lutan di himpampun an iPhilistia ta nangamung goh hinan igad hi ad Egypt. Ya hanan tatagu ya gunda amungon di buwitda ta idatdan Solomon, ya gunda intamuta-muan hiya eden atagunah engganah un natoy.

²² Nan ma'an an ma'amung hi ohay algaw an midat ay Solomon ya hinggahut ta han nalemay halub hinan na'adyamu' an alena, ya tuluy gahut ya han opat di halub hinan agguy na'adyamu' an alena,

²³ ya himpuluy natanudan an mun'ataban baka, ya duwampuluy bakan mun'ataban nalpuh

nan pumpahtulan, ya hinggahut hi kalnilu ya gandeng, ya waday niddum goh hi ulha, ya nan gasels,‡ ya nan roebuck,§ ya nan ganhu.

²⁴ Hi Solomon di nangipapto' an amin hinan babluy hi appit di alimuhan di algaw hinan Wangwang an Euphrates an mete"ad Tiphshah ta engganad Gaza an niyappit hi alimuhan di algaw. At an amin nan a'alín danen babluy ya hiyay ap'apuda, ya maphod an mumpopohhodanda.

²⁵ Ya heden gutud di numpapto'an Solomon ya maphod an mi'id al'alih nan babluy an numpunhituwan nan holag Israel an mete"ah ad Dan ta nangamung ad Beersheba.* At an amin nan hinohhan pamilya ya aggyuda timma'ot an nungalden hi greyp ya ayiw an fig.

²⁶ Ya hi Solomon ya waday indadaanah a'abung di napat di libuh kabayunan manguyud hinan kalesan punluganan di umuy mi'buhul, ya wada goh di himpulu ta duway libuh nan tindalunan nala'eng an muntakay hinan kabayu.†

²⁷ Ya hanan u'upihyalna ya diday gun mangiyuy hinan ma'an an mahapul nan Alin hi Solomon ya an amin nan hinohhan u'upihyal, ya waday bulan an hiyay ad potó' an mangiyuy hi ma'an hinan ali an mun'olog hinan himbulan an adi makudang.

²⁸ Ya an amin goh nan hinohhan u'upihyal ya waday idatda tuwalin barle an umat hi paguy,

---

‡ **4:23** Hiyah ne ohan kalahin di ulha. § **4:23** Oha goh an kalahin di ulha, mu bubuta'alda. * **4:25** Bahaom nan footnote di II Sam. 3:10 ta innilaom di aat daten duwan lugal. † **4:26** Hi Solomon ya aggyuna inunud nan inyuldin Apo Dios hi aat di pangudmanah kabayu (Deut. 17:16).

ya dagamih onon nan kabayun manguyud hinan kalesan punluganan di mi'buhul, ya hay onon goh nan udumnan kabayun puntamu. Ya miyuy hanah nan wadan di ahapulana an lugal.

²⁹ Hi Apo Dios ya indatna nongkay di la'eng Solomon ya nan abalinanan mangimmatun hinan nahamad ya nan nibahhaw, ya henen anala'engna ya nidugah an adi ma'yap an umat hinan panag hi pingit di baybay.

³⁰ At nidugah di la'engna ya un nan la'eng an amin nan tatagun wah appit di buhu'an nan algaw, ya an amin nan nun'ala'eng ad Egypt ya mi'id ah nipaddung ay hiya.

³¹ Hiyay nidugah di la'engna ya un an amin nan tatagu ti nala'la'eng ya un hi Ethan an nalpuh holag Ezra,[‡] ya da Heman ay Kalkol, ya hi Darda an dana' Mahol. Hi Solomon ya nundongol di aatnah an amin hinan abablubabluy hinan nunlene'woh.

³² Ya tuluy libuy hinapitnah nan intudo'na an tumugun an hapit an ma'alih proverbs, ya hinlibu ta han lemay kantana.

³³ Ya imbaagna goh nan aat di ayiw ya nan mitanom an mete"ah nan ayiw an cedar ad Lebanon ta engganah nan hyssop an holo' an humangaw hinan tapeng, ya imbaagna goh di aat nan babbayong ya nan hamuti, ya imbaagnay aat nan

---

[‡] **4:31** Hiyay nangitudo' hi Psalm 89.

ahi'ad'addapan hitun luta ya nan ekan. §

³⁴ Ya an amin nan a'alih tun alutaluta ya nun-honagday tatagu ta immuydan nundongol hinan aat di la'eng Solomon.

5

Hay Nundadaan Solomon hinan Miyammah Timplu

(II Chron. 2:1-18)

¹ Ya unat goh dengngol Hiram* an alid Tyre an hi Solomon di nidawat ay Apo Dios ta hiyay alih nihukat ay amanan hi David ya hennagna nan baalna ta immuydan nangapngan hiya ti gun ni'gadyum ay David.

² At hi Solomon ya impibangngadnay hapitnan Hiram

³ an inalinay,

“Inilam an hi ama ya mi'id biyangnan mangipiyammah nan Timpluh pundayawan hinan Ap'apun Diosna ti manu ay ya un ni'gubagubat hinan binuhulnan wah nan

---

§ **4:33** Hinan Liblu an Proverbs an intudo' Solomon ya imbaagnay aat nan numbino'ob'on an animal ya hamutin inadalna an umat hinan anggugulom (6:6-8), ya ambubuli (30:25), ya hamuti (26:2; 27:8), ya kabayu (26:3), ya dongki (26:3), ya ahu (26:11), ya layon (26:13; 28:1, 15), ya agila (30:19), ya ulog (30:19), ya kunihu (30:26), ya dudun (30:27), ya bulbula'ot (30:28), ya awitan (30:31), ya gandeng (30:31), ya babuy (11:22), ya bear (28:15), ya kalnilu (27:26), ya ulha (6:5), ya baka (7:22), ya alig (5:3), ya belabel (30:15). Ya hinan Liblu an Ecclesiastes ya imbaagnay aat nan ekan (9:12) ya lalog (10:1), ya hinan Liblu an Song of Solomon ya imbaagna goh di aat nan fox (2:15), ya lepard (4:8). * **5:1** Hay nun'alianad Tyre ya hidin 978-955 B.C.

nunlene'woh ta engganay un nangabakon Apo Dios hi an amin an binuhulna.

⁴ Mu ad ugwan ya nan Ap'apun Dios'u ya maphod ti impadinongnay gubat hitun nunlene'woh, at ten mi'id al'alih pumpapto'a', at mi'id di ma'at hi atata'ot unu nappuhi.

⁵ At ten ha"iin ya ninomnom'u an ipiyamma nan Timpluh pundayawan hinan Ap'apun Dios'u an hiyah ne din inalin Apo Dios ay aman hi David hidin nangalyanah, Nan imbaluymu an pot'o' hi mihukat hinan inumbunam di hiyay mangipiyammah nan Timpluh pundayawandan Ha"iin.

⁶ At alyom hinan tatagum ta umuyda longhon nan ayiw an cedar hi ad Lebanon ta badangana', ya honogo' nan tatagu' ta middumdan mi'tamuh nan tatagum. Hay ato' ya bayada' nan muntamun tatagum, at nan alyom hi ane'nongom an pumbayad'uh nan ganaldah ohay algaw di idat'u. Ti inilam an nan tatagum ya nala'engdan iSidon, ya nala'la'engdan munlongoh hinan ayiw ya un nan tatagu'."

⁷ Ya unat goh dengngol Hiram nan maphod an nanapit Solomon ya nidugah an ma"am'amlong, ya inalinay, "Madayaw hi Apo Dios an nangidat hinan nala'eng an holag David ta hiyay mangipapto' hitun do'ol ahan an tatagu!"

⁸ Ya impiyuy Hiram goh di nambalnan Solomon an inalinay,

"Dengngol'u nan impiyalim an hapitmun ha"iin, at ato' an amin nan penhodmu ta ipalngoh'u nan ayiw an cedar ya bolbol hi miyammah tabla.

⁹ At nan tatagu' ya alandah ad Lebanon, ya indadyudah nan baybay. Ya impaguyud'un didah nan bangkada ta nangamung hi unda idatong hinan pohdom an lugal, ta inyatamda ay ya nun'ubadday pautna, ya okod mahkay nan tatagum. Ya hay dawato' hi atom ya idatmuy mun'olog hi onon nan tataguh palasyu'."

¹⁰ At hi Hiram ya hiyay nangidadaan an nangidat hi ayiw an cedar ya bolbol an mahapul Solomon.

¹¹ Ya hi Solomon ya indatnan Hiram di hing-gahut ta han ohay libu ta han tuluy gahut ta han nabongle ta han ohan halub an alenah onon nan tataguh palasyuna ta middum hinan hing-gahut ta han himpulun lemay libun galon hi mantikan di olibo. Hiyah ne gun idat Solomon ay Hiram hi atawotawon.

¹² Hi Apo Dios ya impa'annungna din intulagnan Solomon, at indatnay la'engna. At da Hiram ay Solomon ya nunggadyumda, at mi'id di al'alín didan duwa, ya inyammaday maphod an nuntulaganda.

¹³ Nan Alin hi Solomon ya impa'ayagnay tulumpuluy libun linala'ih nan holag Israel ta tinulagna dida ta muntamuda.

¹⁴ Ya hay inatna ya himpuhimpuluy libuy mahinhinukat an umuy muntamud Lebanon ta nalpah ay nan himbulan an nuntamuanda ya immanamutdah abungda ta duway bulan goh. Ya hay naptu' hi kapatahda ya hi Adoniram.

¹⁵ Hi Solomon ya waday nawaluh libun tatagunan nala'eng an munhelhel hi batuh nan dudunduntug ya napituy libuh tagunah mumpi'ug an

mangubuh nan batu.

¹⁶ Ya waday pinilinah tulumpulu ta han tuluy gahut hi kapatah ta diday mangipapto' an manng hinan muntamu ya nan mangubuh batu.

¹⁷ Inunudda nan immandal nan ali, at numpaho'da ya nunhelhilanda nan o"ongol an batun mun'aphod ta hiyay miyammah ipabunan nan tu'ud di Timplu.

¹⁸ Nan tatagun da Solomon ay Hiram ya nan udumnan iGebal ya nun'idadaanday ayiw an tabla ya batuh miyammah nan ongol an Timplu.

6

Hay Nangipiyamman Solomon hinan Timplun Apo Dios

(II Chron. 3:1-14)

¹ Ya naluh di opat di gahut ta han nawaluy tawon hidin nakakan nan tatagun holag Israel ad Egypt* ya heden miyapat hi tawon hi numpapto'an Solomon hinan holag Israel hidin bulan di Ziv† hinan miyadwah bulan di nangete"anan nangipiyammah Timplun Apo Dios.

² Nan Timplun impiyamman Solomon ya hay lukud di inadu"oyna ya duwampulu ta pituy mitlus, ya hay inabellogna ya hiyam di mitlus, ya hay inata'nangna ya nanom ta han lemay mitlus.

³ Ya hay salas hinan pantawna ya hiyam di mitlus hi andu"oyna ya opat ta han lemay mitlus hi inabellogna.

---

* **6:1** Gapu ta nakak nan Hudyud Egypt hidin 1445 B.C. at 965 B.C. din tawon hi nangete"an Solomon an nangipiyammah Timplun Apo Dios. † **6:1** Unu April-May.

⁴ Ya nan da'lig nan Timplu ya waday do'ol hi tawanan na'ullipit hi appit hi dola ya ambilog hinan appit hi bunol di Timplu.

⁵ Ya hinan numpinangngel an agwid nan Timplu ya impiyammanay Timplun way numbino'ob'on an kuwaltuna.

⁶ Impiyammanay tuluy galadu an nan ohan galadu ya duwa ta han tuluy mitlus hi inabellogna, ya nan miyadwan galadu ya duwa ta han pituy mitlus hi inabellogna, ya nan miyatlan galadu ya tulu ta han godway mitlus hi inabellogna. Ya hay da'lig nan Timpluh nan hinohhan galadu ya ma'adyapit hinan miyatlu ya un nan galaduh nan ampana ta nan kuwalto ya mabalin an miyatam hi allup, at adi mahapul an iyammay tapayah mandol.

⁷ Hidin nangiyammandah Timplun Apo Dios ya nalpah an nagtud an nidadaan di batun nun'apeleng, at hiyaat un heden nangiyammanda ya mi'id lamentah inusalda an mi'id mattilyu, unu wahay, unu malgom an gumo' hi inusaldan nun'amma.

⁸ Nan pantaw di nahhun an galadu ya waday agdan hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw an humgop hinan nigagwan galadu, ya nituluy nan agdan ta nidatong hinan miyatlan galadu.

⁹ Ya unat goh lempah Solomon nan Timplu ya impiyammana din tablan cedar hi bubidana.

¹⁰ Hana an tulun galadun nida"it hinan numpinangngel hinan Timplu ya duwa ta han tuluy mitlus hi inata'nang di oha, ya hay tablah niyamma ya cedar an ayiw.

11 Ya inalin Apo Dios ay Solomon di,

12 “Dumat heten Timplun impiyammam ya gulat ta unudom an amin nan Uldin'u ya nan Tugun'u at ipa'annung'un aton ay he"a din intulag'un amam an hi David.

13 Ya mimidduma' ay da'yun holag Israel, ya adi da'yu inganuy.”

14 At hi Solomon ya lempahnan impiyamma nan Timplu.

15 Hiya ya impiyammanay bubidah nan da'lig hi bunolnah tabla an cedar an nun'iho'gad hinan dotal, ya nitumu' hinan bubidah nan bagtuna, at dinu'panay bunolnan amin hi ayiw, ya ginotta-pana nan dotal hi tablan bolbol.

16 Ya wadah bunol nan kuwaltun ma'alih Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu an wah nan nihudo' hinan Timplu an hay lukudna ya hiyam di mitlus hi inadu"oyna, ya naholda' hinan tablan cedar an nun'iho'gad hinan dotal, ya nun'itumu' hinan bubidah bagtuna.

17 Ya nan kuwaltuh nan hinagang nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu ya himpulu ta han waluy mitlus di inadu"oyna.

18 Ya nan tablan cedar an niyamma ya napa'tan hi al'altina an umat hi kalabaha ya habhabung. Ya an amin di bunolna ya nadu'pan an amin hinan tablan cedar ta adi ahan mattig nan batu an da'lig.

19 Henen Nidugah an Me'gonan an Kuwaltun nihudo' hi bunol nan Timplu ya hiyah de ihinan di Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios.

20 Hay inadu"oy nen kuwaltu ya hiyam di mitlus, ya hiyam di mitlus hi inabellogna,

ya hiyam goh di mitlus hi inata'nangna, ya na'amyudan an amin hi balitu' nan da'ligna, ya dotalna, ya bubidana. Ya na'amyudan goh nan pun'onngan an hay cedar di niyamma.

²¹ At hay bunolnan Timplu ya na'amyudan an amin hi balitu', ya wada goh di bangkeleng an balitu' hi sangona.

²² At an amin nan bunol di Timplu ya ta'on nan pun'onngan hinan Me'gonan an Kuwaltu ya na'amyudan an amin hi balitu'.

²³ Ya napa'tan nan ayiw an olibo ta inyam-maday duwah napaya'an an anghel an hay ngadanda ya nan cherubim an hay lukud di inata'nangdan duwa ya himpulu ta lemay umpi, ya inhinadah nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu.

²⁴⁻²⁵ Ya didan duwa ya numpaddung di aatda an nun'ahindudway paya'da, ya nan hinohhan paya'da ya pitu ta godway umpih inadu"oyda, at nan numbattanandah nan paya' di oha ya himpulu ta lemay umpi.

²⁶ Ya hay inata'nang nan duwan napaya'an an cherubim ya himpulu ta lemay umpi, ya umat goh hinan oha.

²⁷ Ya nundinnammangondan impata'dog hinan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu, ya napayad di paya'da ta nan paya' di oha ya nitumu' hinan da'lig, ya nan oha goh an ibbana ya nitumu' goh hinan ohan da'lig, ya nan ohan paya'da ya nundittumdah nan gagwan di kuwaltu.

²⁸ Ya danen duwan napaya'an an cherubim ya nun'a'amyudan hi balitu'.

²⁹ Ya an amin nan nunlene'woh an da'lig hi

appit di dola ya nan wah bunolna ya na'al'altian hinan umat hinan napaya'an an cherubim, ya ayiw an palma, ya habhabung.

³⁰ Ya ta"on nan dotal di Timplu ya na'amyudan nongkay hi balitu'.

³¹ Ya nunggottap di tangob nan wah bunolna an nan Me'gonan an Kuwaltu, ya hay niyamma ya nan ayiw an olibo.

³² Ya na'al'altian nan nunggottap an tangob an oliboh napaya'an an cherubim, ya ayiw an palma, ya habhabung, ya na'amyudan hi balitu'.

³³ Ya umat goh hinan olibon niyammah nan opat an numpiningit hi namdon hinan tangob.

³⁴ Ya impiyammana goh di duwan tangob an bolbol, ya danen duwa ya mikupin,

³⁵ ya inal'altianda goh nan ayiw hinan napaya'an an cherubim, ya ayiw an palma, ya habhabung, ya numpapaddungonda an inamyudan hi balitu'.

³⁶ Ya waday impiyammanah balkon hi dolah nan pantaw di Timplu, ya hay aatna ya na'allup di nunlene'woh hinan nahelhilan an batu ya tablan cedar. Ya an amin nan hinohhan tabla ya nahintutluy numpun'otton an batuh nipabunanda.

³⁷ Nan miyapat an tawon hi nunhaadan Solomon di nangete"andan nangiyammah nan ipabunan di tu'ud nan Timplun Apo Dios hidin bulan di Ziv.‡

³⁸ Ya din miyapulu ta ohah tawon hidin nun'alian Solomon§ hidin miyawaluy bulan an ma'alih Bul ya nalpah nan Timplun niyunnud an

---

‡ 6:37 Hiya ya Ziv (April-May), 965 B.C.   § 6:38 Unu hidin Bul (October-November), 959 B.C.

amin hidin planu an pituy tawon di pangipiyam-
maan Solomon.

7

Hay Nangipiyamman Solomon hinan Palasyuna

¹ Ya ente"an Solomon an nangipiyammah palasyu ta way ihinana, ya himpulu ta tuluy tawon di numpa'ammaana ya un malpah.

² Henen palasyun impiyamman Solomon ya nangadanan hi Palasyun hay Ayiw an Nalpud Lebanon di Niyamma. Ya hay lukud di inadu"oyna ya hinggahut ta han nalemay umpi, ya napitu ta lemay umpih inabellogna, ya napat ta han lemay inata'angna, ya opat di nabalatoy hi cedar an ayiw hi tu'udna, ya cedar goh di li'ubna.

³ Ya na'atpan hi ayiw an cedar an niyuhun hinan napat ta han leman li'ub an himpulu ta han lemay niyammah nan ohan balatoy.

⁴ Ya nan numpinangngel an da'lig ya waday nahintutlun numpopotto' an tawah nan tulun galadu.

⁵ Ya an amin nan pantaw ya tawa ya numpa-paddung di lukudna, ya nan tawan amin hinan tulun galadu ya numpopotto'da.

⁶ Ya impiyammana goh di hu"up nan abung an do'ol di tu'udna,* ya napitu ta han lemay inadu"oyna, ya napat ta han lemay umpih inabellogna. Ya natudngan, ya waday tu'udna.

---

* **7:6** Hay ngadan ten lugal hinan New Testament ya Balkon Solomon (Jn. 10:23; Ac. 3:11; 5:12).

⁷ Ya impiyammanay ongol an kuwaltun umbunan di alin mumpapto', ya hay ngadana ya Ongol an Kuwaltun Punhumalyaan, ya hidiy punhumalyaan Solomon hinan way diklamu. Ya nada'ligan hi cedar an ayiw an mete"ah nan dotal ta engganay atap.

⁸ Ya nan palasyun ihinan Solomon tuwali ya wah nan pangngel di Ongol an Kuwaltun Punhumalyaan, ya hay aatna ya umat damdamah nan udum an niyamma abungnan ali. Ya impiyammana goh di ohan nipaddung enen abungna ta ihinan nan ahawana an din imbaluy han alid Egypt.

⁹ Ya an amin hana an abung ya hay niyamma ya nan maphod an batu an nete"ah nan nipata'doganda ta engganah hibuyda. Hanan batu ya nipaphod di lukudna ya unda alan ti inusalday lagadi.

¹⁰ Ya nan nipabunan di tu'ud ya o"ongol an nahelhilan an batu an hay lukud di udumna ya himpulu ta lemay umpih inadu"oyda, ya nan udumna ya himpulu ta duway umpih inadu"oyda.

¹¹ Ya nan niyuhun hinan nitu'yap ya nanginan batun nahelhilan an miyunnud hinan lukudda, ya nan ayiw an cedar di niyammah tapaya.

¹² Ya nan ongol an balkon ya nada'ligan di nunlene'woh hinan batun nahelhilan an nun'apeleng, ya tuluy numpun'otton, ya ohay tablan cedar hi niyuhun, ya umat goh hinan balkon hinan bunol nan Timpluh nan pantaw.

Nan Gambang an Niyammah Gina'un nan Timplun Apo Dios

13 Hi Solomon an ali ya nunhonag ta impa'ayagnah Huram[†] ad Tyre.

14 Hiya ya nguhu an natoy hi amana, at hi inana ya nabaluan nalpuh holag Naphtali, ya hi amana ya nalpuh ad Tyre, ya hay tamuna ya nala'eng an munhibug hinan gambang hinan malgom an pangiyammaan. Ya hi Huram goh ya nala'eng, ya nanomnoman, ya ene'damnay atonan mangitamuh nan gambang hinan malgom hi pangiyammaan. At immuy ay Solomon an ali, ya inatnan amin di impatamunan hiya.

*Nan Duwan Tu'ud an Gambang di Niyamma
(II Chron. 4:2-5)*

15 Hi Huram ya hinibugnay gambang ta impiyammanay duwan tu'ud. Ya nan duwan tu'ud ya numpaddung an duwampulu ta pituy umpih inadu"oyda, ya himpulu ta waluy umpiy lukudnah nunlene'woh, at inyuyna impata'dog hinan pantaw di Timplu.

16 Ya nuntanag goh hinan gambang ta inyammanay duwan al'altin uklup hi mihinah nan uddu' daden tu'ud. Ya hay inata'nang di hinohha ya pitu ta han godway umpi.

17 Ya na'al'altian nan uddu' di hinohhan tu'ud hinan na'apid an miyammah kanhel.

18 Ya duway linyah natuntunud an pomegranates an gambang.

[†] 7:13 Nan spellingna an *Huram* (unu *Huram-Abi*) ya spellingdah nan hapit di iTyre, mu nan spellingna an *Hiram* ya spellingdah nan hapit di Hudyu. Hay ma'usal ete ya *Huram* ta ma'innilay nun'abhiwan nan spelling di alid Tyre an *Hiram* an nannag ay hiya (I Ki. 5:1).

¹⁹ Nan al'alti an impiyammana an gambang an wah nan uddu' di tu'ud ya numpapaddung di aatda an umat hinan nap'ol an aggyu nabe'lag an habhabung an lily. Ya hay inata'ngnda ya onom di umpi.

²⁰ Ya nan al'altih nan uddu' di duwan tu'ud ya inhinadah nan bagtun din kanhel, ya nan al'alti an duway gahut di nabalatoy an pomegranate di inhinadah nan nunlene'woh.

²¹ At hina"ad Huram din duwan gambang an niyammah tu'ud hinan pantaw di Timplun Apo Dios, ya nangadnan heden tu'ud hi appit di agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ta hi Jakin,‡ ya nan ohan tu'ud hi appit di iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ta nangadnan hi Boaz.§

²² Daden gambang an umat hinan aggyu nabe'lag an habhabung an lily ya nun'ihinadah bagtun di tu'ud. At nalpah mahkay di tamuuh nan tu'ud.

²³ Ya nun'ammah Huram hi ongol an tangki an hay niyamma ya gambang, ya nangadnan hi Baybay. Hay a'ongolnah un lukudon hinan gagwanah nan numpinangngel hi timidna ya himpulu ta lemay umpi, ya pitu ta godway umpih anluhungna, ya napat ta lemay umpiy lukud nan na'imulana.

²⁴ Ya nan ngalab di timid nan tangki ya nunlene'woh di duway linyan nabalbalatoy di nun'a'imul an gambang an umat hinan kalabaha nan al'altina an diday niddum hi alimatung nan tangki. Ya himpupuludah nan hinohhan umpi.

---

‡ 7:21 Hay pohdonan ibaga ya *hiyay mangiha"ad*. § 7:21 Hay pohdonan ibaga ya *hiyay mangipabi'ah*.

²⁵ Henen ongol an tangki ya nipabun hinan du"ug di himpulu ta duwan gambang an niyammah umat hi bulug an baka, ya numbino'ob'on di hinagangda, ya nan tulu ya hinagangday appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya nan tulu ya hinagangday alimuhan di algaw, ya nan tulu ya hinagangday appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya nan tulu ya hinagangday buhu'an di algaw. Ya nan tipada ya wah nan gagwana.

²⁶ Hay inugtul nan ongol an tangki ya tuluy pulgada. Nan ngalab di timidna ya umat hi timid di bahu an umat hinan nabe'lag an habhabung an lily. Hay lukud di mittuh danum eden ongol an tangki ya himpulu ta ohay libu ta han lemay gahut di galon.

Nan Gambang an Niyammah Kalesa

²⁷ Hi Huram ya impiyammana nan gambang hi himpulun kalesa an onom di umpih inadu"oyda, ya hin'o'nom goh di umpih inabellogda, ya hin'o'pat ta han godway inata'ngda.

²⁸⁻²⁹ Hay dedeng danen kalesa ya nipa'ot di animal an umat hi layon, ya manilhig an baka, ya nan napaya'an an cherubim. Ya nan bagtuna ya nan ampan daden layon ya nan manilhig an baka ya nipa'ot goh di umat hi nalulug an al'altina.

³⁰ Ya an amin danen kalesa ya nahin'o'pat di gambang hi niyammah pilidda. Ya gambang goh di niyammah namdon an nihu'luban nan pilidda. Ya nan opat an duguda ya waday niyammah ipattu'an di ongol an palyu', ya danen niyamma

an ipattu'an di palyu' ya nipa'ot di umat hi hapang an al'altida.

³¹ Ya nan niyamma an ha'dol nan palyu' ya himpulu ta waluy pulgada an mete"ah nan balin di kalesa ta mumpadadyuh pituh pulgada, ya na'al'altian di nunlene'woh.

³² Ya hay lukud di inata'nang nan pilidna ya duwampulu ta pituy pulgadah puntelonan nan pilidna, ya na'ohhay niyammah nan kalesa.

³³ Ya hanan pilid ya nipaddung hinan pilid di kalesan punluganan di mi'buhul, ya namahig an gambang di niyammah nan balina, ya nan niyammah nihu'luban nan pilidna, ya nan iha'dolan di pilid.

³⁴ Danen niyammah nan opat an dugun di kalesa ya na'ohhay aat di niyammaana.

³⁵ Ya nan tu'yapna ya waday napali'uh nan nunlene'woh an balidan hiyam di pulgadah inabellogna, ya adi ma'ma"aan an munnonong hinan tu'yapda ta way mamdon.

³⁶ Ya na'al'altian an amin nan muntigaw hinan nunlene'woh an ihinan nan palyu', ya an amin nan nunlene'woh hinan kalesah napaya'an an cherubim, ya layon, ya nan ayiw an palma.

³⁷ Umat hituy aat di na'amman nan himpulun kalesa an numpapaddung di aat nan nahibug, ya numpapaddung di lukudda ya nan aat di niyamanda.

³⁸ Ya nuntanag goh hi Huram hinan gambang ta impiyammanay himpulun palyu' ta nepong hinan hinohhan kalesa. Ya hay lukud di a'ongolna ya onom di umpi, ya hay aat di mittuh danum ya duway gahut ta han tulumpuluy galon.

39 Ya inhinana din leman kalesah nan appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw hinan Timplu, ya nan lema ya inhinanah appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw. Ya inhinana din ongol an tangkih nan appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw an niyappit hi buhu'an di algaw.

40 Ya impiyamman Huram goh di banga, ya inadu, ya nan ongol an palyu'.

Nan Nitudo' an Gina'un nan Ongol an Timplun Apo Dios

(II Chron. 4:6, 10—5:1)

At lempah Huram an amin nan impatamun nan Alin hi Solomon hinan Timplun Apo Dios.

41 Ya hiya hatuy impiyammana:

Nan duwan gambang an tu'ud,
ya duwan o"ongol an ay palyu' an mihinah
nan uddu' di duwan tu'ud,
ya nan kanhel an al'altin nan duwan nihinan
nan duwan palyu' an wah nan uddu' di
tu'ud,

42 ya nan opat di gahut an umat hinan agguy nabe'lag an habhabung an pomegranates an nabalatoy an nun'itayun hidin duwan kanhel an niyammah al'altin din duwan nipata' hinan uddu' di tu'ud an nihinan din duwan palyu',

43 ya nan himpulun kalesan nun'ihinan di hino-hhah nan himpulun o"ongol an palyu',

44 ya nan himpulu ta duwan niyamman umat hi bakan nihinan di ongol ahan an tangkin ma'alih Nan Baybay,

⁴⁵ ya nan banga, ya gaud, ya nan palyu' an ittuwan di danum an punwalhi.

Ya an amin hanan gina'un nan Timplun Apo Dios an impiyamman nan Alin hi Solomon ay Hiram ya gambang an amin di niyamma.

⁴⁶ Ya nan ali ya impiyammanay uklit an pun-tanagan hinan gambang hinan nundotal an lutah ad Jordan hinan numbattanan ad Soccoth hi ad Zarethan.

⁴⁷ Hi Solomon ya agguyna impakilu hana nan gambang an niyammah gina'un nan Timplun Apo Dios ti do'ol, at an amin nan gambang ya agguyna'innilay damotna.

⁴⁸ At hi Solomon ya impiyammana goh nan gina'un nan Timplun Apo Dios:

Nan balitu' an pun'onngan,
ya nan balitu' an lamehaan an pangipattu'an
hi tinapay an bagin Apo Dios,

⁴⁹ ya nan himpulun balitu' an ipattu'an di hilaw (an nan lema ya nihinah appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya nan lema ya nihinah appit di iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw hinan way pantaw nan Me'gonan an Kuwaltu),

ya nan balitu' an habhabung, ya dilag, ya ipit,

⁵⁰ ya nan balitu' an bahu, ya pun'olhangang, ya palyu' an malukung, ya nan palyu' an ittuwan nan incense, ya nan pangittuwan hi bala, ya nan tulbo' di pantaw nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu ya nan apantapantaw di Timplun Apo Dios. Ya an amin hana an niyamman gina'u ya balitu'.

51 Ya unat goh lempah nan Alin hi Solomon an amin nan tamun di Timplun Apo Dios ya nun'ipihigupnan amin din gina'un din ene'nong amanan hi David ay Apo Dios an silver, ya balitu', ya nan udumnan gina'u ta impipatangnah nan puntalepnan hinan Timplun Apo Dios.

8

Niyuy hinan Timplun Apo Dios nan Kahon an Nittuwan di Uldin

(II Chron. 5:2—6:11)

¹ Hi Solomon ya impa'ayagna nan a'ap'apun nan holag Israel, ya an amin nan mumpangipangpanguluh nan hinohhan himpangapu, ya nan mumpangipapto' hinan pamilyan nan holag Israel ta mitnuddad Jerusalem ay Alin hi Solomon ta umuyda alan din Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios hidih ad Zion an numbabluyan David ta iyuydah nan Timplun Apo Dios.

² Ya an amin nan linala'in tatagun holag Israel ya na'amungdah nan wadan di hinagang nan Alin hi Solomon eden gutud di behta* an hiyah ne gunda aton hi atawotawon hinan bulan an Ethanim† an nan miyapitun bulan.

³ At an amin nan a'ap'apun nan holag Israel ya immuyda, at din papadi ya innalda, ya inyangtanga din Kahon an Nittuwan di Uldin Apo Dios.

⁴ Ya heden nangngalanda ya ni'yalada din Tuldand Abung an din a'amungan an mundayaw ay

---

* **8:2** Mid mapto' ya hiyah ne Behtan di A'ab'abbung ti hiyah ne behtadah nan miyapitun bulan (Lev. 23:33-43). † **8:2** Unu Tishri/Ethanim (September-October). Mid mapto' ya na'at hi Ethanim/Tishri 15-21.

Apo Dios ya an amin din gina'un me'gonan an wah nan Tuldán Abung,‡ ya hanan gina'u ya nan papadi ya nan holag Levi di nangdon ta inyuydah nan Timplun Apo Dios.

⁵ Ya nan Alin hi Solomon ya an amin din do'ol an tatagun holag Israel an din na'amung hinan wadan di hinagang nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios ya ene'nongday nidugah an do'ol an kalnilu ya baka, at mi'id di ologdan mamilang.

⁶ At nan papadi ya inyuyda din Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios hinan lugal an ihinanah nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltun wah nan Timplun Apo Dios hinan ampan di paya' nan cherubim.

⁷ Ya daden cherubim ya pinapayadday paya'dah nan bagtun di wadan nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios ta allunganda nan Kahon ya nan attangna.

⁸ Nan attang ya adu"oy, at hiyaat un mamatig di ngamngamnah nan pantaw nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu an wah nan bunol di Timplun Apo Dios, mu adi mattig hi dola nan Me'gonan an Kuwaltu. Ya ta"on ad ugwan ya wagwah di nan ayiw an attang.

⁹ Ya henen Kahon ya mi'id di nittu an anggay din duwan ikab an batun din inittun Moses hi wadanah nan Duntug an Sinai§ an din ni'tulagan Apo Dios hidin tatagun holag Israel

---

‡ **8:4** Hay awadan nan Tuldán Abung ya nan gina'una ya ad Gibeon (I Chron. 21:29; II Chron 1:2-6). § **8:9** Unu Duntug an Horeb.

hidin nakakandah nan babluy ad Egypt.*

¹⁰ Ya unat goh limmahun nan papadih nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu ya hin'alina ya napnuh bunut nan Timplun Apo Dios.

¹¹ At nan papadi ya mi'id di inatdan himmigup ta muntamuda ti nun'onan nan benang Apo Dios.

¹² At hi Solomon ya inalinay, “Immannung an inalin Apo Dios di mihina Hiyah nan ma'ugtul an bunut!†

¹³ Ha"in ya ten lempah'un impiyamma nan ma"ap'aphod an Timplun Apo Dios ta way ihi-nanah mi'id pogpogna.”

Hay Himmapiitan Solomon hinan Na'amung an Tatagu

¹⁴ Ya heden numpangata'dogan nan na'amung an tatagun holag Israel hidi ya nunligguh hi Solomon ta hinagangna dida, ya imbaganan Apo Dios ta wagahana dida.

¹⁵ Ya unat goh nalpah hene ya inalinay,

“Madayaw hi Apo Dios an dayawan tu'un holag Israel! Hiya ya immannung an impa'annungna din intulagnan David an hi ama' an inalinay,

¹⁶ Nete"ah din nangekaka' hinan tatagu' an holag Israel hi ad Egypt ya mi'id ah pinili' hinan numbabluyan an amin nan holag Israel hi mabalin hi mangiyammah Timplu' hi pundayawan-dan Ha"in, mu pinili' he"a, David, an mangipapto' hinan tatagu' an holag Israel. Hiyah ne inalina.

---

* **8:9** Bahaom nan footnote di I Sam. 6:19 ta innilaom di aat nan udumnan nittuh bunolnah din hopapna ya anaad ta mi'iddad ugwan. † **8:12** Ex. 19:9.

17 Hi aman hi David ya wagwah nomnomna an penhodnan ipiyamma nan Timplun Apo Dios ta way pundayawan ay Apo Dios an dayawon tu'un tatagun holag Israel.

18 Mu hi Apo Dios ya inalinan aman hi David di, He"a ya inila' an pepenhodmun ipiyamma nan Timpluh pundayawanyun Ha"in, at he"a ya maphod nan ninomnommun aton!

19 Mu bo'on he"ay mangipiyammah nan Timplu ti nan imbaluymun mitungaw di mangipiyammah nan Timplun pundayawandan Ha"in. Hiyah ne inalin Apo Dios ay ama.

20 Ya ten ad ugwan ya impa'annung Apo Dios din intulagna an ten ha"in di nihukat ay aman hi David hi aliyun holag Israel, ya ten impiyamma' nan Timplun Apo Dios an pundayawan tu'un holag Israel.

21 Ya hidi ya impidadaan'uy lugal hinan bunol di Timpluh ihinan din Kahon an Nittuwan nan Nitud'an di Ni'tulagan Apo Dios hinan a'apu tu'uh din nangekakanan didah nan babluy ad Egypt."

*Nan Luwalun Solomon
(II Chron. 6:12-40)*

22 Ya heden awadan an amin nan na'amung an tatagu ya immuy hi Solomon hinan hinagang nan pun'onngan an wadan Apo Dios, ya inta'nangnay ngamayna,

23 ya nunluwalun inaliny,

"He"a, Apo Dios an dayawonmin holag Israel, ya mi'id ah nipaddung ay He"ah nan wad abuniyan ya ta"on nan wah tun luta. Ya He"a ya immannung an amin di atom an impa'annungmu din ni'tulagam

hinan tatagum, ya impattigmuy nahamad an namhodmuh nan baalmun nangunud hinan Tugunmu ya nan nange'kod hi odoldan He"a.

²⁴ He"a ya impa'annungmu din intulagmun aman hi David an baalmu, at ten ad ugwan an algaw ya nipa'annung din inalim.

²⁵ At ad ugwan, O Apo Dios an dayawon-min holag Israel, ya hay ibaga' ay He"a ya ipa'annungmu ni' din oha goh an intulagmun aman hi David hidin nangalyam ay hiyah, Wadah awniy imbaluymuh pilio' hi mun'alih nan holag Israel hi unda ihamad di pangatdan umat hinan inatmu ta Ha"in di unudonda.‡

²⁶ At He"an Diosmin holag Israel ya ipa'annungmu ni' din inalim ay aman hi David an baalmu!

²⁷ Mu undan immannung an mihihinna'a, Apo Dios, hitun luta? Ta"on ad daya unu ad abuniyan ya adi umday ihinam!§ Ya umat ay hina at inyal'allanan ten Timplun impiyamma' an adi umdah ihinam!

²⁸ At donglom ni' nan luwalu' ya nan pumpahmo'a', O Apo Dios an dayawo'! Donglom ni' nan pumpahmo'a' an baalmu ya nan luwalu' ay He"ad ugwan an algaw!

²⁹ Hay maphod ni' ya halimunam heten Timpluh abigabigat ya amahdomahdom ti hiyah te lugal hi pinilim an pundayawan nan tatagun He"a. At donglona' ni' hinan punluwalua' eten Timplu!

³⁰ Donglom ni' nan luwalu' an baalmu ya nan luwalun nan tatagum an holag Israel hi

---

‡ 8:25 II Sam. 7:12-16. § 8:27 Ac. 7:48.

unda munluwalun ten lugal! Ya ta'on un'a wad abuniyan an nihinam ya donglom ni' ta aliwam di numbaholanmi!

³¹ Ya gulat ta waday ohah taguh numbahol an nangat hi nappuhih nan ibbanan tagu, ya miyuy hinan way pun'onngan hinan Timplum ta ihapatana an hiya ya mi'id di baholna

³² at donglom ni', O Apo Dios an wad abuniyan, ta He"ay mangat an manumalyah nan baalmu! Ya minoltam nan mumbahol ta miballoh ay hiya nan inatnan nappuhi! Ya ibilangmu nan mi'id di baholnah nahamad ta ma'innila an hiya ya mi'id di baholna!

³³ Ya wa ay ta abakon nan binuhul nan tatagum an holag Israel an dumalat hi numbaholandah aggyuda nangunudan ay He"a, mu wa ay ta ninomnomdan mumbangngad ay He"a ta hagangondah ten Timplum an muntutuyu ta ibaagday numbaholanda

³⁴ ya donglom ni' hinad abuniyan ta aliwam di numbaholan nan tatagum an nan i'ibba' an holag Israel, ya ta ibangngadmu didah din lutan din indatmuh din o'ommodmi!

³⁵ Ya wa ay ta adim ipa'ali nan udan an malpud daya ti dumalat nan numbaholan nan tatagum hi aggyuda nangunudan ay He"a, ya wa ay ta hagangondah ten Timplu ta munluwaluda ta itutuyuday baholdan He"a ya din'ugda ta He"ay dayawonda ti He"ay nangi-paligat ay dida

³⁶ ya donglom ni' hinad abuniyan, ya inaliwam di numbaholan nan baalmu ya nan tatagum an holag Israel! Ya itudum di maphod hi aton-

dah nan pi'taguanda, ya gunmu ipa'udan ta ma-hebnaan nan lutan indatmuh nan tatagum hi banohda!

³⁷ Ya gulat ta waday batel unu punligatan hi dumatong an ma'at hinan luta, unu mun'alangu nan nihabal an dumalat nan lumahun tuyup, unu mun'abegeh nan nitanom, unu pun'a'an nan dudun unu battat, unu li'ubon nan binuhul nan tatagum, unu nan malgom an punligatan, unu nan way dogoh hi ma'at,

³⁸ ya donglom ni' nan luwalun nan tatagum an holag Israel hi un immannung an nahamad di inatdan nuntutuyun ita'nangday ngamaydan ten Timplum!

³⁹ At donglom ni' hinad abuniyan an hiyay nunhituwam, ya aliwam ni' di baholda, ya impat-tigmuy ulaymu! Ya gapu ta He"a ya anggay di nanginnilah nomnom di tagu at He"ay okod an mangiballoh hinan inat di hinohha,

⁴⁰ ta way atondan mangita'ot ay He"a eten gutud di atagudah nan nunhituwandah nan lutan indatmuh din o'ommodmi!

⁴¹ Gulat ta nan bunag an nalpuh nan adagwin babluy an agguy nihakup ay da'min holag Israel di umalin mundayaw ay He"a an mangibagah nan anabagtum

⁴² an dumalat di nangngolandah nan nundongol an ngadanmu ya nan nidugah an abalinam an umipanoh'ah inatmuh nan tatagum, ya wa ay ta munluwaluda ta ihagangdan ten Timplu

⁴³ ya donglom ni' hinad abuniyan an wadam di luwaluda, ya inabulutmu ni' nan ibagadan

He"a! Ta way aton nan tataguh tun lutan mangin-
nilan He"a, ta unudon da'a an umat ay da'min
tatagum an holag Israel, ya ta innilaonda nan aat
ten Timplun impiyamma' ta hiyay pundayawan
ay He"a.

⁴⁴ Ya gulat ta mandalom nan tatagum an
umuy mi'gubat hinan buhulda ta munluwalu-
dan He"a an ihagangdan ten babluy an pinilim
ya nan Timplun impiyamma' hi pundayawan
ay He"a

⁴⁵ ya donglom ni' hinad abuniyan
nan luwaluda ta ipa'annungmun aton nan
penhodan ipa'at ay He"a ta pangabakom dida!

⁴⁶ Ya gulat ta numbaholdan He"a ti unda tagu
ya anggay ta hiyay dumalat hi bumungtam ay
dida, ya impa'abakmu didah nan binuhulda, ya
gulat goh ta ayda balud ta iyuyda didah nan
udum an babluy an adagwi unu neheggon,

⁴⁷ ya gulat ta nan wadandah nan lugal an na-
baludanda ta mun'innomnomda, ya inhamaddan
mangitutumuh nan numbaholandan He"an alyon-
day, Immannung an numbahol ami an nibahhaw
di inatmin nun'appuhi! At donglom ni' ahan di
luwaluda, Apo Dios!

⁴⁸ Ya gulat ta mumbangngadda ta He"ay hag-
gungondah unudonda ta ihagangdah nan lutan
din indatmuh din o'ommodda, ya nunluwaluda
ta ihagangda goh hinan babluy an din pinilim
ya nan Timplun impiyamma' hi pundayawan ay
He"a

⁴⁹ ya donglom ni' hinad abuniyan an wadam
nan luwaluda! Donglom ni' hinad abuniyan an
nunhituwam ta badangam dida!

⁵⁰ Ya aliwam ni' di numbaholan nan tatagum hinan nangatandah nan nappuhin adim pohdon, ya aliwam ni' an amin nan nungngohoyandan He"a! Ya lumanom ni' di nomnom nan binuhulda ta ipattigday homo'dah nan nabalud an tatagum

⁵¹ an dida ya tatagum an hakupmu ti He"ay nangekak ay didah ad Egypt an babluy an umat hi apuy an mangipabalah gumo'.

⁵² He"a an nabagbagtun Dios ya maphod unmu hom'on nan tatagum an holag Israel, ya hom'ona' goh an alida, ya donglom ni' ahan di luwalumih nan pumbaganmin He"ah badang.

⁵³ Ya an amin di tataguh tun alutaluta ya da'mi pinilim hi tatagum an hiyah ne din in-alim hidin hopapnan Moses an baalmuh din nangekakam hidin o'ommodmih ad Egypt."

Hay Nalpahan di Luwalun Solomon

⁵⁴ At lempah Solomon nan nunluwaluanah ni'hapitanan Apo Dios, ya timma'dog hinan hi-nagang di pun'onngan hidin nunhippiana, ya inta'nangnay ngamaynah ad abuniyan.

⁵⁵ Ya init'u'nan nangalin Apo Dios ta wagahana nan na'amung an holag Israel, an inalinay,

⁵⁶ "Madayaw hi Apo Dios an nangidat hi lenggop nan tatagunan holag Israel an hiyah ne din intulagna tuwalih din hopapna! Impa'annungnan amin din intulagnan Moses an baalna ta nagtud mahkay!

⁵⁷ Hene ni' ta nan Ap'apun Dios tu'u ya gun ditu'u badangan an umat hidin o'ommod tu'u an binadangana dida, ya hene ni' ta adi ditu'u inganuy ay Hiya!

⁵⁸ Ya maphod un ditu'u ituduwan ta Hiyay unudon tu'u, ta an amin di aton tu'u ya miyunnud hinan pohdona, ya ta adi tu'u al'alliwan nan intuguna ya nan Uldina an din inyuldinah din o'ommod tu'uh din penghana!

⁵⁹ Maphod ni' un gun nomnomon Apo Dios an dayawon tu'uy inluwalu' ay Hiya, ya adina al'alliwan, ya maphod ni' unna inaynayun di homo'na ay da'yun i'ibba' an holag Israel ya ha"an an aliyu ta gunna idat di mahapul tu'uh abigabigat,

⁶⁰ ya ta panginnilaan an amin nan tataguh tun lutan hi Apo Dios di immannung an dayawon, ya mi'id udumna!

⁶¹ At hay maphod hi aton tu'un tataguna ya ihamad tu'uy pangulug tu'u, ya endenol tu'uh nan Ap'apu tu'un Dios an amin nan Uldina ya nan Tuguna an umat hinan aton tu'ud ugwan an algaw."

*Hay Nidawatan nan Timplu
(II Chron. 7:1-10)*

⁶² At nan Alin hi Solomon ya an amin nan tatagun holag Israel an niddum ay hiya ya nun'onongdan Apo Dios.

⁶³ Hi Solomon ya ene'nongnay Onong di Pi'lenggopan hi i'ibba ay Apo Dios an duwampulu ta duway libuh baka ya hinggahut ta han duwampuluy libuh kalnilu ya gandeng. At nan ali ya an amin nan tatagun holag Israel ya indawatda nan Timplun Apo Dios.

⁶⁴ Ya henen algaw ya indawat nan ali nan gettaw di Timplun Apo Dios ti it'ittang nan

niyamman gambang an pun'onngan, at adi umdah ihinan an amin nan me'nong. Ya hidi ya ene'nongnay animal hi Onong an Moghob an adi mabu'lih nan pun'onngan, ya nan Onong an Ma'an, ya nan taban nan Onong di Pi'lenggopan.

⁶⁵ At henen gutud ya numbehta da Solomon ya an amin nan tatagun holag Israel an din niddum ay hiya, ya nidugah ti do'ol ahan di na'amung an mete"ah nan bihhang ad Lebo Hamath ta engganah nan ginnaw ad Egypt. Ya himpulu ta opat di algaw hi nun'am'amlongandah nan wadan di hinagang Apo Dios an dayawon tu'u.

⁶⁶ Ya heden miyapulu ta lemay algaw ya nun'ipa'anamut Solomon din tatagu. Ya winagahandah Solomon ya unda mumpanga'anamut hi abungda, ya nun'am'amlongda, ya maphod di punnomnomandah nan mun'aphod an inat Apo Dios hinan baalnan hi David ya nan tatagunan holag Israel.

9

Hay Numpattigan Apo Dios ay Solomon (II Chron. 7:11-22)

¹ Lempah Solomon nan impiyammana an Timplun Apo Dios, ya nan abungna an ali, ya an amin nan ninomnomnah atona.*

² Ya unat goh lempahna ya numpatigaw goh hi Apo Dios ay Solomon an pidwanah numpattiganan umat hidin numpattiganan hiyah ad Gibeon.†

³ Ya inalin Apo Dios ay hiyay,

---

* **9:1** Mid mapto' ya na'at hidin 946 B.C. † **9:2** I Ki. 3:4-15.

“Dengngol'u din luwalum, at wagaha' nan Timplun impiammam ta hiyay gunyu pun-dayawan ay Ha"iin hi mi'id pogpogna ti hiyay pohpohdo' hi enggana.

⁴ Ya umat ay he"a an gulat ta Ha"iin di itamuam an umat hidin inat amam an hi David ta nahamad di aatmu, ya nan immannung di atom ta unudom an amin nan intugun'un he"a, ya atom an amin nan Uldin'u

⁵ at Ha"iin ya ipa'annung'u din intulag'un amam an hi David hidin nangalya' ay hiyah minaynayun an nan holagmuy gun mun'alih mangipapto' ad Israel.

⁶ Mu gulat ta he"a unu nan holagmu ya du'gona' ta adiyu unudon nan intugun'u ya nan Uldin an indat'un da'yu ta nan nat'on an madayaw di itamuanuyuh dayawonyu

⁷ at ipakak'u nan tatagu' an holag Israel eten lutan indat'un da'yu, ya inganuy'uh ten Timplun indawatyun pundayawan nan tatagun Ha"iin, at an amin nan tataguh nan abablubabluy ya pahalon da'yun tatagun holag Israel, ya inlayalaya-handah umangunuh.

⁸ Ya heten Timplu ya mun'atpay nun'ataponan hi batu, at mun'apa"i, at an amin nan mange'wan maluh ya umogyatda, ya manoh'ada, at alyonday, Anaad ta umat hinay inat Apo Dios eten babluy ya heten Timplu?

⁹ At nan tatagu ya alyonday, Oo ti dida ya din'ugdah Apo Dios an dinayawdah din hopapna an Hiyay nangekak hidin o'ommoddah ad Egypt, ta nan nat'on an madayaw di dinayawda, at hiyay dimmalat hi nangidatan Apo Dios hinan nidugah

an punligatanda!”

Hay Nuntulagan da Solomon hinan Alin hi Hiram

(II Chron. 8:1-2)

¹⁰ Ya heden angunuh di duwampuluy tawon hi nun'lopahan Solomon hinan impiyammana an duwan o"ongol an abung an nan Timplun Apo Dios ya nan palasyu

¹¹ ya nan Alin hi Solomon ya indatnay duwampulun babluy hi ad Galilee ay Hiram an alid Tyre ti hi Hiram di nangidat an amin ay hiyah nan ayiw an cedar, ya bolbol, ya nan balitu' an penhodna.

¹² Ya immuy hi Hiram ta hinamadna din babluy an indat Solomon ay hiya. Ya unat goh hinamadnan tinnig ya agguyna penhod.

¹³ Ya inalinan Solomon di, “Agi', anaad ta umat hituy aat hatun babluy an indatmun ha"in?” At hiyaat unna nginadnan henen abablubabluy ta ad Kabul,‡ at hiyay ngadanah engganad ugwan.§

¹⁴ Hi Hiram ya impiyuynan Solomon di opat di libu ta han nahiyam di kilun balitu'.

Nan Udumnan Impiyamman Solomon
(II Chron. 8:3-18)

---

‡ **9:13** Hay pohdonan ibaga ya *mid hulbina*. § **9:13** Hay nitudo' hinan II Chron. 8:1-2 ya nan Alin hi Hiram di nangidat ay Alin hi Solomon hinan abablubabluy ya bo'on nan Alin hi Solomon di nangidat ay hiya. Mu hay na'at ya nahhun nan Alin hi Solomon an nangidat ay hiya, ya gapu ta agguyna penhod at hiyaat unna imbanggad ay Solomon ta bagina goh.

15 Nan Alin hi Solomon ya inatna din mahapul hi atonan tamuh nangipiyammanah nan Timplu ya nan palasyu, ya impiyammana goh nan natpeng an ha'dol nan babluy, ya impaphodna nan hamintun allup nan babluy ad Jerusalem, ya impaphodna goh nan babluy ad Hazor, ya ad Megiddo, ya ad Gezer.

16 Ya nan tindalun nan alid Egypt an hi Pharaoh ya ginubatda nan babluy ad Gezer, ya nung-gohobda nan a'abu'abung, ya numpatoyda nan iCanaan an numpunhituh di ta nan ali ya indatnah nan babain inyimbaluynan inahawan nan Alin hi Solomon ta hiyay panginomnomanah nan nangahawaan nan imbaluyna.

17 At henen babluy ad Gezer ya impipaphod goh Solomon. Ya wada goh di babluy an impipaphodna an nan ampan ad Beth Horon,

18 ya ad Ba'alath, ya ad Tadmor an wah nan mapulun hinan hinakup di holag Judah,

19 ya an amin nan babluy an hinakup di pumpapto'an Solomon, ya an amin nan babluy an ihinan di kalesan punluganan di mi'gubat, ya nan babluy an ihinan nan linala'in nun'ala'eng an muntakay hi kabayu, ya an amin nan way penhod Solomon an ipaphod ad Jerusalem, ya ad Lebanon, ya nan udumnan lugal hinan pumpapto'ana.

20 Ya an amin din tatagun na'angang an din agguay pinatoy nan holag Israel an ohah nan himpampun an holag Amor, ya holag Heth, ya holag Periz, ya nan holag Hiv, ya nan iJebus, (ya

ma'innila an didan amin ya bo'onda Hudyu*),

21 ya din holagda an nihukat ay didah nan lutan din agguy pinatoy nan holag Israel ya dida hanay numbalinon Solomon hi baal ta diday mapilit an puntamuona, ya nitutuluy hi engganad ugwan.

22 Mu nan tatagun holag Israel tuwali ya mi'id ah numbalinon Solomon hi baal an diday nuntindalu, ya diday numpun'ap'apu, ya diday mummanmandal, ya diday ap'apun nan tindalu, ya diday mummanmandal hinan mumpunlugan hinan kalesan punluganan di mi'buhul, ya diday mummanmandal hinan nun'ala'eng an muntakay hinan kabayu.

23 Hiya hatuy mumpangipangpanguluh nan puntamuon Solomon an hay uyapda ya lemay gahut ya han nalemada ta diday mangitnud hinan tatagun mangiyuy hinan puntamuanda, ya enet-lodda didah nan tamuda.

24 Ya unat goh nunti'id din babain imbaluy din alid Egypt an nalpuh nan Babluy David ta immuy hidin impiyamman Solomon hi ihinanah nan palasyu ya hi Solomon ya impiyammanay natpeng hi ha'dol nan babluy.

---

* 9:20 Hiyah ne ma'alih Hentil.

25 Ya hi Solomon ya mumpitluh nan hintawon† an mun'onong hinan Onong an Moghob ya nan Onong di Pi'lenggopan hi i'ibba ay Apo Dios hidin pun'onngan an din impiyammanah pun'onngan ay Apo Dios, ya gunna goh gohbon nan incense an maphod di hunghungnah e'nongnan Apo Dios, at inatnan amin din inyuldin Apo Dios hi atonah nan Timplu.

26 Ya impiyamman goh Solomon di do'ol an pupul hi ad Ezion Geber an neheggon ad Elath hi ad Edom hinan pingit di Mumbolah an Baybay.‡

27 Ya hi Hiram ya hennagna din tatagunan din nangipa'enghan muntamuh nan pupul ta umuyda bumadang hinan tatagun Solomon.

28 At nunlugandah nan pupul ta immuydah ad Ophir.§ Ya unat goh numbangngadda ya waday innaldah balitu' an himpulu ta onom di libuy kilu, ya indatdah nan Alin hi Solomon.

10

Nan Numbihhitaan nan Queen ad Sheba ay

---

† **9:25** Inatna nin hidin gutud di tulun nidugah an behtadad Israel: (1) hi kada bulan an Abib (March-April) ya waday Behtan di Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Hudyuh din Penghana (Abib 14), ya Behtan di Tinapay an Agguy Nabino'bo'an (Abib 15-21), ya Behtah nan Boto' (Abib 16), ya (2) hinan abulabulan an Sivan (May-June) ya waday Behtan di aDumiduminggu, ya (3) hinan abulabulan an Tishri/Ethanim ya waday Behtan di Talampet (Tishri/Ethnaim 1), ya Algaw hi Ahanian di Bahol (Tishri/Ethnaim 10), ya Behtan di A'ab'abbung (Tishri/Ethnaim 15-21), ya ohan nahamad an algaw an ngilin (Tishri/Ethnaim 22). ‡ **9:26** Unu Red Sea. § **9:28** Bahaom nan footnote di Gen. 10:29 ta innilaom di awadan ten babluy.

Solomon
(II Chron. 9:1-12)

¹ Ya unat goh dengngol nan queen ad Sheba* nan nundongol an aat Solomon ya nan nahanamad an pangunudanan Apo Dios ya immuy ad Jerusalem ta padahonan ibaga nan na'alligat an mipatbal ay hiya.

² At nidatong ad Jerusalem an didan amin hidin do'ol an tagalana ya din do'ol an kamilun nangitakayandah din bangbanglu, ya din udumnan gina'u an balitu', ya nan nangingan batu. Ya unat goh immuy ay Solomon ya inhanhanan amin din ninomnomna.

³ Ya madadawoh di inat Solomon an nambal hidin impatbalna an mi'id ah ohah agguyna imbaag hinan babai.

⁴ Ya unat goh ininnilan den ap'apud Sheba an amin nan aat di ananomnoman Solomon ya manoh'a, ya ma'annoh'a goh ti nan aat di palasyun impiyammana,

⁵ ya nan ma'an an nidadaan hinan lamehaana, ya nan umbunan nan u'upihyalna, ya hay aat di pangipapto' nan baalnan magayad di lubungdan inggina'uda, ya nan aton di munhowo' an mangiwanah hinan bayah, ya nan onong an gunna e'nong ay Apo Dios hinan Timplun impiyammana.

⁶ Ya inalın nan babain ap'apuh nan Alin hi Solomon di, "Nan inulguddah aatmu ya nan la'engmun dengngol'uh nan babluymi ya immanung!"

---

* **10:1** Ad Yemen. Mu nan i'Ethiopia ad ugwan ya alyonday hiyah ne babluйда.

⁷ Mu aggyu'u kinulug din inulgudda, mu ten immalia' ta hinamad'un nannig ya immannung! Mu aggyu'u dengngol di ta"on un godwah nan la'engmu ya nan nidugah an inadangyanmu ya adagwi ahan nan inulguddan dengngol'u!

⁸ At mundenol nin nan tatagum ya ta"on nan u'upihyalmun mimiddum ay he"an mundongol hinan anala'engmu!

⁹ Ya madayaw hi Apo Dios an Diosmu ti impat-tignay homo'nan he"ah namto'anan he"a ta he"ay mangipapto' hinan holag Israel! Ti hi Apo Dios ya pa'appohpohdona nan holag Israel hi mi'id di pogpogna, ya Hiya ya pinili da'a ta he"ay alih mangipanuh, ya nahamad di pumpapto'mu!"

¹⁰ At indatnah nan Alin hi Solomon din opat di libu ya han lemay gahut di kilun balitu', ya nan do'ol ahan an bangbanglu, ya nan udumnan nun'anginan batu. Ya henen nidugah an do'ol an bangbanglun indat nan babain ap'apud Sheba ya mi'id ahan ah at hinah indatdah nan Alin hi Solomon hidin hopapna.

¹¹ Ya bo'on hene ya anggay hi nidat ay Solomon an wada goh din indat da Hiram an din impiyuy-nah pupulnah ad Ophir[†] an balitu', ya indatana goh hi ayiw an almug[‡] ya ta"on nan nanginan batu.

¹² At impiyamman Solomon nan ayiw an almug ta ha'dol nan Timplu ya nan palasyu, ya

---

[†] **10:11** Bahaom nan footnote di Gen. 10:29 ta innilaom di awadan ten lugal. [‡] **10:11** Aggyu tu'u inilay ngadan ten ayiw ad ugwan, mu waday mangali an hiya nin ya juniper.

impiyammana goh nan lyres ya alpa[§] ta usalon nan mungkanta. Ya mi'id di at hinah ado'ol di ayiw an almug hi nala'uan unu nidat an nete"ah din hopapnah engganan nen gutudna.

¹³ Ya nan Alin hi Solomon ya indatnan amin din penhod nan babain ap'apud Sheba an odowon, ya ma'lal goh an mangidat hinan udumnan midat hinan nundongol an a'ap'apu. Ya unat goh nalpah ya impadehnan numbanggad hinan babluyda an didan amin hidin baalna.

Nan Inadangyan Solomon
(II Chron. 1:14-17; 9:13-28)

¹⁴ Hay gun midat ay Solomon hi atawotawon ya duwampulu ta duway libu ta han waluy gahut ya han napat ta tuluy kiluh balitu'.

¹⁵ Ya aggyu niddum an ne'e'yap nan midat an malpuh nan buwit, ya nan idat nan mumpungkumeldu, ya nan udumnan maganansah nan mila'uh nan udumnan babluy, ya nan idat nan udumnan a'alid Arabia ya gogobelndol hinan provinciah nan abablubabluy an awadan nan holag Israel.

¹⁶ Ya impiyamman nan Alin hi Solomon di duway gahut an dadamunah hapiaw an namahmah an balitu', ya hay niyammah nan ohan hapiaw ya tulu ya han godway kiluh nan balitu'.

¹⁷ Ya impiyammana goh di tuluy gahut hi i"itang an hapiaw, ya hinohhah nan hapiaw ya niyamyud di oha ta han godway kiluh nan namahmah goh an balitu'. Ya impihinanan amin

---

§ 10:12 Nan ma'alih lyre ya nan it'ittang an alpa, ya nan ma'alih alpa ya ongol.

din hapiaw hinan ongol an Palasyuna an hay Ayiw an Nalpuḍ Lebanon di Niyamma.

¹⁸ Ya impiyammana goh di ongol an umbunan di ali an na'al'altian hi ivory,* ya inamyudandah nan namahmah an balitu'.

¹⁹ Ya hay aat nen umbunan di ali ya waday onom an agdan ya un madatngan nan umbunan di ali, ya hay iyulhudan di bonog ya napikpikuy utdu'na. Ya hinan numpinangngel di umbunan ya waday duwah niyammah pangipattu'an hi ngamay, ya wada goh di umat hi layon di tigawan nedelloh.

²⁰ Ya heden onom an agdan eden way umbunan ya waday niyamman himpulu ta duwan umat hi layon an nun'ipata'dog hinan numpinangngel. Ya heden umbunan ya mi'id ah nipaddunganah nan umbunan hinan udum an pumpapto'an.

²¹ Ya an amin nan bahun nan Alin hi Solomon ya namahmah an balitu', ya balitu' goh an amin nan gina'un wah nan palasyuna an hay ngadana ya Palasyu an hay Ayiw an Nalpuḍ Lebanon di Niyamma an mi'id ah gina'unah silver ti mi'id di balulna eden numpapto'ana.

²² Ya wada din pupul nan ali an mungkumildun umuy hi ad Tarshish, ya din baal Hiram di nangipapto' eden pupul. Ya un mamenghan hi tuluy tawon di pumbangngadan nan pupul an gunda iyanamut di balitu', ya silver, ya ivory, ya nan o'ongol ya i'itang an bullang.

²³ At nidugah di inadangyan nan Alin hi Solomon ya nan ananomnoman ya un nan a'alih nan abablubabluy hitun luta.

---

* **10:18** Nan ivory ya hiyah ne ha'gud di elepante.

24 Ya an amin nan a'alih alutaluta ya gunda umuy ay Solomon an mi'hapit ta donglonday aat di la'engnan indat Apo Dios ay hiya.

25 Ya atawotawon ya an amin nan a'ali ya waday gunda idat an adawna an silver, ya balitu', ya lubang, ya nan gina'un di mi'gubat, ya nan bangbanglun middum hi ma'an, ya nan kabayu, ya nan muls.†

26 Ya inamung Solomon din himpulu ta opat di gahut hinan kalesan punluganan di mi'buhul, ya himpulu ta duway libuh nan kabayun puntakayan di udumnan mi'buhul. Ya nan udum ya impihinanah nan wadanad Jerusalem, ya nan udumna ya hinan udumnan numbino'ob'on an babluy.

27 Ya hidin nun'aliana ya nan silver ya nun-heglan do'ol ad Jerusalem an umat hi ado'ol di batuh di, ya do'ol goh di ayiw an cedar an umat hinan ado'ol di ayiw an sicamor an ma'alih fig an wah nan aluhadhad di dudunduntug.

28 Ya hay namla'an nan baal Solomon hi kabayuna ya nan nungkumelduandad Egypt ya ad Cilicia.

29 Ya nan punluganan di mi'buhul ya penla'dad Egypt an hay la'un di oha ya pituy kiluh nan silver, ya hay pola' di ohah nan kabayu ya hi'itangan duway kiluh balitu'. At nan baal Solomon an mungkumeldu ya inla'uda goh hinan a'alid di holag Heth ya nan a'alid Aram.‡

---

† **10:25** Nan ma'alih *muls* ya diday imbaluy nan buta'al an dongkih unda mipamayah nan babain kabayu. Inyadin Apo Dios heten pangat (Lev. 19:19). Ya nan muls ya adida abalinan an munholag ti bahigda. ‡ **10:29** Unu ad Syria.

11

Hay Nan'ugan Solomon ay Apo Dios

¹ Nan Alin hi Solomon ya do'ol di inamnawanah nan binabain nalpuh udumnan babluy an nan babain imbaluy Pharaoh, ya nan iMoab, ya nan holag Ammon, ya nan i'Edom, ya nan iSidon, ya nan binabain holag Heth.

² Hiya ya inahawana dida an ta"on hi un inalin Apo Dios hinan tatagun holag Israel di, “Adi ayu ahan mi'yahawan dida ti atonyu ay ya la'tot ya diday dumalat hi pan'uganyun Ha"i'n.”* Mu hi Solomon ya inluludnan popohdona dida.

³ Hiya ya pituy gahut di immannung an a'ahawanan imbabaluy di a'ali, ya tuluy gahut di udum an a'ahawana,† at hanan a'ahawanay dimmalat hi nan'ugan Apo Dios.‡

⁴ Ya unat goh nala'ay hi Solomon ya nan a'ahawanay nangitudun hiya ta nan bululday dayawona ta omod unna aliwan di pangulugnan Apo Dios an dayawona, an hiya ya adi umat hi pangulug amanan hi David.

---

* **11:2** Ex. 34:15-16. † **11:3** Hidin penghana ya waday nun'abhiwan nan ma'alih *ahawa* hinan ma'alih *concubine* (unu *udum an ahawa*). Didan duwa ya legal an ahawa, mu nan nahhun ya ustun ahawa (ti nan imbabaluyda ya bonhonday banoh amada), ya nan ma'alih concubine ya hiyay miyadwan ahawa (ti nan imbabaluyda ya adi mipabnoh ay diday banoh amada). Nan ma'alih *kabit* ya bo'on ahan legal an ahawa, at nan imbabaluyda ya adi ahan mipabnoh ay diday banoh amada. Nan Alin hi Solomon ya 1,000 di legal an a'ahawana, mu nan 700 ay dida ya ustun ahawana, mu nan 300 ya diday ma'alih concubine an hiyanay udum an ahawana. ‡ **11:3** Mattig an aggyu inunud Solomon nan inyuldin Apo Dios hi aat nan a'ahawan di ali (Deut. 17:17).

⁵ Hi Solomon ya ni'dayaw ay Ashtoreth an babain bulul nan iSidon, ya nundayaw goh ay Molek an na"appuhin umipabohol an bulul nan holag Ammon.

⁶ At hi Solomon ya numbahol ay Apo Dios an agguyna ahan hinamad an nangunud ay Apo Dios an adi umat ay amanan hi David.

⁷ Ya hinan duntug hi appit di buhu'an di al-gaw ad Jerusalem ya impiyamman Solomon di pundayawanda ay Chemosh an na"appuhin ma-dayaw ad Moab, ya impiyammanay pundayawan ay Molek an na"appuhin madayaw ad Ammon.

⁸ At umat hinay inatna ta way nundayawan an amin nan a'ahawanan nalpuh nan uduman babluy, ya gunda gohbon nan incense, ya nun'onongdah nan dayawonda.

⁹ At hi Apo Dios ya ma'abbungot ay Solomon ti hiya ya din'ugna Hiya an Ap'apun Dios an dayawon nan holag Israel an din numpattig ay hiya tuwalih numpidwa. §

¹⁰ Ya hi Apo Dios ya tinuguna an inaliny, "Mahapul ahan an adi'a mundayaw hinan nat'on an madayaw,"* mu hi Solomon agguyna inunud nan intugun Apo Dios.

¹¹ At hi Apo Dios ya inalinan Solomon di, "Umat ay hinay aat di nomnommu an adim ipa'annung din intugun'u ya adim unudon din Uldin'u at umannung an ano' di abalinam ya nan pumpapto'am ta idat'uh nan baalmu!

¹² Mu dumalat hi amam an hi David ya adi' aton ad ugwan an atagum an hay pangata' hi

---

§ 11:9 I Ki. 3:5-15; 9:2-9. * 11:10 I Ki. 9:6.

pangaana' ya awni ta nan holagmun lala'i.

¹³ Ya ta'on ya adi' anon an amin nan pumpapto'ana, mu idat'un hiyay ohah nan himpangapun dumalat hi David an baal'u ya dumalat goh ad Jerusalem an hiyay pento"u."

Nan Binuhul Solomon

¹⁴ Ya unat goh nalpah hene ya hi Apo Dios ya numbalinonah Hadad an holag Edom hi buhul Solomon an hiya ya nalpuh nan holag di alid Edom.

¹⁵ Ya hidin hopapnah ni'gubatan da David ad Edom ya hi Joab an ap'apun di tindalu ya immuy an numpangilubu' hidin udum an holag Israel an nun'atoy hi nunggugubatanda ti dida ya numpatoydan amin di linala'ih ad Edom.

¹⁶ Ya hi Joab ya an amin din holag Israel ya nihinadah dih onom di bulan ta nangamung unda inamin an numpatoy di linala'ih ad Edom.†

¹⁷ Mu hi Hadad ya un mangmangngilog, ya limmayaw ta immuy ad Egypt an didan amin hidin udumnan u'upihyal an din bimmadang ay amana.

¹⁸ At dida ya nala"uydah ad Midian ta immuydad Paran. Ya nun'ayagdah nan linala'id Paran ta didan amin an immuy ad Egypt hinan Alin hi Pharaoh ti hiyay nangidat ay Hadad hi abungna ya luta, ya indatana goh hiyah ma'an.

¹⁹ Ya hi Pharaoh ya ongol di pamhodnan Hadad, at impa'ahawana han maphod an babain hi agin ahawana an nan Queen an hi Tahpenes.

²⁰ Ya hi agin Tahpenes ya nunholag ta lala'i, an hay ngadana ya hi Genubath, ya enekkop

---

† 11:16 II Sam. 8:13-14.

Tahpenes ta ni'hinah abung han Alin hi Pharaoh ta niddum hinan imbabaluy Pharaoh.

²¹ Mu unat goh dengngol Hadad hi ad Egypt an natoy da David ay Joab an din ap'apun di tindalu ya inalinan Pharaoh di, “Iyabulutmu ni' ta mumbangngada' hinan babluymi.”

²² Mu hi Pharaoh ya inalinan hiyay, “Hay ngadan di mahapulmuh mi'id hitu ta anaad ta popohdom an mumbangngad hinan babluyyu?”

Ya tembalnan inalinyay, “Mi'id! Mu ta'on ya inyabulutmu ta umuya'.”

²³ Ya hi Apo Dios ya inudmanay mi'buhul ay Solomon an hi Rezon an hina' Eliada an din nakak hinan ap'apunan hi Hadadezer an alid Zobah.

²⁴ Hiya ya inamungna nan udumnan tatagu ta hiyay numbalin hi ap'apun din do'ol an adi mangngol hidin nalpahan di nangabakan da David ad Zobah, at dida ya immuydad Damascus ta ni'hitudah di, at pinilida hiya ta hiyay alid Damascus.

²⁵ Hi Rezon di buhul nan holag Israel eden gutud di atagun Solomon, ya nat'on din na'appuhin inat Hadad. Ya hi Rezon ya binuhulna nan holag Israel, ya hiyay numpapto' ad Aram.

Hay Ni'tulagan Apo Dios ay Jeroboam

²⁶ Ya hi Jeroboam‡ an hina' Nebat di ohah mi'buhul ay Solomon, mu hiyay ohah nan u'upihyal Solomon an nalpuh nan himpampun

---

‡ **11:26** Duway pohdonan ibaga ti nan oha ya mi'laban nan tatagu, ya nan oha ya dumo'ol nan tatagu.

an holag Ephraim an nalpud Zeredah, ya hi inana ya umu'utun an hay ngadana ya hi Zeruah.

²⁷ Ya manu ay buhulonda nan ali ti hi Solomon ya impiyammanay ha'dol an natpeng, ya tin-ababna ta pinaphodna nan allup di babluy amanahan hi David.

²⁸ Ya un mangmangngilog hi Jeroboam, mu waday abalinana. Ya unat goh ininnilan Solomon di amahlunan mangat hinan tamuna at pentona ta hiyay mangipapto' an amin hinan mipilit an tamun nan holag Joseph.

²⁹ Ya nihippul hidin bimmuhu'an Jeroboam hi ad Jerusalem, ya hi Abijah an propetad Shiloh ya dinamuna hiyah nan dalan, ya hiya ya balbaluy lubungna. Danen duwa ya mi'id ah ibbada.

³⁰ At hi Abijah ya linuh'upna din balun inggina'una, ya henekhekna ta nunhimpuluwona ta duwa.

³¹ Ya inalinan Jeroboam di, "Alam nan himpulun hekhek ta bagim ti inalın nan Ap'apun Dios nan holag Israel di, Pa"io' nan pumpapto'an Solomon ta idat'un he"a nan himpulun himpangapu. §

³² Mu un ohah nan himpangapuy* idat'uh bag-

---

§ **11:31** Hay ngadanda ya nan holag Asher, ya hi Naphtali, ya hi Zebulun, ya hi Issachar, ya hi Ephraim, ya hi Manasseh, ya hi Benjamin, ya hi Gad, ya hi Reuben, ya hi Dan. * **11:32**

Ta"on unna inali an ohan himpangapu mu duwada damdama ti nan holag Simeon ya niddumdah nan babluy di holag Judah, at paddungnay nunlammungda ta ohadan himpangapu. Ya gapu ta nan himpangapu an Levi ya nun'iwa'atdah abablubabluy an hakupdan holag Israel an mid di ustuh lugalda at agguyda ni'bilang hinan himpulu unu ohan pangapu.

ina an dumalat nan baal'un hi David ya dumalat goh ad Jerusalem an babluy hi pento"uh an amin hinan ahimpahimpangapun holag Israel.

³³ Ya manu ay ato' hana ti unna' inaliwan ay Solomon ti nundayaw ay Ashtoreth an babain bulul nan iSidon, ya hi Chemosh an bulul nan iMoab, ya hi Molek an bulul nan holag Ammon an agguya' inunud ay hiya ya ta"on nan Tugun'u ta nan nappuhin adi' pohdon di pohpohdonan adi umat ay amanan hi David.

³⁴ Mu adi' anon an amin nan pumpapto'anana. Ya pumpapto'o' hiyah nan gutud di atagunah engganah un matoy an dumalat hi David an baal'u an hiyay pento"uh nangunud hinan Tugun'u ya nan Uldin'u.

³⁵ Mu adi' ipaboltan hinan imbaluy Solomon ta hiyay mun'ali ta he"ay mun'alih nan himpulun himpangapu.

³⁶ Idat'uy ohah nan himpangapuh nan imbaluy Solomon ta adi mapogpog nan holag David an baal'un manginaynayun an mumpapto' hidih ad Jerusalem an babluy an pinili' hi pundayawan nan tatagun Ha"in.

³⁷ Ya punhaado' he"a, Jeroboam, ta ipapto'mun amin nan babluy an pohdom, ya he"ay alih mangipapto' hinan holag Israel.

³⁸ Ya gulat ta unudona' ta atom an amin nan Tugun'un he"a, ya gulat goh ta Ha"in di unudom, ya nan makulug di atom, ya inunudmun amin nan Uldin'u ya nan intugun'un umat hi inat David an baal'u at mimidduma' ta badanga' he"a. Ya pumbalino' he"ah alin nan i'ibbam an holag Israel, ya nan holagmuy manginaynayun an mun'ali ta

engganan umat ay David.

³⁹ Ya moltao' nan holag di a'apun David an dumalat di numbaholan Solomon, mu adi minay-nayun di amoltaanda.”

⁴⁰ Ya hi Solomon ya penhodnan patayon hi Jeroboam, mu hi Jeroboam ya nunligud, ya lim-mayaw ta immuy ad Egypt hinan Alin hi Shishak[†] ta nihihinnah di ta nangamung un natoy hi Solomon.

Hay Natayan Solomon

(II Chron. 9:29-31)

⁴¹ Ya nan udumnan na'na'at hidin atagun Solomon, ya an amin nan inatna, ya la'engna ya nitudo' hinan liblun Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat Solomon.

⁴² Ya hay gutud di numpapto'anad Jerusalem ya an amin hinan babluy nan holag Israel ya napat di tawon.

⁴³ Ya natoy hi Solomon,[‡] at nilubu' hinan Babluy David an hi amana, at nan imbaluynan hi Rehoboam di nihukat ay hiyan nun'ali.

12

Hay Nagodwaan nan Babluy

(II Chron. 10:1—11:4)

¹ Hi Rehoboam ya immuy ad Shechem ta hidiy na'amungan nan holag Israel, at punhaadonda hiyah ali.*

² Ya hi Jeroboam an hina' Nebat ya wagwah did Egypt an nangihi'uganah din pamatayan nan Alin

[†] **11:40** Hay nun'alianad Egypt ya hidin 945-924 B.C.   [‡] **11:43** Natoy hidin 930 B.C.   * **12:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 930-913 B.C.

hi Solomon ay hiya. Ya unat goh dengngolnay nun'alian Rehoboam ya nakak hidid Egypt ta imanamut hi awadan nan i'ibbanan holag Israel.

³ At nan holag Israel ya impa'ayagdah Jeroboam ta immuydan Rehoboam, ya inalidan hiyay,

⁴ “Hi amam an hi Solomon ya nunholtapon da'mih din numpapto'ana an paddungnay unna impapi'ug nan madamot ay da'mi! Mu gulat ta manghanom di atom an mangetlod ay da'mih nan tamu ta adi umat hinan inat amam, ya gulat goh ta manghanom di ibagam hi buwitmi at umanung an he"ay manginaynayun hi ap'apumih itamuanmi.”

⁵ Ya tembal Rehoboam an inalinan diday, “Mun'akak ayu ta awni ta maluh di tuluy algaw ya un ayu mumbangngad hituh tun wada' ta pa'annomnomo' di pambal'u.” At nun'akakdan amin din tatagu.

⁶ At nan Alin hi Rehoboam ya immuy an ni'hapihapit hidin mina'ma"ilog an din gun bim-madang ay amanan hi Solomon hidin gutud di ataguna, ya inalinalay, “Hay maphod hi ituduyuh pambal'uh nan tatagu?”

⁷ Ya inalidan hiyay, “Gulat ta pohdom an itamuan danen tatagu ya abulutom henen ibagada at he"ay itamuandah enggana.”

⁸ Mu hi Rehoboam ya agguyna penhod din intudun nan nun'ala'ay, at immuy hidin linala'in ungunan din papaddungna an baalna,[†]

[†] **12:8** Mu bo'on ungha Rehoboam ti napat ta han ohay tawona (I Ki. 14:21).

9 ya inalinan diday, “Hay inilayuh maphod hi ituduyuh aton hi pambal hinan tataguh nan inalida ti inalidan ha"iin di, Adi' idugah an paligaton dida?”

10 Ya din ungunan linala'in papaddungna ya inalidan hiyay, “Hay pambalmun dida ya alyom di, Tun ek'ekengngan'u ya ong'ongngol ya un nan gitang ama!‡

11 Ya gulat ta nidugah di nangipaligligatan aman da'yu at iyal'allanay pangipaligligata' ay da'yu! Ya gulat ta hinaplat da'yun hiya mu adugwan ya nan napagatan di panaplat'un da'yu!”

12 Ya unat goh naluh di tuluy algaw ya hi Jeroboam ya an amin nan tatagu ya immuydan Rehoboam an inunudday inalinan dida.

13 Ya nan ali ya na"appuhiy nambalnah din inalini nan tatagun mipoleto' hi inga ti agguyna penhod nan intudun di mina'ma"ilog ay hiya.

14 Hiya ya inunudna nan intudun di ungunga, ya inalini, “Gulat ta nidugah di nangipaligligatan aman da'yu ya iyal'allanay pangipaligligata' ay da'yu! Ya gulat ta hinuplit da'yun hiya mu ha"iin ya hay nun'apagatan di panuplit'un da'yu!”

15 At nan ali ya agguyna inunud din inalini nan tatagu ta omod un hiyay dimmalat hi adida pamhodan ay hiya. Mu hi Apo Dios di nangat ta mipa'annung din intulagnan Jeroboam an hina' Nebat an din inalini nan propetad Shiloh an hi Abijah. §

---

‡ 12:10 Hay pohdon ten proverb an ibaga ya didana ahan nan mid olognan alimatung hinan odol Rehoboam ya mabi'bi'ah ya un nan ma'abbi'ah an alimatung hinan odol amana. § 12:15 I Ki. 11:29-31.

16 Ya unat goh ininnilan an amin nan holag Israel an nan ali ya adina donglon di alyonda at tembaldan nan inalin den ali, ya inality,

“Undan way banoh tu'uh nalpun David?

Ditu'u ya mi'id di banoh tu'uh nalpun nan inyimbaluy Jesse!

At mumpanganamut tu'un holag Israel, at ad ugwan ya okod ayun holag David!”

At nun'akak nan holag Israel ta numpapanguydah nan a'abungda.

17 Mu nan tatagun holag Israel an numpunpi'hituh nan i'ibbadan holag Judah ya nunnanong an hi Rehoboam di mangipapto' ay dida.

18 Ya nan Alin hi Rehoboam ya hennagnah Adoniram an mangipapto' hinan mapilit an muntamu* ta umuyna tigon dida, mu an amin din tatagun holag Israel ya nundotnayda hiyah batu ta nangamung un natoy. Ya dimmalat henen inatda ya nunnaudon han Alin hi Rehoboam an numpangidadaan hinan kalesan punluganan di mi'buhul, ya nunlugan, ya nunligud an nakak ad Jerusalem.

19 At mete"an deh engganad ugwan ya ngohoyon nan holag Israel an bimmabluy hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw an adida pohdon an mun'alinal dida nan holag David.†

---

* **12:18** Hiyah ne goh din tamunah din amatagun da David (II Sam. 20:24) ay Solomon (I Ki. 4:6; 5:14). † **12:19** Na'at heneh din 930 B.C. ta nan pumpapto'an hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ya ma'alihal ad *Israel* (at hihidya nan dadan an ngadan di pumpapto'an) ya nan pumpapto'an hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw ya ma'alihal ad *Judah*.

²⁰ Ya unat goh dengngol an amin nan holag Israel an numbangngad hi Jeroboam an nalpud Egypt ya nunhonagdah umuy mangayag ay hiya ta middum hinan na'amung ta mi'miting, at pento'da ta hiyay alin an amin ad Israel.‡ Am-muna nan iJudah di nunnanannong an nan holag David di alida.

²¹ Ya unat goh nidatong hi Rehoboam hi ad Jerusalem ya inamungnay udumnah nan linala'in holag Judah ya nan holag Benjamin,§ ya hay uyapda ya hinggahut ta han nawaluy libuh din napilin nun'ala'eng an mi'gubat. Ti hay ninom-nomna ya umuyna gubaton daden bimmabluy hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ta hiyay mun'alín dida.

²² Mu hi Apo Dios ya inalínan Shemaiah an propeta

²³ ta umuy ay da Rehoboam an hina' Solomon an alid Judah, ya an amin nan holag Judah, ya nan holag Benjamin, ya an amin hinan udumnan tatagu

²⁴ ta alyonay, “Inalín Apo Dios ay da'yuy, Adiyu umuy gubaton nan tutulangyun holag Israel! Un ayuat mumpanga'anamut an amin ti manu ya un Ha"ín di nangat eten na'at.” At inunudda nan hinapit Apo Dios, at numpanga'anamutda goh an hiyah ne inalínan nan Hapit Apo Dios.

Hay Nan'ugan Jeroboam ay Apo Dios

---

‡ **12:20** Hay nun'alianad Israel ya hidin 930-909 B.C. Ya gapu ta duwadan nun'alid Israel an nungngadan hi Jeroboam at hiyay ma'alih Jeroboam I. § **12:21** Awniat middum nan holag Benjamin ay Jeroboam I ti immannung an niddum nan holag Benjamin hinan himpulu (I Ki. 11:31).

25 Ya hi Jeroboam ya impipaphodnan linuhud ad Shechem hinan dudunduntug ad Ephraim ta nunhitudah dih na'amtang. Ya palpaliwan ya nakak ta immuyna impipaphod nan allup an hanin di Peniel.

26 Ya inalin Jeroboam hi nomnomnay, “Mid mapto' ya mibangngad ad ugwan nan pumpapto'a' hinan holag David!

27 Ya gulat ta daten tatagu' ya nomnomonda ta umuyda mun'onong hinan Timplun Apo Dios hi ad Jerusalem at umannung an maluman di aatda, at bangngadonda goh nan apudan hi Rehoboam an alid Judah! At umannung an patayona' ay dida, ya nilammungdan Rehoboam an alid Judah!”

28 Ya unat goh nalpah di nangadalanah nan aat di ma'at ya nuntanag hinan balitu' ta impiyammanay duwah bulul an umat hi baka. Ya inalinah nan tatagu di, “Naligat hi un ayu gun umuy ad Jerusalem an mundayaw. Da'yun tatagun holag Israel, wah tuy dayawonyu an hiyay nangekak hidin o'ommodyuh ad Egypt!”

29 At hiya ya inhinana nan ohan umat hi bakan balitu' hi ad Bethel,* ya nan oha ya inhinanah ad Dan.

30 Ya henen na'at ya hiyay numbaholan nan tataguh nundayawandah nan bulul, ya ta'on un adagwid Dan mu immuyda damdaman nundayaw hidi.

31 Ya nun'ipiyammanan enepong hinan atata'nang an lugal di pun'onngan di bulul, ya

---

* **12:29** Adi adagwih ten babluy hi ad Jerusalem ti un himpulu ta hiyam an kilomitluy inadagwina.

numpilih nan do'ol an tataguh mumbalin hi papadi an bo'on nan nalpuh holag Levi.

Hay Apahiwan nan Nundayawandad Bethel

³² Ya hi Jeroboam ya pinilina an waday behtah nan himpulu ta lemay algaw hinan miyawalun bulan[†] ta miyengngoh hinan behtah ad Judah.[‡] At indadaanay Onong an Moghob hi me'nong hinan impiyammanan pun'onngan hinan inyammanan bulul an umat hi bakan balitu' hidid Bethel, ya inyuynah ad Bethel din papadih nan wadan di pundayawan an impiyammana.

³³ Heden gutud di miyapulu ta lemay algaw an miyawalun bulan an pento'na ya nakak ta immuy hidid Bethel an nun'onong hinan pun'onngan an impiyammanah di ta pun'an'anlaan nan holag Israel hinan behtan pinilina.

13

Nan Nahamad an Tagun Apo Dios an Nalpuh Judah

¹ Dumalat hi Apo Dios ya immuy hi ad Bethel nan ohah din propetan nalpuh Judah. Ya unat goh dimmatong hidi ya wah dih Jeroboam an timmata'dog hinan pun'onngan an mun'onong.

² At inunud nan propeta din inalin Apo Dios ay hiyah atona, at enlotnan himmapit an inalinay, "He"an pun'onngan ya umat hituy inalin Apo Dios ay he"a! Waday mitungaw hi malpuh

---

[†] **12:32** Unu Bul/Marcheshvan (October-November) 15. [‡] **12:32** Mu mid di behtadad Judah eden bulan ti nalpah din Behtan di A'ab'abbung hidin miyapitun bulan an Tishri/Ethanim.

holag David an hay ngadana ya hi Josiah,* ya hiya ya e'nongnah tu nan papadin umunud ay he"an immalih tu an mun'onong! Ya hitu goh di panghobandah nan tunggal di tatagu!"

³ Ya hede goh damdaman algaw ya inalin goh din propetay, "Mapa"i an magodwa tun pun'onngan ta mun'iwa'at an mun'itapal nan dapul! At hiyah ne mahkay di pangimmatunanyun hi Apo Dios di nangalin te!"†

⁴ Ya unat goh dengngol nan ali din nangalin han propeta ya bimmungot, at lodngona hiya, ya immandalnan alyonay, "Dapoponyuh ten tagu!" Ya nonong ede ya immodhol din neneldong an ngamay nan ali an adi mayu'u.

⁵ Ya himbumagga ya nanga' din pun'onngan, at nun'iwa'at nan dapul hinan luta an hiyah ne nipa'annungan din inalin nan propeta an pangimmatunan an hi Apo Dios di nangalin ne han ma'at.

⁶ Ya nan Alin hi Jeroboam ya inalinah nan propeta di, "Igohgohana' ni' ta iluwaluana' hinan Ap'apun Diosmu ta al'alu'om Hiya ta iyadaogna tun ngamay'u!" At inluwalunan Apo Dios, ya immadaog din ngamay den ali ta numbanggad an mayu'u mahkay an umat hidin aatnah hopapna tuwali.

⁷ Ya inalin han alih nan propetay, "Mi'yali'an ha"iin hi abungmi ta umuyta mangan, ya ta idat'uy

---

* **13:2** Hay nun'alian Josiah hi ad Judah ya hidin 640-609 B.C., ya hay nun'alianad Jeroboam I ad Israel eden timpu ya hidin 930-909 B.C. At gulat ta 930 B.C. eden himmapitan nan propeta at 930-640=290 an tawon ya un mipa'annung heten intulagna!

† **13:3** Nipa'annung hi II Ki. 23:15-16.

adawmu.”

⁸ Ya tembalna, ya inalinah nan Alin hi Jeroboam di, “Ta”on unmu idat di godwah nan gina’um an wah nan abungmun ali ya adia’ damdama mi’yalin he”a! Ya adi’ goh pohdon an mangan unu uminum eten babluy

⁹ ti pinadanana’ ay Apo Dios an inalिनay, He”a ya mahapul ahan an adim onon, ya adim goh inumon nan logom, ya adim bangngadon nan dalan an enengwam an immuy!” Hiyah ne inalín nan propeta.

¹⁰ At nakak din propeta an ene’wanah nan ohan dalan ta agguyna binanggad din nange’wanah immayanad Bethel.

¹¹ Ya heden gutud ya wada han ma”ma”ilog an propetan ni’hitud Bethel. Ya immuy ay hiya nan linala’in imbabaluyña, ya imbaagnan amin din inat den ohan propetah ad Bethel, ya imbaagda goh din inalínah nan ali.

¹² Ya inalín amadan diday, “Hay wadan di dalan hi nange’wana?” Ya intudun nan imbabaluyñay nange’wan den ohan propetan nalpud Judah.

¹³ Ya inalínah nan linala’in imbabaluyñay, “Ap’apanyu nan dongkih puntakaya!” At inatda din inalína, at nuntakay.

¹⁴ Ya pindugna ta unudona din propeta. Ya inah’upanan inu’umbun hidin puun di ayiw an oak, ya inalínah hiyay, “He”a dan nan inalída an propetan nalpud Judah?”

Ya inalínay, “Oo, ha”in.”

¹⁵ At inalínah hiyay, “Mitnud’an ha”in ta me”an’ah abungmi!”

16 Ya tembalna an inalinay, “Adia' mi'banggad ay he"ah abungyu, ya adia' me"an unu mi'yinum ay he"an ten babluy!

17 Ti pinadanana' ay Apo Dios an inalinay, Adi'a ahan me"an, ya adi'a goh mi'yinum hidi, ya adim goh banggadon nan dalan an enengwam.”

18 Ya inalin nan nala'ay an propetan hiyay, “Ha"in goh di ohan propetan umat ay he"a, ya nan anghel ya himmapit ay ha"in an inalinay, Hay inalin Apo Dios ya inalinay, Ibanggadmu hiya ta umuy ayuh abungmu ta mangan ayu ya uminum ayu!”

19 At nabalbaliyan, ya nitnud an ni'banggad ay hiya ta ne"an ya ni'yinum.

20 Ya unat goh wan inumbundah nan way lamehaan ya himmapit hi Apo Dios hinan propetan din nangibanggad ay hiya,

21 ya inalinah din ohan propetan nalpud Judah di, “Umat hituy inalin Apo Dios ti he"a ya agguymu inunud nan impadan Apo Dios ya nan Uldin an din intudun nan Ap'apun Diosmu!

22 Mu ten ni'banggad'a, ya ne"an'a, ya ni'yinum'an ten lugal an hiyah ne inalinan he"ah adim aton, at he"a ya bo'on nan lubu'yun himpangapuy ilubu'am!”

23 Ya unat goh nalpah an nanganda ya inap'apan din nala'ay an propeta nan dongki ta nuntakayan din propetan iJudah.

24 Ya unat goh impadehna ta nakak ya inah'upan din layon hinan kalata, ya pinatoyna hiya. At nundopag an niwallang hinan luta, ya din dongki ya din layon ya numpinanggeldan timmata'dog an nedelloh ay hiya.

25 Ya wa ay ta maluh nan tatagu ya tinnigda din odolnan niwawallang hinan kalata, ya wada goh din layon an nedelloh ay hiyan timmata'dog. Ya hadin nannig ya immuydah nan babluy hi wadan di nunhituwan din nala'ay an propeta, ya inulgudday aat din tinnigda.

26 Ya unat goh dengngol din nala'ay an propeta an din nangibanggad ay hiyah nan dalan di na'at ya inalinay, “Hiyah ne din propetan agguy nangunud hinan intugun Apo Dios, at hiyaat un impa'annung Apo Dios din inalina ta impapatoy-nah nan layon, an hiyah ne inalin nan Hapit Apo Dios an nipadan.”

27 Ya inalinah nan imbaluynay, “Ap'apam nan dongkih puntakaya!” At inap'apanda.

28 Ya nuntakay, ya impadehnan immuy, ya inah'upana din odol den propetan niwawallang hinan kalata, ya din dongki ya layon, ya wag-wadadan timmata'dog hinan delloh di odolna. Ya nan layon ya agguyna inihdah den odol nan natoy, ya agguyna goh pinatoy din dongki.

29 At innal nan nala'ay an propeta din odol di natoy, ya intakaynah dongki ta imbangngadnad Bethel ta inibi'ibilanda ta nagtud di algawna ya unda ilubu'.

30 Ya nan lubu'dan pamilyah ad Bethel di immuyda imbughul, ya inibilandan hina"aman in-aliday, “Ayadyo' hi agimi! Ayadyo' hi agimi!” Ya unat goh nalpah ya inyuyda inlubu' hinan lubu'da.

31 Ya unat goh nalpah an inlubu'da ya inalinah nan imbaluynay, “Wa ay ta matoya' ya

ilubu'a' hinan nilubu'an nen propeta ta edel-lohyuy odol'uh odolna.

³² Ti umannung an adi mibahhaw nan hapit an init'u'nan nalpuh nan Hapit Apo Dios hi apa"ian nan pun'onngan ad Bethel ya an amin di pun'onngan hinan nun'abagtun lugal an wah nan babluy ad Samaria‡ hi udum di algaw.”

Nan Na"appuhin Bahol Jeroboam

³³ Hi Jeroboam an alih ad Israel ya agguyna damdama indinong nan nun'appuhin gunna aton an unnaat goh intuluy an numpilih nan papadin malpuh nan malgom an tatagu ta diday mangitamuh nan pundayawan an impiyammana. Hiya ya nun'idawatna nan mamhod an mumbalin hi padih nan nabagtun lugal.

³⁴ Ya an amin hanan na'na'at ya hiyay dimmalat hi numbaholan nan holag Jeroboam an nun'ali, at hiyay dumalat hi apa"ian ya a'ubahan nan holag di a'apunah tun luta.

14

Hay Natayan nan Imbaluy Jeroboam an Lala'i

¹ Ya henen gutud ya nundogoh hi Abijah* an lala'in imbaluy Jeroboam.

² Ya hi Jeroboam ya inalinah nan ahawanay, “Munhukat'a ta nan nappuhiy ilubungmu ta adi ma'immatunan hi un he"ay ahawa'. Ya malpah

‡ **13:32** Henen babluy ya numbalin hi kapitulyudad Israel hidin nun'alian Omri (885-874 B.C.) an nibaag hi I Ki. 16:23-24. Nan kapitulyudan den timpu ya ad Tirzah (I Ki. 14:17). * **14:1** Hay pohdonan ibaga ya hi Apo Dios an hi Ama ya immannung an Hiyay Dios.

ay ya immuy'ah did Shiloh an wadan Abijah an propeta an hiyay nangalih un ha"in di mun'alih tud Israel.†

³ Ya idagahmun odnan di himpuluh tinapay, ya nan udumnan kalahin di tinapay, ya ohay alewahhang hi danum di alig,‡ ya immuy'an hiya ta ibagam di ma'at hinan imbaluyta, at ibaagnan he"a."

⁴ At hiyay inat han ahawan Jeroboam, at im-padehna ta immuy hi ad Shiloh, ya nidatong hi abung Abijah. Mu hi Abijah ya mi'id di tigona ti na'alla'ay.

⁵ Ya himmapit hi Apo Dios ay Abijah an in-alinay, "Na'uy han ahawan Jeroboam an mangibagan he"ah ma'at hinan imbaluynan lala'in nundogoh. Ya umat hituy hapitom ay hiya. Mu hiya ya hukatanay aatna ta mid mangimmatun ay hiya."

Ya unat goh nidatong ya ay ihuna kud un nat'on an babain bo'on ahawan Jeroboam.

⁶ Mu unat goh dengngol Abijah nan demog di hu'inah din nidatnganah nan pantaw ya inalinay, "Humigup'an ahawan Jeroboam! Anaad ta lumanom di aatmu ta ay ihuna kud un'a nat'on an bo'on ahawan Jeroboam? Ha"in ya waday na"appuhin ibaag'un he"a.

⁷ At umuy'a ta imbaagmun Jeroboam an umat hituy inalin Apo Dios an dayawon nan holag Israel: Ha"in ya he"ay pinili' hinan tatagu ta he"ay

---

† 14:2 I Ki. 11:31. ‡ 14:3 Hiyah ne adaw an idat nan mumpayaw, ya gapu ta penhod Jeroboam an mid mangimmatun ay ahawana at agguyna indat nan adaw an idat nan ali an nidugdugah.

pumbalino' hi mangipapto' hinan tatagu' an holag Israel,

⁸ ya Ha"in ya pina"i' nan pumpapto'an nan holag di a'apun David ta indat'un he"a. Mu he"a ya adi'a umat hidin baal'un hi David an hiya ya inunudna nan Uldin'u, ya Ha"in di inunudnan paddungnay unna ene'nong di odolnan Ha"in, at hiya ya nahamad di inatnan umipa'amlong hi panniga'.

⁹ Mu he"a ya nidugdugah an na'appuhiy inatmu ya un nan numbaholan an amin din nahhun ya un he"a ti immuy'a nun'ammah nat'on an madayaw ti nuntanag'ah balitu' ta inyammam hi bulul ta hiyay nundayawam. At bumungota' ti din'uga'!

¹⁰ Ya dumalat hanan na'at ya ipa'ali' di apa"ian nan pumpapto'am, ya pumpatoy'un amin nan linala'in ta"on un ung'ungnga unu nala'ay ta ubaho' nan holagyun umat hinan galut an mi-higid ta ma'amung ya na'apuyan ta moghob an mi'id ah ma'angang.

¹¹ At onon nan ahu di matoy hitun babluy hi wadan Jeroboam, ya ihdan di ahu, ya wada ay di matoy hinan nibataan hinan babluy ya pun'ihdan nan hamutin ahitaytadyapan. Hiyah ne inalin Apo Dios hi ma'at.

¹² At awni ta makak'a ta mumbangngad'ah abungyu ta dumatong'ah nan babluyyu at matoy nan ung'ungnga.

¹³ Ya ibilan an amin nan holag Israel ta magtud di algawna ya unda ilubu'. Ya anggay hiyah nan pamilyan Jeroboam hi mipappaphod an milubu', ti manu ay ya un anggay hiyah waday inatnah

maphod hi nangipa'amlong ay Apo Dios. §

14 Ya hi Apo Dios ya waday pilionah ohan mun'alín* mangipapto' ad Israel, at hiyay mangubah hinan pun'ap'apuwán nan holag di pamilyan Jeroboam. Ya ad ugwan di gutud hi a'atana!

15 Ya hi Apo Dios ya moltaona nan holag Israel an umat hi bilau an gumewogewol hinan ginnaw. Ya paddungnay bu'nuton Apo Dios nan holag Israel ta ma'aandah nan maphod an lutan indatnah din a'apuda, ya nun'iwa'atna didah nan panggel di Wangwang an Euphrates an dumalat di nangipiyammandah nan bululdan hi Asherah an nangipabungot ay Hiya.

16 Ya Hiya ya du'gona nan holag Israel ti nan numbaholan Jeroboam, ya din inatna goh an dimmalat hi numbaholan nan holag Israel.”

17 At han ahawan Jeroboam ya impadehnan nakak ta immanamut hi ad Tirzah. † Ya unat goh nidatong ta humigup hi abungda ya natoy nan ung'ungnga.

18 Ya an amin nan tatagun holag Israel ya inibilanda, ta nalpah ya inlubu'da hiya an hiyah ne din inalin Apo Dios hinan propetan hi Abijah.

Hay Natayan Jeroboam

19 Nan udumnan ina'inat Jeroboam hi numpapto'ana, ya hay aat di ni'gubatana, ya hay

---

§ **14:13** Itudun ten verse an gulat ta matoy nan pa'ittungaw an imbaluy di aggyu kimmulug at mi'tagun Apo Dios ti ibilang Apo Dios hiyah nahamad (bahaom nan II Sam. 12:23 ta innilaom nan verse an mangituduh ma'at hi un matoy nan pa'itungaw an imbaluy di kimmulug). * **14:14** Hay ngadana ya hi Baasha

(908-886 B.C.) an nibaag hi I Ki. 15:27-16:7. † **14:17** Hiyah ne kapitulyudad Israel eden timpu.

udumnan na'at hidin numpapto'ana ya nitudo' hinan liblun Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Israel.

²⁰ Ya hay gutud di numpapto'an Jeroboam ya duwampulu ta duway tawon hi nun'aliana ya un matoy,‡ at nilubu', ya hi Nadab di nihukat ay amanah nun'ali.

*Hay Aat Nan Alin hi Rehoboam ad Judah
(II Chron. 12:9-16)*

²¹ Ya hi Rehoboam an imbaluy Solomon di numpapto' hi ad Judah.§ Ya napat ta han ohay tawonah din nangete"anan numpapto', at himpulu ta pituy tawon hi numpapto'ana Jerusalem an kapitulyuda an babluy hi pinilin Apo Dios hinan babluy an amin ad Israel ta way pundayawandan Hiya. Ya hay ngadan inana ya hi Naamah* an nalpuh nan holag Ammon.

²² Ya nan tatagud Judah ya numbaholdan Apo Dios. Ya henen nidugdugah an numbaholanda ya hiyay dimmalat hi nangipabungot ay Apo Dios, ya henen inatda ya nidugdugah ya un nan inat din o'ommodda.

²³ Ya nun'ammada goh hinan ata'nang an lugal hi adi makulug an madayaw, ya inhinaday batu,† ya inyammaday tu'ud an pundayawandan Asherah hinan dudunduntug ya an amin hinan puun di ayiw.

---

‡ **14:20** Hay nun'alianad Israel ya hidin 930-909 B.C. § **14:21** Hay nun'alianad Judah ya hidin 930-913 B.C. * **14:21** Hay pohdonan ibaga ya *maphod*. † **14:23** Mid mapto' ya nihelhel di angah nan bulul hinan batu (II Ki. 3:2). Nan iCanaan ya hiyah ne ugalida (Ex. 23:24; Lev. 26:1; Deut. 16:22).

24 Ya wadada goh di linala'in numbalin hi putan nan na"appuhin umipabain di gunda aton an mundayaw hinan bululda. Ya inatdan amin nan na"appuhin umipabain an inunudda nan inat din tatagun pinakak Apo Dios hi ad Israel.

25 Ya din miyaleman tawon‡ hi numpapto'an Rehoboam ya immuy da Shishak§ an alid Egypt ta ginubatdad Jerusalem.

26 Ya inabakda dida, at nun'aladan amin nan nun'anginan gina'un nan Timplun Apo Dios ya nan gina'uh nan palasyu. Hiya ya nun'aladan amin di logom, ya nun'alada goh an amin din hapiaw an balitu' an din impiyamman Solomon.*

27 At han Alin hi Rehoboam ya impiyammana nan gambang hi hapiaw ta nihukat hidin inalada, ya hiyay impahalimunah nan u'upihyalna an mun'adug hinan pantaw di palasyu.

28 Ya an amin nan humgopan nan Alin hi Rehoboam hinan Timplun Apo Dios ya gun ita'ngan nan guwalya nan hapiaw, ta wa ay ta nalpah ya unda goh ibangngad hinan kuwaltun nan mun'adug.

29 Nitudo' an amin din ina'inat Rehoboam ya nan numbino'ob'on an na'na'at hidin numpapto'annah nan liblun Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Judah.

30 Ya an amin eden gutud ya gun nunggubat da Rehoboam ay da Jeroboam an ninaynayun.

31 Ya unat goh natoy hi Rehoboam ya nilubu' hinan ilubu'an di a'alih nan babluy David, at

---

‡ 14:25 Unu 926 B.C. § 14:25 Hay nun'alianad Egypt ya hidin 945-924 B.C. * 14:26 I Ki. 10:16-17.

nihukat han imbaluynan hi Abijah an nun'ali. Hi inan Rehoboam ya hi Naamah an holag Ammon.

15

Hay Nun'alian Abijah ad Judah

(II Chron. 13:1-2, 22—14:1)

¹ Hidin himpulu ta waluy tawon hi numpapto'an* nan Alin hi Jeroboam ad Israel ya hi Abijah† di nun'alid Judah.‡

² Hi Abijah ya tuluy tawon di numpapto'anad Jerusalem an kapitulyuda. Ya hay ngadan inana ya hi Maakah§ an hina' Abishalom.*

³ Hiya ya inatna goh din umat hi ina'inat amanan pumbaholan an adi umat hidin hi apunan hi David an na'ahhamad di pamhodnan Apo Dios.

⁴ Hay umatana ya hi David di dimmalat hi nangidatan Apo Dios an dayawonah nan holag Abijah ta way mehnod ay hiyan numpapto' ad Jerusalem, ya binadangana ta pumhod an mi'id al'alih nan ipapto'nad Jerusalem.

⁵ Ti manu ay ya umipa'amlong ay Apo Dios nan ina'inat David an agguyna din'ug nan malgom an intuguna (an anggay din inatnan Uriah an holag Heth).†

---

* **15:1** Unu hidin 913 B.C. † **15:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios an hi Ama ya immannung an Hiyay Dios*. ‡ **15:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 913-910 B.C. § **15:2** Hay pohdonan ibaga ya *nan punligligatan*.

* **15:2** Unu hi Absalom an ni'laban ay amanan hi David. Hi Maakah ya ap'apun Absalom an bo'on imbaluyna ti mid mapto' ya inahawan Tamar an imbaluy Absalom hi Uriel, ya hi Maakah di imbaluyda (II Sam. 14:27; II Chron. 13:2).

† **15:5** II Sam. 11:1-12:14.

6 Ta'on hi Abijah eden gutud di ataguna ya gunda nunggubat ay da Jeroboam.

7 Nan ina'inat Abijah ya nan udumnan na'na'at eden gutud ya nitudo' hinan liblun Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Judah an umat hinan numbino'ob'on an gubat ay da Jeroboam.

8 Ya natoy hi Abijah, ya nilubu' hinan Babluy David hi ad Jerusalem. Ya hi Asa an inyimbaluy-nay nihukat an nun'ali.

Hay Nun'alian Asa hi ad Judah

(II Chron. 14:2-3; 15:16—16:6; 16:11—17:1)

9 Ya hidin nunduwampuluy tawon hi nun'alian‡ Jeroboam hi ad Israel ya hi Asa§ ya ente"anan nun'alih ad Judah,*

10 ya napat ya han ohay tawon di numpapto'anah ad Jerusalem an kapitulyuda. Ya hay ngadan apuna ya hi Maakah an hina' Abishalom.†

11 Hiya ya nan makulug di inatna an nan umipa'amlong ay Apo Dios an umat hinan inat apunah din penghanan hi David.

12 Hiya ya numpakakna din linala'in putah nan babluy, ya nun'aanan amin nan bulul an din impiyamman amana.

13 Ya ta'on un hi apunan hi Maakah an hi inan di ali ya inaana an dumalat nan nangipiyammanah nan tu'ud an pundayawan ay Asherah.

---

‡ 15:9 Unu hidin 910 B.C. § 15:9 Hay pohdonan ibaga ya *nan mangipa'adaog hi lewohon.* * 15:9 Hay nun'alianad Judah ya hidin 910-869 B.C. † 15:10 Bahaom nan duwan footnotes di I Ki.

15:2 ta innilaom di aat Maakah ya hi apunan hi Absalom.

Ya numpa"in goh Asa din tu'ud, ya immuyna nun'apuyan hinan Hadog an Kidron.

¹⁴ Mu ta"on hi un agguy pina"in Asa an amin nan pundayawandah nan adi makulug an madayaw ya agguy nalumluman din nahamad an pangatnah nan pohdon Apo Dios hidin gutud di ataguna.

¹⁵ Ya hiya ya inyuynan impatang hinan Timplun Apo Dios din ene'nong amana, ya iniddumna din ene'nongnan silver, ya balitu', ya din udumnana gina'un din ene'nongna.

¹⁶ Ya ninaynayun din gun nunggubatan da Asa an alid Judah ay Baasha‡ an alid Israel eden gutud di numpapto'anda.

¹⁷ Da Baasha an alid Israel ya nunti'iddan nangubat ad Judah, ya impaphodday allup ad Ramah ta mi'id di pange'wan nan pumitaw ya hay humigup hi umuy ay Asa an alid Judah.§

¹⁸ At innal Asa an amin din silver ya balitu' an din na'angang an wah nan Timplun Apo Dios ya nan gina'un wah nan palasyuna, ya nun'idatnah nan u'upihyalna. Ya impehnagnah nan do'ol an u'upihyalna ta inyuydan Ben-Hadad* an hina' Tabrimmon an ap'apun Hezion an alid Damascus ad Aram.

¹⁹ Ya inalinay, “Hay maphod ya mundugwata an mumbaddangan ta umat hinan inat da amata, ya ten ha"in ya impiyali' nan do'ol an ipa'daw'un

---

‡ **15:16** Hay nun'alianad Israel ya hidin 908-886 B.C. § **15:17** Ad Ramah ya neheggon ad Jerusalem ti un waluy kilomitluh inadagwina. * **15:18** Tuluda an alid Aram an mungngadan hi Ben-Hadad, at heten ali ya hiyay Ben-Hadad I (900-895 B.C.).

he"an silver ya balitu', ya ta pa"iom nan nuntu-laganyun Baasha an alid Israel, ta way atonan mangipakak hinan tindalunah nan hakup'u."

²⁰ At inabulut Ben-Hadad an middum hinan Alin hi Asa, at hennagna nan a'ap'apun nan tindaluna ta umuyda gubaton nan babluy ad Israel, at inabakdad Ijon, ya ad Dan, ya ad Abel Bethmaacah, ya an amin ad Kinnereth, ya niddum an amin nan lutad Naphtali.

²¹ Ya unat goh dengngol Baasha hanan na'at at indinongnan mun'ammah nan allup ad Ramah, ya immuy an nunhitud Tirzah.

²² At han Alin hi Asa ya waday inyuldinan ami'amin hinan tatagud Judah, ya henen uldin ya alyonay, "An amin ayun hinohha ya mahapul an mundedegop ayu ta ubuonyun amin nan batu ya nan ayiw ad Ramah an din impiyamman Baasha an allup hi ad Ramah." At hiyay inusal Asa hi allup hi ad Geba ya ad Mizpah an babluy hinan hinakup Benjamin.

²³ Ya an amin din ina'inat Asa, ya nan aat di abalinanan numpapto', ya nan abablubabluy an binohwatna ya nitudo' hinan liblun Nitudo'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Judah. Mu unat goh nala'ay ya waday dogoh di hu'ina.

²⁴ Ya natoy hi Asa, ya niddum an nilubu' hinan ilubu'an di a'alih nan babluy apunan hi David, at nihukat han lala'in imbaluynan hi Jehoshaphat ta hiyay nun'ali.

Hay Nun'alian Nadab ad Israel

25 Hi Nadab an hina' Jeroboam ya ente"anan numpapto' ad Israel hidin miyadwan tawon† hi numpapto'an Asa an alid Judah, ya duway tawon di numpapto'ananad Israel.‡

26 Ya nan nun'appuhy ina'inatna, at numbahol ay Apo Dios an umat hidin ina'inat amanan hi Jeroboam, at hiyay dimmalat hi numbaholan nan tatagu.

27 Hi Baasha§ an hina' Ahijah an nalpuh holag di pamilyan Issachar ya waday planunan nappuhih atonah nan alidan hi Nadab, at pinatoynah din nangubatan da Nadab ya nan tindalunah ad Gibbethon an babluy nan himpampun an iPhilistia.

28 Ya heden miyatluh tawon* hi numpapto'an Asa hi ad Judah ya hiyay gutud di namatayan Baasha ay Nadab an ali, at hiyay nihukat hinan haadna ta hiyay alid Israel.

29 Ya unat goh nunhaad ta hiyay nun'ali ya inaminan numpatoy nan pamilyan Jeroboam, ya mi'id ah inangangan dida an ta"on un oha, at nipa'annung din Hapit Apo Dios an din hinapitnah nan baalnan propetan hi Ahijah an iShiloh.†

30 Na'at hete ti impabungot Jeroboam nan Ap'apu an Dios Israel an dumalat nan baholna, ya dumalat goh hi nangipangpanguluanah nan tatagud Israel ta numbaholda.

---

† 15:25 Unu hidin 909 B.C.   ‡ 15:25 Hay nun'alianad Israel ya hidin 909-908 B.C.   § 15:27 Mid mapto' ya hiyay ohan a'ap'apun di tindalun Nadab, ya binadangan nan tindalun impapto'na an namatoy ay Nadab.   * 15:28 Unu hidin 908 B.C.   † 15:29 I Ki. 14:10-11.

³¹ An amin din ina'inat Nadab ya din udumnan na'na'at hidin gutud di numpapto'ana ya nitudo' hinan liblun Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alih ad Israel.

³² Ya ninaynayun di gun nunggubatan da Asa an alid Judah ay da Baasha an alid Israel eden gutud di numpapto'anda.

Hay Nun'alian Baasha hi ad Israel

³³ Hidin miyatluh tawon‡ an numpapto'an Asa an alid Judah ya hi Baasha§ an hina' Ahijah ya ente"anan nun'alid Israel, at numpapto' hidid Tirzah, ya duwampulu ta opat di tawon hi numpapto'ana.*

³⁴ Hiya ya umat ay Jeroboam an din nahhun an nun'alin numbahol ay Apo Dios, ya impangpangulunay tatagud Israel an numbahol.

16

¹ Ya himmapit hi Apo Dios hinan propetan hi Jehu* an hina' Hanani ta umuyna alyon ay Baasha di,

² “Ha" in ya paddungnay un'u he" a pinidit hinan hupu', ya numbalino' he" ah alin mangipapto' hinan tatagu' an holag Israel. Mu ad ugwan ya numbahol'a an umat'a ay apum an hi Jeroboam, ya he" ay nangipangpanguluh nangiyunnudan nan tatagu' an numbahol, at hiyaat unna' bimmungot.

³ At Ha" in ya magadyuh di pangubaha' ay he" a ya nan pamilyam, ya hay ato' hinan pamilyam ya

---

‡ **15:33** Unu hidin 908 B.C.   § **15:33** Hay pohdonan ibaga ya natulid.   * **15:33** Hay nun'alianad Israel ya hidin 908-886 B.C.

* **16:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya Hiyay immannung an Dios.*

umat hinan inat'uh nan familyan Jeroboam an hina' Nebat.

⁴ Ya an amin nan niddum ay Baasha hi matoy hitun babluy ya nan ahu di mumpangihda, ya wada ay di niddum ay hiyah hinan nibataan ya nan hamutiy mumpangihda.”

⁵ An amin di na'na'at hidin nun'alian Baasha ya nan ina'inatna ya nitudo' hinan liblun di Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alih ad Israel.

⁶ Ya unat goh natoy hi Baasha ya inlubu'dad Tirzah. Ya hi Elah an lala'in imbaluynay nihukat an nun'ali.

⁷ At makulug an himmapit hi Apo Dios hinan propetan hi Jehu an hina' Hanani hi aat di ma'at ay Baasha, ya middum nan familyana ti hiya ya impabungotnah Apo Dios an dumalat nan nun'appuhin ina'inatnan umat hi inat Jeroboam an din nahhun an ali, mu hiya ya dumalat di namatayanan amin hi familyan Jeroboam.

Hay Nun'alian Elah hi ad Israel

⁸ Hidin duwampulu ta onom di tawon[†] hi nun'alian Asa hi ad Judah ya hi Elah[‡] an hina' Baasha di nun'alih ad Israel,[§] at numpapto' ad Tirzah hi duway tawon.

⁹ Mu nan ohan upihyalnan hi Zimri an ap'apun nan godwan di tindalun nan mangusal hinan kalesan punluganan di mi'gubat ya waday planunan nappuhin atonah nan ali. Ya unat goh heden wadan nan alid Tirzah an mangin'inum

---

[†] **16:8** Unu hidin 886 B.C.   [‡] **16:8** Hay pohdonan ibaga ya *terebinth* an ngadan di ohan it'ittang an ayiw.   [§] **16:8** Hay nun'alianad Israel ya hidin 886-885 B.C.

hi bayah ya nabutong hinan abung Arza an din ap'apun di muntamuh nan abungnan ali.

¹⁰ Ya hinumgop hi Zimri, ya timpigna ta pinatoynah Elah hidin miyaduwapulu ta pituy tawon* hi numpapto'an Asa an alid Judah. At hi Zimri di nihukat ay Elah ta hiyay nun'ali.

¹¹ Ya unat goh nun'ali ya pinatoynan amin nan familyan Baasha an mi'id ah inangangnah nan linala'in tutulangna ya nan gagadyumna.

¹² At hi Zimri ya pinatoynan amin nan familyan Baasha ta mipa'annung nan inalin Apo Dios hinan propetan hi Jehu hi ma'at hi amoltaan Baasha.†

¹³ Ya manu ay na'at hana ti dumalat nan bahol an inat da Baasha an hin'ama ay Elah ti diday nangipangpanguluh numbaholan nan tatagun dinayawday impiyamman di tagu an mid hulbida, at impabungotdah Apo Dios an Dios di i'Israel.

¹⁴ An amin nan ina'inat Elah ya nan numbino'ob'on an na'na'at eden gutudna ya nitudo' hinan liblun nan Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alín di Israel.

Hay Nun'alian Zimri ad Israel

¹⁵ Hidin miyaduwapulu ta pituh tawon‡ hi numpapto'an Asa an alid Judah ya hi Zimri ya pituy algaw hi numpapto'anaad Tirzah hidid Israel.§ Ya hiyah ne gutud di inayan nan tindalun nan i'Israel an mangubat ad Gibbethon nan hakup di himpampun an i'Philistia.

---

* **16:10** Unu hidin 885 B.C. † **16:12** I Ki. 16:1-4. ‡ **16:15** Unu hidin 885 B.C. § **16:15** Hay nun'alianad Israel ya pituy algaw ya anggay hidin 885 B.C.

16 Ya unat goh dengngol din nungkampu an tindalun nan i'Israel an hi Zimri ya inligudnan namatoy hinan alida at nunnaudondan namto' ay Omri an ap'apun di tindalu ta hiyay nunhaad hi alin nan holag Israel eden nungkampuanda.

17 At hi Omri di nakak ad Gibbethon, ya an amin nan tindaluna ya nitnuddan hiya ta umuyda gubaton ad Tirzah.

18 Ya unat goh tinnig Zimri an nahakup nan babluy ya immuy hinan nahanian hi bunol di palasyunan ali ta nipo"oy, ya pinuulanah den abungna ta niddum hiyan ni'yoghob, at natoy.

19 Ya manu ay na'at hana ti dumalat nan baholna tuwalin Apo Dios, ya inun'unudna goh din ina'inat Jeroboam an ali, ya hiya goh di nangipangpanguluh nan tatagud Israel hi numbaholanda.

20 An amin nan ina'inat Zimri ya ta'on din nun'appuhin inligudnan inat ya nitudo' hinan liblun di Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Israel.

Hay Nun'alian Omri ad Israel

21 Ya unat goh nalpah hana ya nan tatagud Israel ya nagodwada an nan godwana ya penhoddah Tibni an hina' Ginath ta hiyay alida, ya nan udum ya penhoddah Omri.

22 Mu hay angunuhna ya inabak nan tatagun nangunud ay Omri nan tatagun nangunud ay Tibni an hina' Ginath, at natoy hi Tibni, at hi Omri di numbalin hi alida.*

---

* **16:22** Hay nun'alianad Israel ya hidin 885-874 B.C.

²³ Ya nan miyatulumpulu ta ohay tawon[†] hi numpapto'an Asa an alid Judah ya ente"an Omri an mumpapto' an nun'alid Israel, ya hiya ya himpulu ta duway tawon hi numpapto'ana ti nahhun an numpapto' hi onom di tawon hi ad Tirzah.

²⁴ Ya hiya ya penla'na ay Shemer nan Duntug an Samaria hi napituy kiluh silver, at impiyammanay allup den penla'na an duntug, ya numbalinonah babluy, at ngingadnana nan babluy hi Samaria an nalpuh nan ngadan Shemer an nan ad lutah nan duntug an penla'na.

²⁵ Ya hi Omri ya do'ol di inatnah nappuhih numbaholanan Apo Dios, at nidugdugah di baholna ya un din nahhun an nun'alin nehnodana.

²⁶ An hay inatna ya umat hidin inat Jeroboam an hina' Nebat an impabungotnah Apo Dios an Dios nan holag Israel, ya dumalat nan baholna ya hiya goh di dimmalat hi numbaholan nan holag Israel ti nan nundayawandah nan mid hulbinan bulul.

²⁷ An amin nan ina'inat Omri hi nun'aliana ya nan numbino'ob'on an na'na'at eden gutudna ya nitudo' hinan liblun di Nitud'an nan Na'ulgudan nan Ina'inat nan A'alid Israel.

²⁸ Ya natoy hi Omri ta niddum hinan a'apuna, at inlubu'dad Samaria, ya hi Ahab an imbaluynay nihukat hi nun'ali.

Hay Nun'alian Ahab ad Israel

[†] **16:23** Unu hidin 880 B.C. Hay anabayag din nunggubatan da Omri ay Tibni ya opat di tawon (bahaom nan verses 15 ya 23).

29 Hidin miyatulumpulu ta waluh tawon‡ hi numpapto'an Asa an alid Judah ya hi Ahab§ an hina' Omri ya nun'alid Israel, ya numpapto' hi ad Samaria hi duwampulu ta duway tawon.*

30 Ya hi Ahab an hina' Omri ya nidugdugah di numbaholanan Apo Dios ya un din udumnan nahhun an nehnodanan ali.

31 Ya hiya ya ingnguhana din numbaholanan umat hinan bahol Jeroboam an hina' Nebat an nangipabungot ay Apo Dios, mu hiya ya inahawanah Jezebel† an hina' Ethba'al‡ an alid Sidon, ya niddum goh ta hi Ba'al an bulul di intamuana, ya hiyay dinayawna.

32 At numpa'ammah timpluh ad Samaria hi pundayawandan Ba'al,§ ya impiyammanay pun'onngan hidih nan timplu,

33 ya impiyammana goh di umat hi babain madayaw an hi Asherah. At hiyaat un nidugdugah di inatnan nangipabungot hinan Ap'apun Dios nan holag Israel ya un an amin din nahhun an a'alid Israel an nehnodana.

34 Ya heden gutud di nun'alian Ahab ya hi Hiel* an iBethel ya ninomnomnan ipaphod ad Jericho. Ya heden pangete"anan mangiyammah

---

‡ 16:29 Unu hidin 874 B.C. § 16:29 Hay pohdonan ibaga ya *pogtang ama*. * 16:29 Hay nun'alianad Israel ya hidin 874-853 B.C. † 16:31 Hay pohdonan ibaga ya *na'aan di anabagtuna*.

‡ 16:31 Hay intudun Flavius Josephus (37-100 A.D.) an nuntudo' hinan historyn di Huduyuh aat Ethba'al ya ni'dehhan hiyan nun'ali ya numpadiah ad Sidon ya ad Tyre, ya tulumpulu ta han duway tawon din nun'aliana. § 16:32 Hiyah ne Timplun Ba'al an

pina" in da Jehu hidin 841 B.C. (II Ki. 10:21-27). * 16:34 Hay pohdonan ibaga ya *mataguh Apo Dios*.

puun di babluy ya natoy hi Abiram† an pang-pangullun lala'in imbaluyna, ya heden nunlophanah nan pantawna ya natoy goh din uddian an lala'in imbaluynan hi Segub, at daten na'at di nipa'annungan din impa'innilan Apo Dios ay Joshua an hina' Nun hi ma'at ad Jericho.‡

17

Nan ay Gayang di Namangan ay Elijah*

¹ Wada han propetan hi Elijah† an iTishbe hi ad Gilead, ya inalinan Ahab di, “Dumalat hi Apo Dios an matattagun Dios nan holag Israel an ad baal ay ha'in ya ten ibaag'un he"a an mi'id di dulnu unu udan hitun umalin duwa unu tulun tawon ta engganay alyo' di umudan ya un mawaday udan.”

² Ya inalin goh Apo Dios ay Elijah di,

³ “Makak'an ten babluy ta umuy'ah appit di buhu'an di algaw. Ya nipo"oy'ah nan neheggon hinan Ginnaw an Kerith an appit hi buhu'an di algaw hinan Wangwang an Jordan.

⁴ Ya hay inumom ya nan danum enen ginnaw, ya mandalo' nan hamutin gayang ta diday mangidat hi onom hidi.”

⁵ At immuy an inunudna din inalin Apo Dios, at nihinah nan pingit di Ginnaw an Kerith hi appit di buhu'an di algaw hinan Wangwang an Jordan.

---

† **16:34** Hay pohdonan ibaga ya *nabagbagtuh amana*. ‡ **16:34**

Josh. 6:26. * **17:** Henen hamuti an ay gayang ya ma'alih raven, ya ongol an hamuti, ya mangmangitit di dutdutna. † **17:1** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya Hiyay Dios*, ya hay nuntamuana ya hidin 875-848 B.C.

⁶ Ya nan ay gayang ya gunda iyuy di tinapay ya dotag hinan helhelong ya hinan munhinag, ya nan danum eden ginnaw di gunna inumon.

Hay Aat Elijah ya nan Babain Umu'utun ad Zarephath

⁷ Ya la'tot ya gun maluh di algaw ya natdu' heden ginnaw ti agguy immud'uddan, at namaganan nan luta.

⁸ At himmapit goh hi Apo Dios ay Elijah an inalinay,

⁹ “Makak'a ta umuy'ad Zarephath an neheggon ad Sidon ta hidiy ihinam. At ipanomnom'uh nan umu'utun‡ hidi ta hiyay mangidat hi onom.”

¹⁰ At impadeh Elijah ta immuy hi ad Zarephath. Ya unat goh nidadong hinan pantaw hinan babluy ya wah di din umu'utun an babain mamateng, ya mun'alih nan umu'utun an alyonay, “Mabalin an iyalim di danum ta uminuma'?”

¹¹ Ya unat goh wan umuy an humwo' hi danum ya nun'ali goh hi Elijah an inalinay, “Pi'yalam ni' goh ah itang hi tinapay ta ono'.”

¹² Ya tembal den umu'utun an inalinay, “Hi Apo Dios an adi matmattoy an Diosmu ya inilanan mi'id ahan ah niyammah tinapay, an anggay han hinggamal an alena an wah nan ongol an tibung ya han itang an mantikan wah nan galapon. At hiyaat unna' mamateng ta umuy'u ihaang ta ononmin hin'ina ya un ami matoy ti mi'id di ma'an an batel.”

¹³ Ya inalin Elijah hinan umu'utun di, “Adi'a mun'od'od. Eka ta ihaangmuy ononyun hin'ina.

---

‡ 17:9 Hiya ya Hentil.

Mu hay mahhun ya ihaangmuy itang hinan wan he"a an alena ta malutu, ya inyalim ta ono', ta nalpah ay ya unmu ihaang di ononyun hin'ina.

¹⁴ Ti umat hinay inalin Apo Dios an dayawon nan holag Israel an inalinay, Adi mapuh nan alenan wah nan ongol an tibung, ya adi goh mapuh nan mantikan wah nan galapon ta nangamung un madatngan nan algaw hi pangipa'udanan Apo Dios ta mahibugan tun luta."

¹⁵ At immuy heden umu'utun an inunudna din inalin Elijah hi atona. At nete"an de ya waday gunda onon ay da Elijah hi abigabigat.

¹⁶ Din alenan nittuh nan ongol an tibung ya agguy napuh, ya agguy goh napuh din mantikan nittuh din galapon, at nipa'annung din inalin Apo Dios ay Elijah.

¹⁷ Ya palpaliwan ya nundogoh han lala'in imbaluy den umu'utun an ad bagih nan abung, ya henen dogohna ya gunna iyal'alla ta la'tot ya gun maguyud di hodohdana, ya na'umhutan.

¹⁸ Ya inalin nan umu'utun ay Elijah di, "He"an baal Apo Dios ya anaad ta umat hituy inatmun ha"in? Un'a mah immali ta patayom nan imbaluy'u ta hiyay molta' an dumalat nan bahol'u?"

¹⁹ Ya inalin Elijah hinan umu'utun di, "Iyam hitun ha"in han imbaluymu." At inawit Elijah din ung'ungngan hinaha'lin inana, ya inyuynah nan kuwaltun olo'anah bagtuna, ya impalo'nah nan kamana.

²⁰ Ya init'u' Elijah an nunluwalun Apo Dios an inalinay, "O Apo Dios an dayawo', anaad ta umat hituy inatmuh nan umu'utun? Hiya ya

ma'ma'ullay an manalimun ay ha'in, mu ten unmuat goh patayon nan lala'in imbaluyna!”

²¹ At hi Elijah ya numpitlun gun nunlu'bub eden odol nan ung'ungnga, ya init'u'nan nunluwalun Apo Dios an inalinay, “O Apo Dios an dayawo', taguom ni' heten ung'ungnga ta ipabangngadmun hiya nan lennawana!”

²² Ya dengngol Apo Dios nan luwalun Elijah, at numbangngad di lennawan den ung'ungnga, at timmagun pinumhod di odolna.

²³ Ya inawit Elijah heden ung'ungngah nan olo'ana, ya inluh'unan iyuy ay inana. Ya inalin Elijah hinan umu'utun di, “Tigom an timmagu nan imbaluymu!”

²⁴ Ya tembal nan umu'utun an inalinay, “Hina-mad'u an he"ay makulug an baal Apo Dios, ya he"ay punhapitonah nan tatagu! At immannung an nalpun Apo Dios an amin di hapitom!”

18

Hay Aat Elijah ya nan Do'ol an Propetan Ba'al

¹ Wa han ohay algaw eden miyatlun tawon hi ugaw ya himmapit hi Apo Dios ay Elijah an inalinay, “Umuy'ah wadan Ahab an ali ta alyom ay hiyay ipa'ali' di udan hinan luta.”

² At immuy hi Elijah hinan wadan Ahab.

Henen gutud ya nidugah di batel ad Samaria.

³ Ya hi Ahab ya impa'ayagnah Obadiah* an mangipapto' hinan palasyun di ali. (Ya hi Obadiah ya ohah nan nahamad di pangulugnan Apo Dios.

---

* **18:3** Hay pohdonan ibaga ya *baal Apo Dios*.

4 Ya heden pangipapatayan Jezebel an amin hinan propeta ya hi Obadiah ya inayagana nan hinggahut an propeta, ya initnudna dida ta inyuy-nan nun'ipo"oy didan hinnanalemay nihinah nan ohan maluhung an liyang, ya induulana didah ononda ya danum hi inumonda.)

5 Ya inalin Ahab ay Obadiah di, “Umuyta tigon an amin nan obob an buhu'an nan danum ya an amin nan giginginnaw hitun numbabluyan tu'u ta anapontay wadan di holo' hi mun'olog hi onon nan kabayu ya mulst† ta adi mahapul hi un tu'u patayon, ya ta adi ma'ubah di udumnah nan a'animal.”

6 At nunhapitda ta umuy di ohah nan pangngelna, ya nan ohah pangngelna goh, at way ohaan immuydah nan na'alín lugal.

7 Ya unat goh wan mundaldallanan hi Obadiah ya hin'alina ya dinamunah Elijah. Ya inimmatu-nan Obadiah hiya, at nunluung ta apngaona, ya inalinay, “Immannung an he"ah Elijah, Apu?”

8 Ya tembalna an inalinan hiyay, “Immannung an ha"ín. At umuy'a ta eka ibaag hinan apum an ali ta alyom ay hiyay, Ilnah Elijah.”

9 Ya tembal Obadiah an inalinay, “Undan way numbahola' hi inat'uh nappuhi ta pohdom hi unna' ipapatoy hinan Alin hi Ahab?”

10 Ihapata' hinan ngadan nan wagwada ta nangamung an Ap'apun Diosmu an nan ali ya he"ay impa'ana'anapnah an amin hinan abablubabluy hitun luta! Ya wa ay goh udot ta alyon nan ohan ali an mi'id'an den babluyna

---

† 18:5 Bahaom nan footnote di I Ki. 10:25 ta innilaom di aat nan muls.

ya pilitonan punhapataon hi un makulug an mi'id'an nen babluy!

¹¹ Ya ten ad ugwan ya alyom di umuya' ta ibaag'un hiyay, Wah dih Elijah!

¹² Ya awni ta makaka' ta tayna' he"a ya enekak da'ah nan Na'abuniyanan an Lennawa, ya inyuy da'ah nan lugal an mi'id ah nanginnila. Ya gulat ta umuy'u ibaag ay Ahab an wada'ah tu ta adi da'a ah'upan at alyonay unna' bumalbal, at patayona' ay hiya! Ya nomnomom an ha"i'n ya mahmahlua' an mundayaw ay Apo Dios an nete"ah din a'ung'ungnga'!

¹³ Ya unmu dan agguy ininnilay inat'uh din nangalyan Jezebel hi unna pumpatoy nan propeta, ya ininud'un inyuy an impo"oy nan hinggahut an linala'in hinnanabongledah nan ohan maluhung an liyang, ya induula' didah tinapay hi ononda ya danum hi ininumda?

¹⁴ Ya anaad ta honogona' an umuy mangibaag hinan alih un'a wah tu? Adi ahan mibahhaw an patayona'!"

¹⁵ Ya tembal Elijah an inalinay, "Dumalat hi Apo Dios an adi matmattoy an abalinanan amin di logom an Hiyay gun'u itamutamuan ya ihapata' an mumpattiga' hinan alid ugwan an algaw!"

¹⁶ At hi Obadiah ya immuy hinan Alin hi Ahab ta imbaagnay awadan Elijah. Ya impadeh kogoh Ahab ta umuyna tigon hi Elijah.

¹⁷ Ya unat goh tinnig Ahab hi Elijah ya inalinay, "Wah na'a gayam, he"ay na"appuhin dumalat hi aguguluwan ad Israel!"

¹⁸ Ya tembal Elijah an inalinay, "Bo'on ha"i'n di dimmalat hi aguguluwan ad Israel an he"a ya

hi amam ti din'ugyu nan Tugun Apo Dios, ya nundayaw ayuh nan bulul an hi Ba'al!

¹⁹ Ad ugwan ya amungom an amin nan holag Israel ta mun'a'ah'up tu'uh nan Duntug an Carmel, ya pi'yaliom nan opat di gahut ya han naleman propetan Ba'al, ya nan opat di gahut an propetan Asherah an gun panganon han ahawam an hi Jezebel.”

²⁰ At inayagan Ahab an amin nan tatagud Israel ya din do'ol an propetan Ba'al ta na'amungdah nan Duntug an Carmel.

²¹ Ya immuy hi Elijah hinan hinagang di tatagu, ya inalinan diday, “Nomnomonyuh nahamad! Gulat ta nan punnomnyu ya nan Ap'apu di Hiyay nahamad an Dios ya Hiyay dayawonyu, mu gulat ta hay punnomnyu ya hi Ba'al di madayaw ya hiyay dayawonyu.”

Mu mid ah himmapit hinan tatagu.

²² Ya inal inalin Elijah hinan tataguy, “Ta'on hi unna' oh'ohhan na'angang an propetan Apo Dios mu da'yun propetan Ba'al ya opat di gahut ta han nalema ayun linala'i.

²³ Iyaliyuy duwah manilhig hi baka. Ya in-datyuy ohah nan propetan Ba'al ta goltonda, ya binu'lida, ya numpuhitda, ya inhinadah nan tu'yap di ayiw an tungu, mu adida apuyan. Umat goh hinay ato' hinan oha.

²⁴ Ya ta nalpah ay an nun'idadaan ya un ayu munluwalu ta bugwaonyuy ngadan nan dayawonyu, ya nunluwalua' goh ta bugwao' nan ngadan di Dios'u. Ya nan Dios an mambal hi mangidat hi apuy di immannung hi Dios.”

Ya tembal an amin nan tatagun inaliday, “Maphod henen inalim.”

25 Ya inalin Elijah hidin propetan Ba'al di, “Pilionyuy pohdonyuh nan manilhig an baka ta mahun ayun mangidadaan ti nen do'ol ayu, ya ta bugwaonyun ayagan nan dayawonyu, mu adiyu apuyan.”

26 At innalda din bakan nidat ay dida, ya pinaltida, ya nun'iyuhundah din natpun an ayiw, ya nunluwaluda ta bugwaondan ayagan di ngadan Ba'al an ente"adah helhelong ta nangamung nuntonga nan algaw. Ya inaliday, “O Ba'al, donglom ni' ta tabolom tun luwalumi!” Mu mi'id ah al'ali, ya mi'id ah tumbal. Ya gunda manayaw hinan nunlene'woh hinan pun'onngan an din inyammada.

27 Ya unat goh nuntonga nan algaw ya ente"an Elijah an ilayahan didan alyonay, “Ol'oltonyun mangit'u' an munluwalu ti hiya akkay di immanung an madayaw! Mid mapto' ya un munnomnomnom, unu un way nahiwana, unu un numbaat, unu un nolo', at mahapul an bangunonyu!”

28 At inyal'allan nan propetan Ba'al an ahitutu'u' an munluwalu, ya hinugatdah uwah unu yu'uyu di odolda ta nangamung un numpangadala an hiyah ne ugalida.

29 Ya unat goh wan mayob din algaw ya ahida ngangalawngaw an mid poto' di hapitonda an umatdah mun'angaw hi engganay gutud di pun'onngan hinan onong di mahilip. Mu mi'id ah himmapit, ya mi'id ah tinumbal, ya mi'id ah nanaghaggung.

³⁰ Ya inalin Elijah an amin hinan tataguy, “Umali ayu ta meheggon ayun ha'in.” Ya an amin din tatagu ya immuyda ta meheggondan hiya. Ya impaphodnan inyam'amma din pun'onngan ay Apo Dios an napa"i.

³¹ Ya innal Elijah din himpulu ta duwan batu ta mepong hinan hinohhah nan himpulu ta duwan holag Jacob an din himmapitan Apo Dios an inalinay, “Hi Israel mahkay di ngadanmu.”‡

³² Ya hanan batuy impiyammana goh hi pun'onngan hi pundayawan ay Apo Dios, ya impiyammanay uwaleng hi nunlene'woh hinan pun'onngan, ya hay mun'olog hi mittuh nan danum enen uwaleng ya hi'itangan opat di galon.

³³ Ya pinanuhna din ayiw an nun'iyuhunah nan pun'onngan, ya pinaltina din uyaw an baka, ya numpuhitna, ya nun'iyuhunah din ayiw. Ya inalinay, “Punuwonyuy opat hi galon hinan danum, ya nun'ihiiyuh nan Onong an Moghob ya nan ayiw an mitungu.”

³⁴ Ya unat goh nalpah ya inalinay, “Ipidwayu!” At inatda.

Ya inalina goh di, “Ipitluyu!” Ya inatda goh hi pitluna.

³⁵ Ya immayuh di danum hinan nunlene'woh hinan pun'onngan ta nangamung un napnu din uwaleng hi danum.

³⁶ Ya heden gutud di pun'onngan hinan mahilip ya hi Elijah an propeta ya immuy neheggon hinan pun'onngan, ya nunluwalun Apo Dios an inalinay, “O Apo Dios an dayawon da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob, ipa'innilam ad ugwan an algaw

---

‡ 18:31 Gen. 32:28.

an He"ay immannung hi Dios an dayawon nan holag Israel, ya ta ma'innila an ha"in di baalmu, ya inat'un amin hatu ti hiyah ne immandalmu.

³⁷ Tabolom ni' ahan, O Apo Dios! Tabolom ni' nan luwalu' ta way panginnilaan tun tatagun He"ah Apo Dios an madayaw, ta way aton daten tatagun mumbanggad ay He"a!"

³⁸ Ya limmun Apo Dios nan apuy an nalpud abuniyan, ya himbumagga ya nun'oghob din wah nan pun'onngan an din ne'nong an baka, ya ayiw, ya din batu, ya nan luta, ya natdu' goh din danum hinan uwaleng!

³⁹ Ya unat goh tinnig an amin nan tataguh den na'at ya numpunlu'bubda, ya invaliday, "Hi Apo Dios di immannung an Dios! Hi Apo Dios di immannung an Dios!"

⁴⁰ Ya inalin Elijah ay diday, "Pundopapyu nan propetan Ba'al! Ya tigonyu ta mi'id ah lumayaw!" Ya dempapdan amin din propetan Ba'al, ya inamung Elijah didah nan Nundotal an Kishon, ya numpatoynan amin didah di.

Hay Nalpahan di Batel

⁴¹ Ya inalin Elijah hinan Alin hi Ahab di, "Eka ta mangan'a ya imminum'a ti nen madngol di udan an munggonggaah!"

⁴² At immuy hi Ahab an nangan ya imminum, mu hi Elijah ya nunti'id ta immuy hinan tulid den Duntug an Carmel, ya inyappuhuna, ya inyungyungna, ya endengatnay ulunah nan numbattanan di lulugna.

43 Ya inalinah nan baalnay, “Amangom nan baybay.”§

Ya unat goh nunti'id ta inamangna ya inalinay, “Mi'id ah tinnig'u.”

Ya inalin goh Elijah di, “Ipidwam an amangon.”

At numpapituh Elijah an nangalih din baalna ta amangona nan baybay.

44 Ya heden apitun di inayana ya inalin nan baalnay, “Waday tinnig'un itang an bunut an umat hi ngamay di tagun bimmuhu' hinan baybay.”

Ya inalin Elijah di, “Alyom ay Ahab ta idadaana nan kalesanan punluganan di mi'gubat, ya nunluga an mundadyun umanamut ti mah'u' hinan udan, ya gulat ta maladaw an makak at mid mabalin.”

45 Ya unat goh na'amtang ya naldom ad dayan hemmelong di bunut, ya middum di puo', ya inongolnay udan. Ya nunnaudon Ahab an nunluga, ya immuy ay Jezreel.

46 Ya impabi'ah Apo Dios hi Elijah, at binalikisana din lubungna, ya imbi'ahnan immuy, ya iniwanganah Ahab an ali, at hiyay nahhun an nidadong hinan siudad ad Jezreel.

19

Hay Immayan Elijah hinan Duntug an Sinai

¹ Hi Ahab ya inulgudnan amin ay Jezebel din ina'inat Elijah an hay aat di numpamatayanah din propetan Ba'al.

---

§ 18:43 Nan Duntug an Carmel ya neheggon hinan Mediteranean an Baybay.

² At hi Jezebel ya impehnagnay hapitnan Elijah an inalinay, “Ta"on hi unna' patayon hinan bulul an dayawo' ya nan at hitun olas hi ma'et hi un'u adi iballoh an aton ay he"a nan umat hidin inatmuh nan propetan Ba'al!”

³ At timma'ot hi Elijah, ya nunligud an nakak ta way atonan adi matoy, ya initnudna din baalna ta immuydad Beersheba ad Judah, ya tinaynana din baalnah di.

⁴ Mu hiya ya un oh'ohhan nangiyal'algaw an nundaldallanan an umuy hinan mapulun ya unna palpaliwan ya nidatong hidin puun di ayiw an ma'alih broom, ya inumbun, ya nunluwalu ti hiya ya penhodnan matoy. Ya hay inluwaluna ya inalinay, “O Apo Dios, ammuna! Nidugah ahan tun ma'ma'at ay ha"in! At ta"on ya pinogpogmu tun pi'tagua' ta umata' hidin o'ommod'u!”

⁵ At nolo' hinan puun nan ayiw.

Ya hin'alina ya immuy han Anghel,* ya binangona hiya, ya inalinan hiyay, “Bumangon'a ta mangan'a.”

⁶ Ya unat goh inta'wadna ya tinnigna han ongol an tinapay an wah nan ullugwan di nolo'ana an nihaang hinan bimmalan uleng, ya wada goh di danum an nittuh alewahhang. At nangan, ya ininumna din danum, ya nolo' goh.

⁷ Ya immuy goh nan Anghel Apo Dios hi pidwana, ya binangona goh, ya inalinay, “Bumangon'a ta mangan'a ta way iyi'ilogmu ti nan dalanom ya adagwi, at ma"ab'ablay'a.”

---

* **19:5** Mid mapto' ya hi Jesu Kristun nipattig hinan Old Testament.

8 At bimmangon hi Elijah, ya nangan, ya ininumna din danum. At nun'olog heden ininah inyi'ilognan dimmaladalan hi napat di algaw ya labi ya un dumatong hinan Duntug an Horeb an duntug Apo Dios.†

9 Ya nidatong hinan way liyang, at immiyan hidi.

Ya hin'alina ya himmapit hi Apo Dios ay hiya, ya inalinay, “Hay ngadan di atom hitu, Elijah?”

10 Ya tembalna an inalinay, “Ha'in ya mahmahlua' an mangat hinan ipatamum, O Apo Dios an madayaw an nidugah di abalinana! Ti nan holag Israel ya din'ugda nan Uldinmu, ya numpa'ida nan pun'onngam, ya numpatoydan amin din propetam an unna' anggay hi na'angang, ya ten ha'in di ana'anaponda ta patayona!”‡§

11 Ya inalin Apo Dios ay hiyay, “Lumahun'a, ya timma'dog'ah nan duntug hinan hinagang'u ti maluha' hidi.”

---

† 19:8 Unu Duntug an Sinai. ‡ 19:10 Rom. 11:3. § 19:10 Hay pohdonan hapiton ya immuy hi Elijah hinan Duntug an Horeb ti hiyah ne ni'tulagan Apo Dios ay didan Hudyu ta numbalindah tatagunah din amatagun Moses (Ex. 19:1-31:18). Mu gapu ta ninomnom Elijah an oh'ohha hiyan tagun Apo Dios an na'angang an mangunud hinan Uldin an indat Apo Dios eden duntug at mid hulbin nan nuntulaganda, at penhodnan pogpogon eden timpu, ya pohdonan moltaon Apo Dios nan i'Israel ta ma'ubahda an umat hi aton nan puo', unu alyog, unu apuy an mama"ih gina'u. Mu gapu ta ay mun'alumium di alin Apo Dios at pohdonan hapiton an ul'uludyon Apo Dios an umal'alu' hinan i'Israel ti aggyu nagtud di apa"ianda, at mahapul an itultuluy Elijah an munhulbin Apo Dios.

Ya palpaliwan ya waday mabi'ah an tuyup, ya nun'anga' nan aduntuduntug, ya nun'aphal nan batu, mu mi'id hi Apo Dios hinan tuyup. Ya unat goh dimminong din mabi'ah an tuyup ya nihukat nan alyog ti immalyog, mu mi'id hi Apo Dios hinan alyog.

¹² Ya unat goh nalpah nan alyog ya nihukat goh nan apuy, mu hi Apo Dios ya mi'id hinan apuy. Ya unat goh nalpah nan apuy ya waday mun'alumium.

¹³ Ya unat goh dengngol Elijah henen mun'alumium ya inhophopna din lubungnah angahna, ya bimmuhu' hinan liyang, ya timma'dog hinan pantawna. Ya hin'alina ya waday dengngolnan himmapit ay hiya an inalinay, “Hay at'atom hitu, Elijah?”

¹⁴ Ya tembal Elijah an inalinay, “Ha'in ya mahmahlua' ay He"a, O Apo Dios an madayaw an nidugah di abalinana! Ti nan holag Israel ya din'ugda nan Uldinmu, ya numpa"ida nan pun'onngam, ya numpatoydan amin din propetam an unna' anggay hi na'angang, ya ten ha'in di ana'anaponda ta patayona!”*

¹⁵ Ya inalin Apo Dios ay hiyay, “Mumbangn-gad'ah nan Mapulun an Damascus,† ya immuy'ah

---

* **19:14** Manu ay impidwan Apo Dios nan hanhanana ti penhodnay un hukatan Elijah di pambalna ta muntutuyuh nan inatnan immuy hinan Duntug an Horeb, mu mattig an agguay hinukatan Elijah ti agguyna innaynayun an bumadang ay Apo Dios ta al'alu'onda nan i'Israel. At paddungnay abuluton Apo Dios ta duminong hi Elijah an munhulbin Hiyay. † **19:15** Hiyay kapitulyud Aram (unu ad Syria).

nan babluy, ya indawatmun iluwaluan hi Hazael‡ ta hiyay alid Aram.

16 Ya indawatmu goh an iluwaluan hi Jehu§ an hina' Nimshi ta hiyay alid Israel, ya hi Elisha* an hina' Shaphat† an nalpud Abel Meholah di idawatmun iluwaluan ta hiyay propetah nan babluymu ta hiyay mihukat ay he"a.

17 Ya ta wada ay di na'angang hi limmayaw an aggyu pinatoy Hazael ya patayon Jehu, ya ta wada ay di lumayaw hi adi patayon Jehu ya hi Elisha di mamatoy.

18 Mu ma'innila an wada pay di hinlibuh nan tatagud Israel an din un'unnud ay Ha"in, ya din aggyu nundayaw ay Ba'al, ya an amin din aggyu nangungnungun hiya.”‡

Hay Na'ayagan Elisha

19 At nakak hi Elijah hidi, ya inah'upanah Elisha an hina' Shaphat an mun'al'aladu, ya waday himpulu ta duwan palis§ an nun'ipakun bakan pun'aladuon da Elisha ya nan i'ibbana, ya nan namingngit an palis di manmandalon Elisha an mun'aladu. Ya unat goh wan maluh hi Elijah eden puntamuana ya inaana din adu"oy an lubungna, ya impa'wahnay lubungnan hiya.*

---

‡ **19:15** Hay pohdonan ibaga ya *abalinan Apo Dios an muntigaw*, ya hay nun'alianad Aram ya hidin 841-798 B.C. § **19:16** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di immannung an Dios*, ya hay nun'alianad Israel ya hidin 841-814 B.C. * **19:16** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di bumaliw*, ya hay nuntamuana ya hidin 848-797 B.C. † **19:16** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios di manumalya*. ‡ **19:18** Rom. 11:4. § **19:19** Hiyah ne 24 an baka, at adangyanda. * **19:19** Pohdonan hapiton an hi Elisha di mipallog ay Elijah hi tamuna.

²⁰ At tinaynan Elisha din bakan pun'aladuona, ya nangunud an pindugnah Elijah, ya inalinan hiyay, “Mumbanggada' ni' ta umuy'u alyon ay da ama ay inay okodda ya unna' mumbanggad ya inunud'u he"a!”

Ya inalín Elijah ay hiyay, “Oo aga, mumbanggad'ah tu ta adim aliwan tun inat'un he"a.”

²¹ At numbanggad hi Elisha hidin pun'al'aladuana, ya pinaltina din palisan baka, ya nun'ihaangna, ya din pakun ayiw di nanunguna ta nalutu, ya nun'iwanahna din dotag hinan tatagu ta nun'ihdada. Ya unat goh nalpah hene ya nakak ta inunudnah Elijah ta hiyay intamuanah badangana.

20

Hay Nangubatan Ben-Hadad ad Samaria

¹ Hi Ben-Hadad* an alid Aram ya inamungnan amin din tindaluna.† Ya niddum ay hiya din tulumpulu ta duwan a'ali, ya din do'ol an kabayuda, ya nan kalesan punluganan di mi'buhul, at nalammungdan nunti'id ta umuyda li'ubon ad Samaria, ya ginubatda.

² Ya impehnag Ben-Hadad di hapitnah nan baalna ta umuyda alyon ay Ahab an alid Israel di, “Umat hituy pohdon nan Alin hi Ben-Hadad

³ an alyonay, Idatmun hiya nan pihhum, ya nan balitu'mu, ya nan a'ahawam, ya nan imba-baluyumu ta bagi'.”

---

* **20:1** Bahaom nan footnote di I Ki. 15:18, mu heten tagu ya hi Ben-Hadad II. † **20:1** Na'at hidin 857 B.C.

4 Ya tembal nan alid Israel an hi Ahab an inalinay, “Alyonyuh nan Alin hi Ben-Hadad an apu' di abuluto' an idat an amin nan odowona, ya mabalin an idat'u tun odol'u, ya an amin nan gina'un wan ha"in.”‡

5 La'tot ya numbanggad goh din baal Ben-Hadad, ya inaliday, “At hituy hinapit Ben-Hadad an inalinay, Ha"in ya nunhonaga' hi mangalah nan silver, ya nan balitu'mu, ya nan a'ahawam, ya nan imbabaluyumu.

6 At hi ma'et hi umat hitun olas ad ugwan ya honogo' nan baal'u ta alikaponda nan abungmun ali ya nan numpunhituwan nan baalmu ta an amin nan way tigondah nan amnawanda ya alanda.”

7 At nan alid Israel ya inayaganan amin din a'ap'apuh nan abablubabluy, ya inalinay, “Inni-laonyu an henen tagu ya un dumaladalat hi gulu! An waday hennagnah immalin ha"in an alyonay un'u idat nan a'ahawa', ya nan imbabaluy'u, ya nan silver, ya balitu"u, ya inabulut'u!”

8 Ya an amin din a'ap'apu ya an amin din tatagu ya inalidan hiyay, “Adim ahan dongdonglon henen tagu, ya adim unudon di alyona!”

9 At inalin nan Alin hi Ahab hinan baal Ben-Hadad di, “Alyonyuh nan Aliyun hi Ben-Hadad di, Inabulut'u nan penhodnan odowon, mu adi' ahan abuluton nan miyadwan odowona!”§ At nakak

---

‡ 20:4 Hay na'awatan Ahab ya mun'akak da Ben-Hadad hi unna abuluton, at mabaliwan nan babluyda. § 20:9 Manu ay agguy inabulut Ahab ti agguyna penhod an humukuh nan i'Aram ta humigupdah nan babluyana.

daden nahnag an baal ta immuyda imbaag ay Ben-Hadad nan nambal Ahab.

¹⁰ Ya hi Ben-Hadad ya nunhonag goh ta alyondan Ahab di, “Hay ihapata' hinan bulul'un dayawo' ya pa"io' ahan nan babluymud Samaria, ya mid ah ma'angang hina an ta"on nan hupu', ya mabalin an patayona' hinan bulul'uh un adi ma'at!”

¹¹ Ya hay nambal nan alid Israel ya inalinay, “Alyonyun hiyay, Nan mangidadaan an mangegtom hinan gina'un di mi'buhul ya adina hunnon an ipabagtuy odolna ta awni ta nangamung malpah di gubat hi un hiyay mangabak!”

¹² Ya heden gutud di umin'inuman da Ben-Hadad ya nan ni'yibbanan a'alih nan tuldada, ya impa'inniladan hiya din nambal Ahab hi inalina. At hiya ya minandalna din tindalun inalinalay, “Mundadaan ayu ta gubaton tu'u!” At nundadaanda ta umuyda gubaton nan babluy.

Hay Nangabakan Ahab ay Ben-Hadad

¹³ Ya immuy han propetan Ahab an alid Israel, ya inalinay, “Hi Apo Dios ya inalinay, Tinnigmu hadin do'ol ahan an tindalu? Adim ita'ot dida ti Ha"in ya idat'uy abalinam, at abakom didad ugwan an algaw ta way panginnilaam an Ha"in di immannung an Dios!”

¹⁴ Ya inalin Ahab hinan propetay, “Hay mangipangpangulun da'mih nan umuy mi'buhul?”

Ya tembalna an inalinay, “Hay inalin Apo Dios hi mangipangulu ya nan ungunan a'ap'apun nan tindalun ipapto' nan a'ap'apun di numbino'ob'on an provincia.”

Ya inalin Ahab goh di, “Hay mangipanguluh nan do'ol an mangete"ah nan gubat?”

Ya tembalna an inalinay, “Mi'id udum an he"a.”

¹⁵ At inamung Ahab nan ungunan a'ap'apun nan tindalun ipapto' nan a'ap'apun di numbino'ob'on an provincia, ya duway gahut ta han tulumpulu ta duwa. Ya inamungna goh an amin nan udumnan tindalun holag Israel, ya pituy libu.

¹⁶ At impadehdah din nuntongay algaw hidin gutud di umin'inuman da Ben-Hadad ya din tulumpulu ta duwan a'alín din bumadang ay hiyan wah didah nan tuldadan nun'abutong.

¹⁷ Ya hay nahhun hi nangipangpangulu ya din ungunan a'ap'apun nan tindalun ipapto' nan a'ap'apun di numbino'ob'on an provincia.

Ya impa'innilan din hennag Ben-Hadad an immuy nunhi'im an invalidan hiyay, “Na'uy nan tatagun nalpud Samaria!”

¹⁸ Ya inalin Ben-Hadad di, “Tigonyu ta unda ay umali an mi'gadyum ya tiniliwyu, ya adiyu patayon dida! Ya wa ay ta unda umalin mi'gubat ya tiniliwyu dida, ya adiyu patayon!”

¹⁹ Ya din ungunan a'ap'apun nan tindalun ipapto' nan a'ap'apun di numbino'ob'on an provincia ya impanguludan bimmuhu' hinan babluy, ya nitnudda din udumnan tindalun di i'Israel ay dida.

²⁰ Ya unat goh nundidittumda ta intagandan numpapattoy ya an amin din hinohhan tindalud Israel ya numpatoyda din ni'gubatda, at numpangalayaw nan tindalun i'Aram, ya numpudug nan tindalud Israel dida. Mu hi Ben-Hadad an

alin di i'Aram ya nunligud an nuntakay hinan kabayu, ya limmayaw, ya nitnudda din tindalunan numpungkabayu.

²¹ Ya immuy din alid Israel, ya nunhamhamda din kabayu ya din kalesan punluganan di mi'gubat, ya nidugah an do'ol di numpatoynah nan tatagun i'Aram.

²² Ya unat goh nalpah hana ya immuy goh nan propetah nan alid Israel, ya inalinan hiyay, “Adalom hi nahamad ta udmam nan tindalum, ya inhamadmun munnomnom hi atom ta midadaan'a ti heten umalin tawon ya gubaton da'yu goh hinan alid Aram.”

Hay Pidwan di Ni'gubatan nan i'Aram hi ad Israel

²³ Ya nan u'upihyal nan alid Aram ya inalidan Ben-Hadad di, “Nan do'ol an dayawon di i'Israel ya madayaw hinan dudunduntug, at hiyaat unda mabi'ah, ya inabak ditu'u. Mu gulat ta nan nundotal di pangubatan tu'u at ditu'uy mabi'bi'ah ya un dida!

²⁴ At atom ni' ta anom an amin nan a'ali an mangipangpanguluh nan gubat ta ihukatmu nan a'ap'apun di tindaluda.

²⁵ Hay atom ya mahapul an udmam nan tindalum ta umat hidin ado'ol din na'ubah an nun'atoy, ya udmam goh nan kabayu ya nan kalesan punluganan di mi'gubat ta umat hi uyap din kabayu ya lukan an nun'a'ubah hidin hopapna. At atom ay hana ya mabalin an gubaton tu'u nan i'Israel hinan nundotal, at umannung an abakon tu'u dida mahkay!” At inabulutna din inalida, ya inatna.

26 Ya unat goh nadatngan heden miyadwan tawon ya inamung Ben-Hadad din tatagunan i'Aram ta nunti'iddah ad Aphek ta umuyda gubaton ad Israel.

27 Ya nundadaan goh damdama nan holag Israel, at na'amungda, ya nidatandah nan gina'un di mi'gubat, ya immuydan manamuh nan buhulda. At nan holag Israel ya nungkampudah nan hinagang nan binuhulda, ya itangdan umatdah nan duwan pampun hinan i"itang an gandeng, mu nan i'Aram ya lennapanda nan babluy.

28 Ya nan propeta ya immuy hinan alin di i'Israel, ya inalinay, "Umat hituy inalin Apo Dios: Gapu ta nan i'Aram ya inalay, Hi Apo Dios ya Dios hinan dudunduntug ya bo'on Dios hinan nundotal at Ha" in ya ipa'abak'un da'yun amin hadin nidugah an do'ol an i'Aram ta way panginilaanyun Ha" in di immannung an Dios!"

29 Ya numpundinammang di nungkampuan nan hinohhan i'Aram hinan hinohhan i'Israel hi himpiptuy algaw. Ya heden apitun di algaw ya intaganday gubat, ya hay pinatoy nan holag Israel hinan ohay algaw hinan tindalun di i'Aram ya hinggahut di libu.

30 Ya din udumnan agguy natoy ya numpangalayawda ta immuydah nan babluy ad Aphek, mu natu" in din hamintun allup nan babluy, ya nagatnan di duwampulu ta pituy libun dida. Ya hi Ben-Hadad ya limmayaw goh ta immuy nipo"oy hinan nali"udan an kuwaltuh nan ohan abung hinan babluy.

31 Ya immuy ay hiya nan u'upihyalna, ya inalidan hiyay, “Hay dengngolmih aat nan a'alid Israel ya ma'ahhimo'da, at iyabulutmu ni' ta umuy amih nan alin di Israel an pun'iyalewa'ohmi nan nun'apa"i an lo'ob hi gitangmi ya nun'elepotmiy talin hi ulumi ya un ami umuy hinan alin di Israel, at olom ni' ya adi da'a patayon!”

32 At inabulutna, at nun'iyalewa'ohda nan nun'apa"i in lo'ob hi gitangda, ya nun'elepoday talin hi uluda ya unda umuy ay Ahab an alid Israel, ya inalidan hiyay, “Hi Ben-Hadad an baalmu ya mumpahpahmo' ay he"an alyonay, Adia' ni' patayon!”

Ya inalin han Alin hi Ahab di, “Undan wah na mah an matagu? Maphod ta matagu, at ibilang'u hiyah agi!”

33 Danen u'upihyal Ben-Hadad ya hehennoday maphod hi pangimmatunan, at unat goh inalin Ahab di, “Agi,” ya nunnaudondan nambal an alyonday, “Oo, hi agim an hi Ben-Hadad ya matagu.”

At inalinay, “Umuyyu awiton ta iyaliyuh tu.” Ya unat goh nidatong hi Ben-Hadad ay hiya ya inayagana ta mi'lugan hinan kalesan punluganana.

34 Ya inalin Ben-Hadad ay hiyay, “Nan babluy* an din penloh ama† ay amam ya ibangngad'un he"a, at mabalin goh an mun'amma'ah palengked

---

* **20:34** Hay ngadan daten babluy ya ad Ijon, ya ad Dan, ya ad Abel Meth Maacah, ya an amin di abablubabluy ad Kennereth ya ad Naphtali (I Ki. 15:20), ya mid mapto' ya ad Ramoth Gilead goh (I Ki. 22:3). † **20:34** Unu hi Ben-Hadad I (900-895 B.C.).

Damascus hi puntendaanyu an umat hidin inat amah ad Samaria.”

Ya inalin Ahab di, “Iyabulut'uy akakam an dumalat hinan maphod an inalim.” At inhamaddan inyammay nuntulaganda ta nalpah ya pinakakna.

Hay Impa'innilan nan Propetah Amoltaan Ahab

³⁵ Ya heden gutud ya wada han ohan propetan nangalih nan ligwanay, “Hay inalin Apo Dios hi atom ay ha" in ya hudpa'ona'.” Mu adi pohdon den ibbanan manudpa' ay hiya.

³⁶ At inalin nan propetan hiyay, “Dumalat nan agguymu nangunudan hinan inalin Apo Dios at awni ta makak'an ha" in at waday ah'upam hi layon, ya pinatoy da'a!” Ya immannung an unat goh nakak ya dinamuna din layon, at pinatoy na hiya.

³⁷ Ya henen propeta ya immuy goh hinan ohan tagu, ya inalinan hiyay, “Hudpa'ona' ni'!” Ya nunhudpa' den tagu, ya nidugah di nanugatnan hiya.

³⁸ At nakak heden propeta ta immuy hinan pingit di kalata ta hodonay maluh hinan alin di i'Israel, ya dinu'panay angahnah lo'ob ta adi ma'immatunan.

³⁹ Ya unat goh wan maluh han ali ya mun'alih hiyan alyonay, “Ha" in an baalmu ya immuya' hinan gagwan di nunggugubatanda, ya inyalin nan ohan tindalun ha" in han ohan buhul an tiniliwda, ya inalinay, Iyadugmu ta adi lumayaw, mu gulat ta ipalayawmu ya he" ay mapatoy hi bayadna, unu

unmu bayadan hi tulumpulu ta opat an kiluh silver.‡

⁴⁰ Ya ha"in an baalmu ya mi'id poto' di inat'u, at aggyu'u tinnig, ya nunligud, ya limmayaw! At hay maphod mah hi ma'at ay ha"in nin?"

Ya inalin han alid Israel ay hiyay, "Nen he"ay nangipa'innilah nan numbaholam, at mahapul an mamolta'a."

⁴¹ Ya inaan din propeta din lo'ob an nihophop hi angahna, at inimmatunan han alin hiyay ohah nan propeta.

⁴² Ya inalinah nan aliy, "Umat hituy hinapit Apo Dios an inalinay, Dumalat di nangabulutam hi nangipakakam hinan tagun inali' hi mahapul an mapatoy at nan pi'taguam di pumbayadmu ta he"ay mapatoy, ya nan tatagum di mibayad hinan tatagun numpangalayaw an ingnganuymun agguymu inunud ta numpatoymu."

⁴³ Ya heden alin nan holag Israel ya maguguluy punnomnomanan immanamut hi palasyunad Samaria ti ma'allungdaya ya ma'abbungot goh.

21

Nan Greyp Naboth

¹ Wada han galden an puntanoman hi greyp an neheggon hinan palasyun nan Alin hi Ahab hidid Jezreel, ya henen luta ya bagin Naboth.

² Wada han ohay algaw ya inalin Ahab ay Naboth di, "Idatmun ha"in nan galdenmun natamman hi greyp ta way puntamma' hi halawhaw ti maphod an neheggon hinan palasyu,

‡ **20:39** Hiyah ne do'ol ahan an pihhu, at mid olog nan tindalun mumbayad hi umat hina.

ya palga' hi ma"aphod hi galden ta hiyay tammam hi greyp. Unu pohdom ay ya un'u pola'on hi pihhu.”

³ Ya inalin Naboth ay Ahab di, “Adi iyabulut Apo Dios hi un'u idat ay he"a nan banoh amah din a'apumi!”

⁴ At hi Ahab ya immanamut hi abungna an maguguluy nomnomnan bumubungot ya ma'allungdaya ti dumalat nan inalin Naboth an iJezreel ay hiya. Ya immuy hinan kamana, mu agguy nolo' ti nan dedeng di hinagangna, ya adina pohdon an mangan.

⁵ Ya immuy hi ahawanan hi Jezebel, ya inalinan hiyay, “Anaad ta magugulu'a? Ya anaad ta adi'a mangan?”

⁶ Ya inalin Ahab ay ahawanay, “Oo, ti ni'hapita' ay Naboth ta pola'o' nan lutan puntammanah greyp, unu un'u hukatan hi umat enen luta, ya adina pohdon an inalinay adi mabalin.”

⁷ Ya inalin ahawanan hi Jezebel di, “Anaad? Un'a dan bo'on ali? Bumangon'a ta mangan'a, ya immamlong'a! Ha" in ya ala' henen galden Naboth!”

⁸ At hi Jezebel ya nuntudo', ya impelmanay ngadan Ahab, ya impado'olna din tudo', ya nuntimlianah nan timlin di ali, ya impiyuyan impiyapong hidin mumpangipangpanguluh nan tatagu ya din e'gonan nan tataguh nan ni'hituh nan babluy an wadan di nunhituwan Naboth.

⁹ Umat hituy nitudo' an inalinay,

“Iyuldinyu ta an amin ayu ya ilungdayaanyun munluwalu, ya impabunyah Naboth hinan me'gonan an umbunan.

10 Ya impabunyuy duwah* tatagun munlayah hinan hinagangna, ya ta diday munlumun mangipabahol ay hiyan alyonday, He" a ya inidutam hi Apo Dios ya nan ali!† At hiyay dumalat hi pangawitanyun hiya, ya imbuhu'yu,‡ ya nundotnayyuh batu ta matoy.”

11 At din mumpangipangpanguluh nan tatagu ya din e'gonan nan tatagun ni'hituh nan babluy Naboth ya inatda din inalin di tudo' an impiyuy Jezebel ay dida.

12 Ya nunnaudondan pento' di ohay algaw an punlungdayaanda, at impabundah Naboth hinan me'gonan an umbunan di nabagtun tagu.

13 Ya immuy din duwan munlayah, ya inumbundah nan hinagangna, ya daden duwan munlayah ya limmuday bahol Naboth ti impa'inniladah nan tatagun na'amung an invaliday, “Hi Naboth ya inidutanah Apo Dios ya nan ali!” At inawitda hiya, ya imbataandah nan babluy, ya nundotnaydah batu ta natoy.§

14 At impa'inniladan Jezebel an invaliday, “Hi Naboth ya nundotnaymih batu, at natoy.”

15 Ya unat goh dengngol Jezebel an nundotnaydah Naboth ta natoy ya inalinan Ahab di, “Natoy

---

* **21:10** Inyuldin Apo Dios an mahapul di duwan mun'ih Tigu ya un mabalin an mapatoy nan numbahol (Num. 35:30; Deut. 17:6; 19:15). † **21:10** Hay inyuldin Apo Dios hi ma'at hinan mangidut ay Hiya ya ta madotnaydah batu (Lev. 24:15-16). ‡ **21:10** Inyuldin Apo Dios an hay lugal hi pamatayandah nan mapatoy ya hinan niyadagwih nan siudad (Lev. 24:14). § **21:13** Itudun nan II Ki. 9:26 an ni'patoy goh nan imbabaluy Naboth an linala'i, ya manu ay inatda ta mid ah mamnoh hi lutana.

hi Naboth! At eka mahkay ta hakupom nan galden an adina ila'un he"a!"

¹⁶ Ya unat goh dengngol Ahab an inalinay natoy hi Naboth ya nala"uy, ya nunnaudonan immuy hinan galden Naboth, ya inalinay bagina mahkay.

¹⁷ Ya himmapit hi Apo Dios ay Elijah an iTishbe an inalinay,

¹⁸ "Mala"uy'a, ya nundadyu'a ta eka damuwon nan Alin hi Ahab an mumpapto' ad Samaria! Hiya ya wah dih nan galden Naboth ti inalinay hiyay ad galden.

¹⁹ Ya alyom ay hiyay, Umat hituy inalin Apo Dios ay he"a: Undan wa ay ta nalpah an pina-toymu nan tagu ya inalim di lutam nan lutana? Ya alyom goh ay hiyay, Hay hinapit goh Apo Dios ya inalinay, Nan lugal an nanildilan nan ahuh dalan Naboth ya hiya goh di panildilan nan ahuh dalam!* Ya bo'on nan udumnan dala ti nan dalam mahkay!"

²⁰ Ya inalin Ahab ay Elijah di, "Inah'upana' damdama ay he"a an buhul'u!"

Ya tembal Elijah an inalinay, "Immannung an inah'upa' he"a ti he"a ya paddungnay unmu inla'uy odolmuh nan nangatam hinan na'appuhin adi pohdon Apo Dios!

²¹ At umat hituy inalin Apo Dios an inalinay, Idat'uy na'appuhih punligatam, ya ubaho' he"a ya an amin nan linala'in holagmu an ta'on hi unda himbut unu bo'on himbut!

---

* **21:19** Nan godwa ya nipa'annung hi I Ki. 22:38, mu nan godwa ya nipa'annung hidin nun'alian nan imbaluynan hi Joram (II Ki. 9:25-26) ti dimmalat nan nuntutuyuan Ahab (I Ki. 21:29).

22 Hay ma'at hinan pamilyam ya mipaddung hinan na'at hi pamilyan Jeroboam an hina' Nebat, ya umat goh hinan pamilyan Baasha an hina' Ahijah an dumalat nan nangipabungtam ay Ha" in ti dimmalat nan nangipanguluam hi numbaholan nan holag Israel.

23 Ya hay inalin Apo Dios hi ma'at ay Jezebel ya onon di ahuy odolnah nan allup ad Jezreel.†

24 Ya an amin nan nitulang ay Ahab hi matoy hinan babluy ya onon nan ahu, ya nan matoy hinan nibataan hinan babluy ya pun'a'an di hamuti.”

25 (Ma'innila an mi'id ah ohah umat ay Ahab an inyohhanah nan na" appuhin adi pohdon Apo Dios di inatna ti enetlod han ahawanan hi Jezebel.

26 Hiya ya na" appuhin umipabain di inatnan ni'dayaw hinan bulul an umat hi inat din himpampun an holag Amor an din pinakak Apo Dios enen babluy hidin nidadngan nan holag Israel.)

27 Ya unat goh nalpah an dengngol Ahab din hinapit Apo Dios an imbaag Elijah ya henekheknay lubungna, ya nunlubung hi langgut, ya nun'ulat an adi mangan. Ya agguyna ina"aan din langgut an inlubungna, ya nan panalana ya agguyna impabagtuy odolna.

28 Ya himmapit goh hi Apo Dios ay Elijah an inalinay,

29 “Inilam nan aat di inat Ahab an nangipa'ampah odolnan Ha" in? Dumalat enen numpa'ampaanan Ha" in ya adi' ipa'aliy mama" in hiyan ten gutud di ataguna, ta awni ta matoy ya un'u moltaon nan holagna.”

---

† 21:23 Nipa'annung hi II Ki. 9:34-37.

22

Hay Namadanan Micaiah ay Ahab (II Chron. 18:1-27)

¹ Ya heden tuluy tawon ya maphod an aggy nunggugubat nan i'Aram hinan i'Israel.

² Mu heden miyatlun tawon* ya hi Jehoshaphat† an alid Judah ya immuy hinan alid Israel.

³ Ya nan alid Israel ya inalinah nan u'upihyalnay, “Unyu dan aggy ininnilan ad Ramoth Gilead ya hakup tu'u, ya ten un tu'u didindinong an mi'id di aton tu'u ta way aton tu'un mamloh hinan alid Aram?”‡

⁴ Ya inalinah Jehoshaphat di, “Pohdom ta mid-dum ayun da'mi ta umuy tu'u gubaton ad Ramoth Gilead?”

Ya inalin Jehoshaphat hinan alid Israel di, “Ha'in ya midduma' hi un'a nundadaan, ya ta'on nan tindalu' ya nan kabayuda ya nidadaan, at okod'an mummandal ay dida.”

⁵ Ya wada goh di inalin Jehoshaphat hinan ali an inalinay, “Hay mahhun hi atonta ya mahapul an innilaontay alyon Apo Dios.”

⁶ At hi Ahab an alid Israel ya impa'ayagnan amin din propeta§ ta na'amungda, ya hi'itangan opat di gahut di uyapdan linala'i, ya inalinan diday, “Mabalin an umuymi gubaton ad Ramoth Gilead, unu adimi?”

---

* **22:2** Unu hidin 853 B.C. † **22:2** Hay pohdonan ibaga ya hi Apo Dios di manumalya, ya hay nun'alianad Judah ya hidin 872-848 B.C. ‡ **22:3** Bahaom nan footnote di I Ki. 20:34 ta innilaom di anaad ta hakupda. § **22:6** Hatun propeta ya diday adi makulug an propeta ti bo'on diday propetan Apo Dios.

Ya tembaldan inality, “Mabalin an umuyyu gubaton ti umannung an badangan da'yun Apo Dios ta da'yuy mangabak ay dida!”

⁷ Mu hi Jehoshaphat ya inalinay, “Undan mi'id di propetan Apo Dios hi mabalin an pangibagan?”

⁸ Ya inalin nan alid Israel ay Jehoshaphat di, “Ihnay ohah mabalin an pangibagan hinan inalin Apo Dios an hi Micaiah* an hina' Imlah, mu adi' ahan pohdon hiya ti an amin nan imbaagnah aat'u ya mi'id ah maphod an un hay nappuhin amin!”

Ya inalin Jehoshaphat di, “Adi mabalin an hapitom di umat hina!”

⁹ At nan alid Israel ya inayagana nan u'upihyalna, ya inalinay, “Eka ayagan hi Micaiah an hina' Imlah, ya nunnaudom an iyali!”

¹⁰ At nan alid Israel ya hi Jehoshaphat an alid Judah ya numpunlubungdan duwah lubung di ali, ya inumbundan duwah nan umbunan di alih nan way pun'elekan hinan pantaw ad Samaria, ya an amin din propeta ya wadadah nan hinagangdan gunda ibaag nan ma'ma'at hi nipa'innilan dida.

¹¹ Nan ohan didan propetan hi Zedekiah† an hina' Kenaanah ya impiyammana din gumo' hi umat hi ha'gud, ya inalinay, “Umat hituy inalin Apo Dios: Heten ha'gud di pangubatyu, at abakonyu nan i'Aram ta engganay unyu aminon an pumpatoy dida!”

¹² Ya umat goh hinay nangalin din udumanan propetan inality, “Umuyyu gubaton ad

---

* **22:8** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya mid ah nipaddungana*. † **22:11** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya nahamad*.

Ramoth Gilead, at umannung an abakonyu dida ti hiyah ne inalin Apo Dios an nan alid Israel di pangabakona.”

¹³ Ya din baal an hennagnan immuy nangayag ay Micaiah ya inalinan Micaiah di, “An amin nan udumnan propeta ya numpapaddung di imbaagdan hay umabakan nan Alin hi Ahab ya nan tindaluna, at ma'ahhapul an iyunnudmu ni' ta mumpapaddung!”

¹⁴ Mu unat goh tembal Micaiah, ya inalinay, “Ihapata' ay Apo Dios an adi matmattoy an nan immannung an impa'innilanan ha" in di hiyay ibaag'u ya anggay!”

¹⁵ Ya unat goh nidatongdah nan wadan di ali ya inalin han alin hiyah, “Micaiah, mabalin an umuymi gubaton ad Ramoth Gilead, unu adi ami umuy?”

Ya tembalna an inalinan hiyah, “Aga mabalin an umuymu gubaton, at umannung an he"ay pangabakon Apo Dios!”

¹⁶ Ya inalin han Alin hi Ahab ay hiyah, “Intug-tuga' an nangalin he" a an nan immannung ya anggay di ibaagmun ha" in an dumalat hi Apo Dios!”

¹⁷ Ya inalin Micaiah ay hiyah, “Ha" in ya tinnig'u nan tatagun holag Israel an nun'iwa'atdah nan dudunduntug an umatdah nan kalnilun mi'id mangipahtul ay dida. Ya inalin Apo Dios di, Hatun mi'id di ap'apuda ya ipa'anamutmu didan hinohhah nan numpunhituwanda, ya mi'id di al'alín dida.”

¹⁸ Ya inalin Ahab ay Jehoshaphat di, “Tigom an immannung din inali' ay he" a an hi Micaiah

ya mi'id ah mapmaphod hi ma'at ay ha'in hi ibaagnan un hay nappuhin amin!"

¹⁹ Ya inalin Micaiah di, "Donglom nan Hapit Apo Dios ti tinnig'uh Apo Dios an inumbun hinan nabagtun umbunanad abuniyan, ya an amin nan a'anghelna ya numpangata'dogdah appit di agwana ya wadhongna.

²⁰ Ya imbagan Apo Dios ay diday, Ngadan di mamhod ay da'yun umuy an mamalbalin Ahab ta way atonan umuy ad Ramoth Gilead ta way atonan matoy hidi? Ya numbino'ob'on di inalidah maphod hi atona.

²¹ Mu la'tot ya immuy han spiritu,‡ ya timma'dog hinan hinagang Apo Dios, ya inalinay, Ha'in di umuy an mamalbalin hiya.

²² Ya imbagan Apo Dios ay hiyay, Gulat ta umuy'a ya hay atom? Ya inalinay, Hay ato' hi unna' umuy ya ipanomnom'un amin hinan propetan Ahab ta hay layah di ibaagda. Ya inalin Apo Dios di, Oo, umuy'a, ya hiyah te atom ti immannung an ma'at nan inalim an punlayahom dida.

²³ At hi Apo Dios ya hennagnah nen spiritu ta nunlayahonan amin nan propetam. Ya hinimung Apo Dios an nangalih aat di a'ubaham."

²⁴ At hi Zedekiah an hina' Kenaanah ya immuy an neheggon ay Micaiah, ya tinapa'nay angah Micaiah, ya inalinay, "Undan udot mabalin an

---

‡ **22:21** Do'ol di mangulug an heten spiritu ya ohan dimunyu ti ta'on un nan nappuhin lennawa ya ta'on goh hi Satanas ya ipapto' Apo Dios didah unna pohdon an mamaal ay dida (Job 1:6-12; 2:1-6).

makak nan Na'abuniyanan an Lennawan ha"in ta umalin humapit ay he"a?"

²⁵ Ya inalin Micaiah di, “Innilaom hi awnih din ayam an mipo"oy hinan nali"udan hi bunol di ohan abung!”

²⁶ Ya inalin nan Alin hi Ahab hinan u'upihyalnay, “Dapopom hi Micaiah, ya impiyuymun da Amon an nan mumpapto' hinan babluy ya hi Joash§ an imbaluy'u,

²⁷ ya inaliyun diday, Umat hituy inalin nan ali: Ibaludyuh ten tagu, ya mi'id di udumnah ma'an hi idatyuh onona (mu ammunay tinapay ya danum) ta nangamung unna' mumbangngad an malpuh nan gubat an mi'id di al'alih ma'at!”

²⁸ Ya inalin Micaiah di, “Gulat ta mumbangngad'a ya mi'id di na'at ay he"a ya ma'innilan bo'on ha"in di ni'hapitan Apo Dios!” Ya intuluy nan himmapit an inalinay, “Da'yun amin an tatagu ya donglonyu tun alyo' ta tigonyuh un makulug!”

Hay Natayan Ahab

(II Chron. 18:28-34)

²⁹ At da Ahab an alid Israel ay Jehoshaphat an alid Judah ya nuntunuddan nunti'id an immuy ad Ramoth Gilead.

³⁰ Ya inalin Ahab ay Jehoshaphat di, “Ano' di lubung'un lubung di ali, ya immuya' hinan punggugubatan ta he"a ya anggay di munlubung hi lubung di ali.” At hi Ahab ya inaanay lubungnan lubung di ali, ya immuy hinan punggugubatan.

³¹ At nan alid Aram ya minandalna din tulumpulu ta duwan a'ap'apun nan mumpunlugan

---

§ 22:26 Hay pohdonan ibaga ya hi Apo Dios di nangidat.

hinan kalesan punluganan di mi'buhul, ya inalinay, “Adiyu gubaton nan malgom an tagu an ta”on hi unda na'ampa unu nabagtu an ammuna nan alid Israel di gubatonyu.”

³² Ya unat goh tinnig nan ap'apun di kalesan punluganan an mi'buhul hi Jehoshaphat ya ninomnomday un hiyay alid Israel. At nunligguhda ta gubatonda, mu unat goh nuntu'u' hi Jehoshaphat

³³ ta inhamad nan ap'apun nan kalesan punluganan di mi'buhul an bo'on hiyay alid Israel ya indinongdan mamdug ay hiya.

³⁴ Mu wada han ohan tindalud Aram, ya pinanana nan Alin hi Ahab, ya ne'nah din numbattanan nan hanin di palagpagna. Ya nun'alih Ahab hidin mummunihuh nan luganan inalinay, “Ten nahugatana', at imunihum tun lugan ta ibataana' hitun punggugubatan!”

³⁵ Ya nan gubat ya gun mitutuluy eden algaw, ya hi Ahab an ali ya wah di an nihahadag hinan luganan hinahagangnay ad Aram. Ya gun immayuh di dalanah nan dotal di lugana, at hidin nahilip ya natoy.

³⁶ Ya unat goh wan hi'itangan ma'unug din algaw ya waday nun'alih inalinay, “An amin nan hinohhan tindalun di Israel ya wadiyonan imanamut hinan babluyna!”

³⁷ At natoy nan ali,* ya inyuydad Samaria ta hidiy nangilubu'anda.

³⁸ Ya inulahanda nan kalesan punluganan di mi'gubat hinan pun'amhan di putah ad Samaria,

---

* **22:37** Natoy hidin 853 B.C.

ya nundildilan nan ahu din dalam nan ali, at nipa'annung din hinapit Apo Dios an din inalinah ma'at.†

³⁹ Nan udumnan ina'inat Ahab hidin numpapto'ana, ya din numbino'ob'on an na'na'at eden gutudna, ya niddum goh an amin din inatnan impiyammanay abungnan ali ya inal'altianah nan ivory,‡ ya nan impiyammanan allup nan numbino'ob'on an babluy, ya nitudo' hinan liblun di Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Israel.

⁴⁰ Ya unat goh natoy hi Ahab ya han imbaluy-nan hi Ahaziah di nihukat hi nun'ali.

Hi Jehoshaphat an Alid Judah

(II Chron. 20:31—21:1)

⁴¹ Hi Jehoshaphat an hina' Asa ya ente"anan numpapto' hi ad Judah din miyapat an tawon§ hi numpapto'an Ahab an alid Israel.*

⁴² Ya hi Jehoshaphat ya tulumpulu ta lemay tawonah din nangete"anan numpapto', ya duwampulu ta lemay tawon hi numpapto'annah ad Jerusalem an kapitulyuda. Ya hay ngadan inana ya hi Azubah† an hina' Shilhi.

⁴³ Hi Jehoshaphat ya inunudnan amin din ina'inat amanan hi Asa an agguyna ahan

---

† **22:38** I Ki. 21:19 (bahaom goh nan footnotena ti un godway nipa'annung eden timpu). ‡ **22:39** Hiyah ne ha'gud di elepante. Ya ad ugwan ya na'ah'upan nan do'ol an ivory hidin napa'in palasyun Ahab ad Samaria. § **22:41** Unu hidin 869 B.C. Hiyah ne tawon hidin nipogpogan din ne'dehhananan nun'ali ay amanan hi Asa (910-869 B.C.). * **22:41** Hay nun'alianad Judah ya hidin 874-853 B.C. † **22:42** Hay pohdonan ibaga ya *ha'in ya inganuya' ay dida*.

imbahhaw an gun nangat hinan nahamad an mangipa'amlong ay Apo Dios. Mu heden numpapto'ana ya agguyna pina'i nan pundayawan nan tataguh nan bagtun di duntug, at intultuluydan gun nun'onong hinan Onong an Moghob, ya gunda genhob nan incense an maphod di hunghungna.

⁴⁴ Ya hi Jehoshaphat ya ni'bayaw hinan alid Israel.

⁴⁵ Nan udumnan na'na'at hidin atagun Jehoshaphat, ya nan abalinandan impattigda, ya hay aat di ni'gubatanda ya nitudo' hinan liblun di Nitud'an nan Na'ulgudan di Ina'inat nan A'alid Judah.

⁴⁶ Ya an amin din linala'in putan muntamuh nan pundayawandah nan adi makulug an madayaw an na'angang hidin gutud amanah hi Asa ya numpakakna didan amin hinan babluyda.

⁴⁷ (Ya mi'id di alid Edom eden gutud ti un nan na'ampan upihyal di nangipapto' ay dida.)

⁴⁸ Ya hi Jehoshaphat ya impiyammanay pupul hi punluganan di umuy hidid Ophir[‡] an luma'uh balitu', mu agguyda intuluy an immuy ti nun'apa'i din pupul hi ad Ezion Geber.

⁴⁹ At hi Ahaziah an hina' Ahab ya inalinan Jehoshaphat di, "Iyabulutmu ta mi'yuy nan tatagu' hinan tatagum ta mi'lugandah nan pupulmu!" Mu hi Jehoshaphat ya agguyna inabulut.

⁵⁰ Ya natoy hi Jehoshaphat, at nilubu' hi ad Jerusalem hinan Babluy David an hi apuna. Ya hi Jehoram an imbaluynay nihukat hi nun'ali.

[‡] **22:48** Bahaom nan footnote di Gen. 10:29 ta innilaom di awadan ten lugal.

Hi Ahaziah an Alid Israel

⁵¹ Hi Ahaziah[§] an hina' Ahab di numbalin hi alid Israel hidid Samaria hidin miyapulu ta pituh* numpapto'an Jehoshaphat hi ad Judah, ya numpapto' hi ad Israel hi duway tawon.†

⁵² Ya inatnay nappuhi, at numbahol ay Apo Dios ti inatna goh din inat amana, ya hi inana,‡ ya din inat goh Jeroboam an hina' Nebat an hiyay dimmalat hi numbaholan nan holag Israel.

⁵³ Ya intamuana ya dinayawnah Ba'al, at impabungotnah Apo Dios an nan Dios di i'Israel an umat hidin inat amana.

---

§ **22:51** Hay pohdonan ibaga ya *hi Apo Dios ya eyedona*. * **22:51** Unu hidin 853 B.C. † **22:51** Hay nun'alianad Israel ya hidin 853-852 B.C. ‡ **22:52** Hi Jezebel (I Ki. 16:31).

CXXXV

Nan Hapit Apo Dios
Ifugao, Batad: Nan Hapit Apo Dios (Bible)

copyright © 2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Batad Ifugao

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Audio recording © 2012 Hosanna

All rights reserved.

2025-05-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 May 2025 from source files
dated 3 May 2025

73caf6e3-622f-5761-a5ec-fa654aef623d